

НАШІ ПОЗИЦІЇ

Ч. 32, 1986

TM

НАШІ ПОЗИЦІЇ

ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ

Ч. 32, 1986

МАТЕРІЯЛИ ІХ-го З'ЇЗДУ УРДП

25 ТРАВНЯ 1985 р., ДЕТРОЙТ, МІЧ.

diasporiana.org.ua

ЛОНДОН • ДЕТРОЙТ • НЬЮ-ЙОРК

OUR POSITIONS

**PUBLICATION OF THE CENTRAL COMMITTEE
OF THE UKRAINIAN REVOLUTIONARY
DEMOCRATIC PARTY**

№ 32, 1986

**POSITION PAPERS PRESENTED
AT THE 9th URDP WORLD CONGRESS
MAY 25, 1985, DETROIT, MICHIGAN**

LONDON • DETROIT • NEW YORK

З В Е Р Н Е Н Н Я

Цим числом „Наших позицій” Секретаріят ЦК УРДП має намір відновити неперіодичне видання цього партійного журналу. Тому Редакційна Колегія звертається до всього членства присилати різні матеріали, що стосуються української визвольної думки, дописи про працю осередків чи цілих організацій-філій, свої спостереження чи пропозиції, спомини про початкове ставання Партії, силуетки відійшлих і живих активних друзів, тощо. Матеріали надсилати на адресу „УВ” з позначенням на конверті “Our Positions”.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Редакційна колегія: Бендер В. (відповідальний редактор); Воскобійник М., Гришко В., Коновал О., Смик М. (оперативний редактор)

Журнал склала: Ірина Смик

*Видруковано у В-ві „Українські вісті”, Детройт, США
Ukrainian News Inc., 19411 W. Warren, Detroit, MI 48228*

З М І С Т

<i>Вступне слово</i> — ПІДСУМКОВИЙ З'ЇЗД.....	1
ПРИВІТАННЯ ІХ-му З'ЇЗДОВІ УРДП.....	5
ЛЮДСЬКА ТЕПЛОТА І ЩЕДРІСТЬ.....	15
<i>М. Воскобійник</i> — УКРАЇНСЬКІ ВИЗВОЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ І РОЛЯ УРДП.....	21
<i>Василь Гришко</i> — ТРИ ЕТАПИ НАШОГО СОРОКАРІЧЧЯ.....	47
<i>Надія Світлична</i> — СТАН СУЧАСНОГО ОПОРУ НА УКРАЇНІ.....	73
<i>Раїса Мороз</i> — СУЧАСНИЙ СТАН В УКРАЇНІ ТА ЗАВДАННЯ ЕМІГРАЦІЇ.....	83
<i>Анатолій Лисий</i> — ФУНДАЦІЯ ім. І.П. БАГРЯНОГО.....	91
ІДЕЙНО-ПРОГРАМОВІ ТА ПОТОЧНО-ПОЛІТИЧНІ ТЕЗИ-РЕЗОЛЮЦІЇ ІХ-го З'ЇЗДУ УРДП.....	93
ПІСЛЯ З'ЇЗДУ.....	113
<i>Андрій Глинін</i> — СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗІ З'ЇЗДУ.....	117
<i>Михайло Смик</i> — СОРОК РОКІВ НА СЛУЖБІ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ.....	119

ПІДСУМКОВИЙ З'ЇЗД

В 1945 році, коли зі сторінок преси й екранів телебачення не сходили ще усміхнені обличчя і дружні потиски рук союзників антигітлерівської коаліції і коли видавалося, що Україна назавжди потонула за східнім обрієм, гурт людей з усіх українських земель на руїнах шойно одного сконалого душиителя настійливо шукав ефективних шляхів і методів для наверствування національно-визвольної думки й сил на батьківщині, яка у висліді війни ніби опинилася в таборі переможців, а разом з тим — ще більш закабаленою, ніж раніше.

Ця група, що нарекла себе Українською Демократично-Республіканською Партією, напевно не задивлялася так далеко як рік 1985-й. Більш усього, її зір концентрувався на ближчих орієнтирах, що ввижалися на відстані не далі як 10-15 років. Читаючи сьогодні перше число *Наших позицій*, що вийшло циклостилевим друком наприкінці 1945 року під спонзорством тієї групи ініціаторів УДРП — майбутньої УРДП — просто диву даєшся їхньому скрупульозному знанню умов, в яких післявоєнна Україна мусіла здійсмати голову і виборювати собі місце під сонцем.

Вже тоді, в 1945 році, ця когорта рішуче сказала: „Ніяка боротьба за Українську Державу по - в ч о р а ш н ь о м у н е м и с л и м а”. А далі вони прорекли, що ніякі „вибрані” партії, організації чи орденські формації Україну на державницький п'єдестал не поставлять. Випровадити її в коло вільних, незалежних держав зможе лише сам народ, отой, що живе, вчиться, обіймає посади, працює і мучиться на батьківщині. Дещо пізніше ці категоричні, але розпливчаті твердження дістали чіткіше оформлення у

знаменитих тезах І. Багряного про кадри та в програмі УРДП, що майбутня незалежна Україна буде республікою трудового народу.

Зачинателі й організатори нової Партії, як вже сказано вище, напевно не дивилися так далеко як сьогоднішній рік. Але справа, розпочата ними 40 років тому, і сьогодні лишається н о в о ю, свіжою і пориваючою. Бо з приходом 60-х років на Україні почали з'являтися парості, появу яких основоположники УРДП віщували 15 років раніше. За справу новітнього відродження України почали братися люди, яких ворог завжди рахував „своїми” — люди фахові, вишколені, освічені, а головне молоді, з первісним нерозтраченим запалом і зарядом.

Правдиво, це пробудження не стало таким динамічним, як, мабуть, мріяли основоположники Партії, щоб наразі вивести українську проблему в засяг політичних кіл світу. А щобільше, воно виявилось достатнім як п р и к л а д для наслідування новішими поколіннями, а це зараз найголовніше — втримати тяглість процесу. Якщо на початку 60-х років вільнодумців на батьківщині можна було порахувати на пальцях однієї руки, сьогодні реєстр тих, про сміливі чини яких ми дізналися, справді довжелезний. Про їхню звитягу дізнався не тільки світ, а й сотні тисяч земляків вдома. А про скількох героїв ми ще нічого не знаємо! А скільки тих, що до чину вже визріли, але ще себе не заявили!

Передбачивши появу оцих здорових паростей на суцільно витолоченому національному ґрунті України, УРДП рекла весь час потребу хоч символічного єднання з народом українським, не вимріяно-ідеалізованим, а таким як він є, з усіма його сильними і слабими сторонами, з розпарцельованими інтересами, з усіма його вимушеними й добровільними комбінаціями, щоб в и т р и м а т и, в и ж и т и, з б е р е г т и с я. Якраз оця наша тривала настанва й пояснює те, що всі ті сміливці-мучні, яким вдалося вирватися з пекла, стали тут нашими друзями й симпатиками, навіть ті, які на початках, через навмисну дезінформацію, деклярували себе нашими „вічними ворогами” та проголошували нам „війну”.

Ми були й залишилися партією центрвою, хоча нас деякі опоненти для відстрашування непоінформованих і надалі шельмують „лівими”. Якщо б ми насправді такими були, то вже б давно зникли з арени так як зникло крило Ів. Майстрєнка. Ми є лівими супроти правокрилової групи М. Степанєнка, але лівими лише фактом свого перебування в політичному вахлярі в центрі, вліво від згаданої групи. Ів. Майстрєнко й М. Степанєнко — це лівий і правий екстрєми, а ми в центрі, що, між іншим, має місце в кожній політичній формації, тільки не в кожній з них доходить до відокремлення чи відлучення. Все залежить від інтелекту й тактичної грамотности керівників таких крил. Між іншим, крило Ів. Майстрєнка з утечею років „зм'якло”, поправіло, побачило нашу вітальність і на схилі років, якщо й не повернулося в партійні лави офіційно, то зайняло супроти нас дружню, товариську настанву — сам Ів. Майстрєнко, Гр. Костюк, Борис Левицький та інші. Більш усього, що таке саме станеться й з групою Степанєнка.

Центрвою, республіканською, демократично-плюралістичною партією

ми зродилися і такою залишилися й сьогодні. Навіть більше, колишня молодеча горячковість поступово переросла в ширше, всенациональне сприймання нашої давньої і недавньої історії і ми сміливо беремо на озброєння все найкраще не тільки з періоду УНР, а й Гетьманату, ОУН, УПА, УГВР. І так само радіємо, коли вчорашні сильні доктринерські, „кастові” організації, ось як ОУНс, теж поширюють своє сприймання і відкритими заявами переходять на демократичні засади діяльності в українському політичному світі. Власне тому, не зважаючи на фізичне старіння, втому, природне зменшення, прорідіння лав, ми не розгубили своїх попередніх здобутків і скрижалів — нас діяспора чує, вона нас знає, вона до нас прислухається, і вона нас підтримує морально й матеріально як передплатуванням нашої преси, так і пожертвами на її дальше втримування. Ми проіснували 40 років виключно на добрій волі патріотичного українського загалу, який в своїй збірній мудрості найкраще знає, хто вартий підтримки.

Протягом минулих 40 років було скликано 9 з'їздів УРДП. Останній, 9-й Ювілейний З'їзд, був більше підсумково-оглядового характеру. Найосновніші речі, найтривкіші внески в українську визвольну думку Партія зробила давно, але це зовсім не означає, що ми занехаяли теорію й шукання. Наші внески народжувалися в процесі росту й походу, залежно від обставин і умов в світі й на батьківщині. Якщо на самому початку Партія раз і назавжди відмовилася боротися за державність „по-вчорашньому”, то через деякий час І. Багряний вийшов на кін з тезою-прогнозою про кадри революції, а дещо пізніше, в уже зміненій ситуації, в часи відлиги, В. Гришко збагатив наше мислення теж знаменною тезою про необхідність революції в умах народу насамперед. А далі прийшла його теза й синтеза про третю силу, третій шлях, третю революцію. Внесок В. Бендера про „спільну відповідальність народу”, в тому числі й еміграції, про жалюгідну національно-політичну атрофію на Україні може й був засміливий, але тим не менше цікавий, бо ота „спільна вина” полягає в тому, що нарід, і ми всі в ньому, за невеликим винятком, не проявили потрібного рівня відпорності й посвяти, вірніше тотальної відсічі тотальному наступові ворога. Ф. Гаєнко, з уміням знавця глибоко розробив і блискуче висвітлив взаємопов'язання економіки не тільки з політикою, а й національним питанням, твердячи, що відпруження в світі на базі всебічної економічної необхідності при умові, що взаємини триватимуть в рамках правил, однаково зобов'язуючи як схід, так і захід, вийдуть на користь підневільних народів. На жаль, детант швидко обернувся в советське одностороннє досня наївного Заходу виключно з вини останнього.

На 9-му З'їзді почесний Голова УРДП, В.І. Гришко, яскраво насвітлив три етапи нашого й світового розвитку і добре умотивував причини чому певні наші сподівання не оправдалися. Його доповідь друкується в цьому числі повністю і читач напевно не буде розчарований його трактуванням і робленням висновків.

Програмова доповідь Голови Партії, проф. М.Г. Воскобійника, не тільки

висуває завдання на дальшу перспективу, а й наголошує ті з них, які еміграція повинна виконати негайно, а найголовніше з них — координація зусиль і потреба сильного, престижного всенационального центру.

Тут треба зазначити, що промовець не тільки перерахував завдання і відразу ж і забув про них, як то в діяспорі нерідко трапляється, а й у розумінні з Проводом ОУН почав практичні заходи в цьому напрямі.

Доповідь Надії Світличної на З'їзді була цінною тим, що вона, як корона, добре вивершувала наші давні спільні віщування як про неї особисто, так і багатьох її друзів, знайомих, товаришів, які й досі караються в північних холодах.

На З'їзді немало говорилось про роль *УВ* в нашому русі та як нелегко втримувати високофаховий, культурний, почитний тижневик в еміграційних умовах. Але відзначення 40-річчя газети в Детройті 9-го листопада обернулося у справді величне свято наших спільних осягів і вдячності. На тій окриленій оказії Головний редактор газети, М.Т. Смик, виголосив коротку, але ядерну промову про радощі й болі видавничої діяльності. Його промова поміщена в цілості в секції „Документи часу”.

Доручаючи це поз'їздивське число журналу членам партії, прихильникам і симпатикам, а також і всім мислячим людям та землякам доброї волі, висловлюємо надію, що далі нам вдасться видавати *Наші позиції* хоча б неперіодично, троє-четверо чисел на рік. Тому запрошуємо як членів, так і позапартійних громадян висловлюватися на його сторінках в справах української й міжнародної політики, міжпартійних відносин на еміграції, залучення молодших поколінь до політичних якцій чи праці, підняття нашої еміграційної літератури й журналістики на вищий рівень, поліпшення нашого культурного й мистецького самовияву на еміграції, тощо. Редакція також радо помістить думки опонентів при умові, що вони будуть написані в формі й стилі змагання думок, а не персональної конфронтації й лайки.

Також радо помістимо спомин про перші роки ставання Партії, сильветки живих і відійшлих активістів і керівників, опис різних політичних акцій.

Запрошуємо до співпраці.

ПРИВІТАННЯ ІХ-му З'ЇЗДОВІ УРДП

Дуже дякую за запрошення взяти участь у 9-му Ювілейному З'їзді УРДП в Детройті. На жаль, не можу прибути, але в зв'язку з 40-річчям УРДП і *Українських вістей* прошу прийняти від Президії СКВУ найширші побажання для успішного з'їзду і святкування. Прошу, зокрема, вітати доповідачів — пані Світличну й пана Гришка. Сподіваюся, що одного дня прочитаю їхні доповіді в пресі і буду нетерпеливо цього очікувати, бо більшість нашого народу в діаспорі втекла від політики як української, так і не-української, і тим полишила рішати нашу долю іншим. На мій погляд, це дуже погано і безвідповідально, і тому я радію, що є ще між нами люди, яких цікавить політика. Честь Вам і хвала за це!

Я не маю сумніву, що все, що ми робимо — це політика, і яка наша робо-

та, такі й результати. Невтральність, втеча від політики, брак зацікавлення політикою фатально відбилися на долі нашого народу, і через те ми й досі не виборили собі власної держави.

Ще раз прошу вітати всіх зібраних, а УРДП бажаю успіхів і розвитку, як та кож і газеті *Українські вісті*, яку маю приємність читати з ласки Редакції від часу, коли я відвідав Детройт.

Будіть народ, усвідомлюйте, зігрівайте до прийдешнього змагу за власну державу, бо Україна неминуче звільниться з російського ярма і заживе вільним, незалежним, демократичним життям.

З належною пошаною до всіх учасників З'їзду,

Петро САВАРИН
*Голова Світового Конгресу
Вільних Українців*

Високоповажні Панове!

Сердечно дякую за запрошення на 9-ий Ювілейний З'їзд УРДП 25-26 травня 1985 року в Детройті. Прошу передати Учасникам З'їзду ширий привіт від Державного Центру Української Народньої Республіки в екзилі і від мене особисто.

Я вітаю Вашу організацію як ту, що від свого заснування об'єднала у своїх рядах нових емігрантів з підсоветської України, підкреслюючи свої національно-державницькі, самостійницькі позиції. Вітаю УРДП як ту організацію, що стала на шлях ідеї Української Народньої Республіки і дала свою підтримку та була визначним основником реорганізованого в 1948 році Державного Центру Української Народньої Республіки в екзилі. Вітаю УРДП, якої головним організатором і послідовним лідером аж до своєї смерти був Іван Павлович Багрянний, визначний і великий Українець, що займав провідні становища в системі Державного Центру УНРеспубліки — Голови Української Національної Ради і Віцепрезидента.

Не оглядаймось в минуле, а дивімося в майбутнє, яке вимагає від нас спотужнення наших визвольних зусиль, щоб дати належну відсіч ворогам української національно-державної справи. Я був би радий, якби УРДП під почесним головуванням В.І. Гришка і під головуванням М. Гр. Воскобійника знову заактивувала себе в праці у системі Державного Центру Української Народньої Республіки в екзилі.

Щасти Вас Боже!

Микола ЛІВИЦЬКИЙ
Президент Української Народньої Республіки в екзилі

Вельмишановний пане О. Коновал!

Дуже дякую за Вашого листа з 22-го квітня 1985 року. Зокрема дякую за запрошення на з'їзд УРДП. Дякую за честь. Дуже зворушена. Прибути не можу, є на те різні причини та й запрошення Ваше прийшло з запізненням. Вітаю 9-ий Ювілейний з'їзд УРДП!

Вітаю провід УРДП, делегатів, гостей та моїх добрих знайомих! Бажаю єдності, згоди, хорошої співпраці на добро Партії і на славу нашого доброго українського імені!

З пошаною і привітом,

Галина БАГРЯНА
Новий Ульм, Німеччина
10-го травня 1985 р.

Світла Президіс, Вельмишановні Пані і Панове!

Президія УНДО з великою приємністю прийняла Ваше запрошення до участі у Ювілейних святкуваннях Вашої Організації.

Маємо велику честь вітати Дев'ятий Ювілейний З'їзд Вашої заслуженої Організації для відзначення 40-ліття від заснування УРДП та 40-річчя *Українських вістей*.

З великим зацікавленням постійно слідкуємо за Вашою дуже корисною діяльністю, зокрема у видавничому секторі. Ваша газета *Українські вісті*, є одною з найкраще редагованих газет, є цінним вкладом у наші культурні надбання.

Зокрема, широ вітаємо Вашу організацію, як вірну демократичним принципам, що є основою в програмі нашої організації.

Втішаючись великим потенціалом серед нашої громади, Ваша Організація є поважним чинником, що може підтримати акції тих сил, які намага-

ються запровадити правопорядок у нашому громадсько-політичному житті.

Широ радіючи Вашими успіхами в минулому і тим, що маємо змогу Вас привітати від нашої організації, бажаємо Вам ще багато успіхів у майбутньому у корисній праці, що її Ваша Організація проводить для добра нашої спільноти.

Щастя Вам, Боже!

За Президію ЦК УНДО:

Д-р Роман БАРАНОВСЬКИЙ,
в.о. голови

**Хвальна Президіє і Шановні
Учасники З'їзду!**

Дозвольте привітати Ваш 9-й Ювілейний З'їзд від імени Конференції Українських Партей і Організацій (КУПО) і побажати вам успіхів у Ваших нарадах та рішеннях.

Вітаючи 9-й Ювілейний З'їзд, хочемо одночасно висловити нашу надію, що Шановні Учасники 9-го Ювілейного З'їзду присвятять належну увагу під час своїх нарад останнім заходам Конференції Українських Партей і Організацій в справі консолідації та створення спільного політичного центру.

За Президію Конференції Українських Партей і Організацій

Д-р Зенон ГОРОДИСЬКИЙ,
Голова

Вельмишановні Пані і Панове!

Закордонне Представництво Української Головної Визвольної Ради пересилає Президії й учасникам Дев'ятого ювілейного з'їзду УРДП дружній привіт і побажання успіху в нарадах.

Коли ми споглядаємо на 40-річний шлях Вашої партії, ми з найбільшим

задоволенням відмічуємо великі організаційні, моральні та політичні досягнення, які є результатом наполегливої та жертвенної праці відданого активу і підтримки широких кіл громадянства. Ми знаємо, що Ваша партія має непроминальну заслугу зокрема в таких ділянках:

в організації та громадсько-політичній активізації емігрантів з тих земель України, які від 1920 року залишалися під окупацією російських більшовиків;

в публікації цінних книжок і брошур та періодичному видаванні редагованої на високому рівні газети *Українські вісті*;

у стимулюванні самоорганізації української молоді ОДУМ не як прибудівки партії, але як незалежної формації для вирощування характерів та для національного виховання.

Нам зокрема приємно відмітити також співзвучність позиції УРДП з ідеями українського визвольного руху в Україні. Середовище УГВР і УРДП визнають ті самі ідеали державної самостійности України, демократії та соціальної справедливости, до яких здійснення прагне сучасна українська людина на батьківщині. У Вас і у нас не було вагання відносно того, як поставитися до форм культурного й політичного вияву українського активу 1960-х і 1970-х років. Ви і ми позитивно оцінювали українських правозахисників та інших членів руху опору, ставали в обороні політичних в'язнів і сприяли діям Української Гельсінкської Групи та її Закордонного Представництва.

Ми віримо, що УРДП далі йтиме вибраним шляхом та нестиме тривалу допомогу українському народові у його боротьбі за національне, політичне й соціальне визволення. Ми також пе-

еконані, що Ваша партія і в майбутньому буде серйозним чинником у розвитку вільної української політичної думки.

За Президію Закордонного Представництва УГВР

Мирослав ПРОКОП, голова
Роман БОРКОВСЬКИЙ, секретар

Шановна Президіє!

Провід Українських Націоналістів якує за запрошення взяти участь 9-му Овілейному З'їзді УРДП, яким заверуєте 40 років політичної діяльності.

Всім учасникам Вашого З'їзду педеаємо наші щирі гратуляції за успішно виконану многогранну працю на протязі чотирьох десятиліть, як також дружні побажання успіхів у Вашій діяльності в майбутньому.

Ми переконані, що Ваші наради візьмуть до уваги великі зміни в житті українського народу на Батьківщині за останні 40 літ, як також ситуацію серед української спільноти, яка живе і ті якої поза межами України набирають не абиякого значення.

Не є жодною таємницею, що через довгі роки проводи і членство ОУН та УРДП знаходили спільну мову і займати спільну поставу до багатьох справ нашого політичного чи громадського киття. Обидві наші Організації зродились як вияв безкомпромисової боротьби з окупантами України. На шляху нашої дії склалось так, що в програму Вашої праці включено здорові насади українського визвольного націоналізму, а в методи нашої праці зведено здорові елементи демократичности. Хочемо вірити, що цей процес здорового спілкування посилюватиме вияви нашої дружби і співпраці і в майбутньому, у висліді якої зуміємо спільно

реалізувати великий задум оздоровлення відносин в українському політичному і громадському житті та скріпити вияви нашої активної допомоги поневоленому українському народові на Батьківщині.

З пошаною до Вас,

За Провід Українських
Націоналістів
Михайло НАЗРУК
Секретар ПУН

Вельмишановний Пане
Генеральний Секретарю!

Сердечно дякую Вам за запрошення на Дев'ятий Ювілейний З'їзд УРДП, який відбудеться 25-го та 26-го травня ц.р. в Детройті. На жаль, заповіджене вже раніше річне засідання Головного Уряду УНСоюзу на щільний тиждень, який починається 20-го травня ц.р., не дозволить мені взяти участі в Вашому З'їзді, ані теж делегувати другого члена нашого Головного Уряду.

Тому що не зможу зробити цього особисто, прошу прийняти від мене та цілого Головного Екзекутивного Комітету Українського Народного Союзу ці щирі листовні побажання провести якнайбільш успішно Ваш Ювілейний З'їзд, щоб він став милевим стовпом на славному шляху Вашої так корисної і важливої праці для українських поселень та українського народу в його змаганнях здобути свою незалежну демократичну соборну державу.

Прощу теж прийняти дружні побажання Ювілярам — Українській Революційно-Демократичній Партії та його офіційному органу *Українські Вісті*, щоб вони далі поширювали та скріплювали серед нашого народу ідеї

свободи, демократії та всебічної толеранції.

Зі щирим дружнім та братерським привітом

Іван О. ФЛИС

Головний передсідник Українського Народнього Союзу

Світлі Члени Президії та Високошановні Учасники З'їзду!

Я широ вдячна за запрошення прибути на відкриту сесію З'їзду та спільно з Вами прослухати цікаві доповіді пані Надії Світличної й п. В. Гришка, заплановані на той час. Однак цю приємність я примушена відмовити собі, бо інші зобов'язання стали мені на перешкоді.

Проте, дозволю собі з цієї нагоди, хоч цим шляхом, сердечно привітати З'їзд від Ради Прихильників УНР. Нас завжди в'язали співпраця та стремління об'єднати наші сили з іншими політичними середовищами, щоб скерувати їх в одне широке річище спільної акції. Наша Свята Ціль цього вимагала й надалі вимагає! Дотеперішні успіхи УРДП — це теж і наші успіхи; це успіхи цілого українського народу. Тому висловлюю сердечне побажання, щоб друге 40-річчя УРДП відзначилось ще більшими успіхами, як перше 40-річчя. Одночасно бажаю, щоб цей Ювілейний З'їзд зумів захопити нових одиниць та скріпити Ваші лави новими, свіжими працівниками та борцями, бо народня сурма кличе та наглить всіх до нескінченного бою для визволення нашого народу з тяжкої російсько-комуністичної неволі.

Щастя Боже у дальшу путь!

**За Раду Прихильників УНР
Др. Маруся БЕК, голова**

Вельмишановна президіє!

Щиро дякую, що запросили взяти участь у 9-му З'їзді Української Револьюційно-Демократичної Партії, який відбудеться в Детройті. На жаль, дата З'їзду збігається з датою головної імпрези для відзначення 75-річчя Українського Братського Союзу, яка відбудеться в Філадельфії 25 травня і з тих причин не матиму змоги бути разом з Вами.

Однак я хочу запевнити Вас, що Ваша Організація, УРДП, є близька нашому серцю, яку ми високо цінимо і шануємо та яку вважаємо за конечно потрібною в житті нашої української громади. Нашим бажанням є, щоб нав'язати з Вами кращу співпрацю й обопільну допомогу для користі наших організацій та всієї української громади.

Передайте від нас, Українського Братського Союзу, всім учасникам З'їзду щирий привіт та побажання корисних нарад і рішень.

Іван ОЛЕКСИН

Голова Українського Братського Союзу

**До Президії 9-го З'їзду УРДП
Вельмишановні Пані й Панове,**

Центральний Комітет ОДУМу сердечно вітає учасників 9-го ювілейного з'їзду УРДП з нагоди 40-ліття свого творчого існування.

ОДУМ завжди мав гарну підтримку від членства УРДП, за що складаємо сердечне спасибі. Віримо у дальшу Вашу ще більш активну підтримку, бо майбутність народу лежать у руках сьогоднішньої молоді.

У своїй дружній і конструктивній праці бажаємо Вам гарного успіху на

добро українського народу в діяспорі та на рідних землях. Дай, Боже, щоб ми діждалися ні від кого незалежної вільної і самостійної української держави.

Олексій ПОШИВАНИК
Голова ЦК ОДУМУ

Вельмишановні Панове!

З нагоди ювілейного з'їзду УРДП, а також з приводу 40-річчя газети *Українські вісті* дозвольте переслати усьому складові з'їзду мої найширші побажання. Бажаю Українській Революційно-Демократичній Партії успіхів і осягів у справі боротьби за вільну, сильну, демократичну Україну.

На жаль, не маю в даний час можливості особисто взяти участь у праці з'їзду, але обіцяю: якщо наступний З'їзд відбудеться в Києві — я обов'язково на ньому буду.

Широ,

Валентин МОРОЗ
Торонто, Канада

Дорогі Друзі!

Від Секретаріату й Ради Українського Демократичного Руху персилаємо Вам наші ширі вітання й бажання успіхів у праці З'їзду напередодні 40-річчя заснування Української Революційно-Демократичної Партії, так і в розгорненні широкої і громадської праці серед української діяспори в наступній декаді, яка доведе до півстолітнього ювілею Вашої корисної діяльності.

Бажаємо з цієї нагоди зазначити, що ми маємо честь працювати й солідаризуватися з лідерами Вашої ор-

ганізації в оцінці і значенні сучасних визвольних процесів у рідному краю, як також в осягненні плюралістичного й демократичного правопорядку в нашій громаді, протиставляючись олігархічним змовам за верховодство над нею.

Ширий привіт усім делегатам З'їзду!

Степан ПРОЦИК
Голова Секретаріату УДР
Олег ВОЛЯНСЬКИЙ
Голова Ради УДР

Дорогі Друзі-Побратими!

В імені Крайового Комітету й Членства Крайової Організації УРДП в Австралії широко вітаємо Вас усіх учасників З'їзду. Бажаємо Вам успіху як в переведенні підсумків 40-річної праці Української Революційної Демократії, так і в устійненні напрямних для нашої дальшої праці в напрямку максимальної допомоги поневоленій Батьківщині.

Віriamo, що 9-й Ювілейний З'їзд і його рішення стануть важливою сторінкою в історії нашого руху.

З пошаною й щирими побажаннями

Крайовий Комітет
УРДП в Австралії

Дорогі Учасники З'їзду!

Головна Управа Союзу Жертв Російсько-комуністичного режиму в Канаді сердечно вітає учасників 9-го З'їзду УРДП та бажає його учасникам дружньої атмосфери та всього найкращого.

Ми, учасники і свідки великої трагедії України під окупацією московського большевизму, свідомі того факту,

що нас, послідовників великої ідеї Українського революційно-демократичного руху, ідеологом та надхненником якого був І.П. Багрянний, залишилося мало, а комплекс обов'язків перед нами десятикратно збільшився у відношенні до нашої поневоленої батьківщини України, котра ставить перед нами вимоги не припиняти боротьби за ідею, яку поставила перед нами сама історія, а саме, боротися за кращу долю нашого народу та найголовніше, прагнути в цій боротьбі до святої мети — виборення волі і незалежності української держави.

Хай цей 3'їзд, учасники якого складають когорту непримиренних і безкомпромісових борців за демократичний лад в Україні, буде прикладом для гідного наслідування учасникам 3'їзду та нашим прихильникам там, в Україні. Не забувайте, Дорогі Друзі, що на нас, як синів і спадкоємців, лежить святий обов'язок, наших великих попередників, які боролися за волю народу та незалежну Україну. Покажімо себе, як соборники і демократи, що згуртовані навколо великої ідеї — ідеї правди, добра для українського народу. І на кінець нашого привіту та побажання, ми, що згуртовані навколо СУЖЕРО, пересилаємо п'ятсот долярів, як вияв доброї волі, на скріплення матеріальної бази нашого органу демократичної думки *Українські вісті*, в рік його сорокарічного ювілею, що безперейдно несе правду про поневолену Україну.

Щасти Вам Боже!

Голова ГУ СУЖЕРО
Ю. БУЛАТ
Секретар ГУ СУЖЕРО
П. МАКОГОН

Шановні Пані і Панове!

Управа Метрополітального Відділу Українсько-Американської Координаційної Ради в Детройті вітає учасниць і учасників Дев'ятого 3'їзду УРДП з нагоди 40-ліття її існування.

Праця тієї такої вартісної Організації, яка орієнтується на сили українського народу, що залишився на рідних землях, і її газета *Українські вісті* дали великий вклад у збереження доброго українського імені поза межами України.

Дай Боже, щоб Ваша Організація ще довгі роки працювала для її добра, і щоб ми всі могли діддатися швидкого повороту до Вільної України.

За Управу:

Зенон ВАСИЛЬКЕВИЧ

Голова

Роман ЛАЗАРЧУК

Коресп. секретар

Високодостойний голово 9-го 3'їзду УРДП!

КО УРДП в Бельгії палко вітає Президію 3'їзду, відданих ідеї партії керівників: Почесного Голову УРДП д-ра Василя Івановича Гришка, Голову партії д-ра Михайла Григоровича Воскобійника, Ген. Секретаря Олексія Григоровича Коновала і всіх членів ЦК УРДП.

Наш 9-й 3'їзд відбувається в 40-літній ювілей нашої Революційно-Демократичної Партії і рівно ж ми відзначаємо 40-літній ювілей виходу в світ газети *Українські вісті*, що є усіх нас гордістю та символом нашої партії і тих ідей на службі батьківщині, які вказав нам Іван Павлович Багрянний, як один із організаторів нашої партії і газети. А оха-

рактизував І.П. Багрянний наш Революційно-Демократичний рух і газету *УВ* ось такими словами:

Першоджерелом і початком нашої історії є епоха великого відродження українського 20-х років. Епоха бурі і натиску, епоха українського ренесансу. Там, в Україні, наші ідейно-політичні і фізичні коріння, там зродилася наша партія. Хоч УРДП ще довго не існувала, але ідея її, суть її була виношена по тюрмах і концентраках большевії, рівно ж як і по тюрмах і концентраках гітлерівського райху, протягом тяжких і довгих років боротьби. Ідея її була виношена на шляхах війн і на стежках партизанки. На підсоветській Україні і на підпольській і підмадянській, в боротьбі проти більшовизму і проти фашизму, що не склав і не хоче скласти зброї в боротьбі за свою свободу і незалежність. Носієм тої частини українського народу, що становить основу нації сьогодні: українського селянства, робітництва та трудової інтелігенції, що в сумі ім'я український трудовий народ."

А значення газети нашої *Українських вістей* є велике, бо вона являються нашим обличчям перед усім українським народом. *Українські вісті* ведуть велику працю у висвітленні політичних подій у світі, в СРСР і зокрема в Україні висококваліфікованими коментарями та аналітичними статтями, а утримуються вони на запрацьованих копійках політичної української еміграції, на центах і пфенігах високоідейних до кінця своєму народові відланих людей."

Ми, члени КО УРДП в Бельгії, свято бережемо цей дороговказ Івана Павловича Багряного, по ньому ми йшли і в майбутньому будемо йти як і вся наша Революційно-Демокра-

тична Партія. Ми свято виконували і виконуємо по своїх силах та можливостях усі директиви і постанови наших зверхників ЦК Партії не лише останнього З'їзду, але ми свято дотримуємося і виконуємо з року в рік постанову пленуму З'їзду від 25-26 листопада 1972 року по відношенню до газети *УВ*, яка зобов'язує кожного члена партії вносити на фонд *УВ* 20 дол., як зобов'язуючий податок. Ми і надалі будемо респектувати цю постанову, бо наша газета *УВ* як ніколи потребує НАС УСІХ.

Бажаємо Вам, Дорогі Друзі, якнайкращих успіхів у переведенні 9-го З'їзду нашої партії та сподіваємося від Вас як і вся Україна, добрих і конструктивних настанов.

Із пошаною до Вас усіх і найкращим здоров'ям

Павло Павлович ЧУПРИНА
(Секретар КО УРДП в Бельгії)

**До Центрального Комітету
Української Революційно-Демократичної Партії
Дорогі Земляки!**

3 нагоди 9-го Ювілейного З'їзду УРДП 25-26 травня 1985 року в Детройті (США) маю велику шану широкосердечно привітати членів ЦК УРДП, Президію З'їзду, Шановних Гостей, всіх членів УРДП та присутніх.

Величезні національні заслуги має УРДП в рамках в понад 20-річній відданій праці Державного Центру УНР та УНРади. УРДП міцно підтримує славні традиції Української Народньої Республіки. Також УРДП є великою прогресивною національною силою української нації.

Президент США, найсильнішої держави світу, Роналд Реген проголосив

уже декілька разів офіційно свої симпатії та привітання на адресу українського народу й української політичної еміграції, беручи в оборону національні права нашої славної нації. І тут та кож є величезна заслуга УРДП.

У своїй енергійній, чесній та патріотичній і відданій щоденній праці УРДП на практиці доказала конструктивну співпрацю по відношенню до Світового Конгресу Вільних Українців та КУК й цілого ряду українських організацій, установ, іституцій та молодечих об'єднань. Провід та членство УРДП міцно тримають у своїх руках блакитно-жовтий прапор України, як символ національної свободи та державної незалежності великого і славного українського народу.

Нехай всевишній Бог Вас охороняє на всіх шляхах щоденного життя у тяжкій та відважній боротьбі проти совєто-російської окупації рідної землі — України.

Щиро бажаю Вам усім якнайкращих успіхів під час реалізації цього дуже важливого історичного З'їзду УРДП, доброго здоров'я та всього найкращого.

Слава Україні!

З глибокою пошаною,

Валентин СТАДНІЧЕНКО
*український представник краю
Шлезвіг-Гольштайн в Німеччині*

**До Учасників 9-го ювілейного
З'їзду УРДП**

Ново-Ульмівський осередок УРДП щиро вітає 9-ий З'їзд УРДП і бажає йому найкращих успіхів у праці. Ми сповнені гордістю і надхненням з приводу відбуття цього знаменного З'їзду і бажали б також з Вами там

бути, та велика віддаль є тому на перешкоді. Сьогодні політична ситуація в світі не виказує нам якоїсь швидкої й позитивної зміни для нашого народу на тому терені і наша заповітна мета — визволення України з московського ярма, ще є десь на віддалі, та ми певні того, що та зміна прийде й Україна, колись, буде вільна, а до того часу — ми мусимо й будемо непохитно за те змагатись.

Правильні політичні напрямні нашої партії і ті добрі революційні ідеї є і будуть головною рушійною силою походу нашої когорти вперед.

Хай же цей славний З'їзд ще міцніше скріпить нашу і там нашого народу — віру в остоточну перемогу.

Щастя, Боже!

А. КАМЕНІВ

*голова осередку УРДП
в Новім Ульмі, Німеччина*

В 40-річчя УРДП пересилаю грошовий переказ на сорок долярів в пам'ять мого чоловіка Івана Панасовича Посипайло. Він був членом УРДП з самого початку її заснування в Німеччині, в Мюнхені. Згадайте і його не злим тихим словом. Я не є членом УРДП, але я завжди з мужем була на з'їздах УРДП. Тепер я маю 81 рік і не має з ким поїхати на з'їзд. Дуже шкодую. Дуже добре, що запрошують на з'їзд УРДП й жінок разом з чоловіками, що є членами УРДП. Бо раніше майже не було жінок на з'їздах.

З пошаною,

Марія ПОСИПАЙЛО
(Флорида, США)

Широсердечно вітаємо учасників 9-го З'їзду УРДП від редакції й адміністрації журналу *Голос Громади* в Австралії й шлемо свій палкий привіт!

Бажаємо Вам провести творчо-успішно з'їзд для добра нашої ідеї демократії, для добра нашої еміграції в світі та для добра нашої поневоленої Батьківщини — України.

Бажаємо Вам всім високого ідейно-національного лету та витривалости в праці новим керівним органам УРДП. Нехай Бог Вам допомагає!

За редакцію і адміністрацію

Федір ГАБЕЛКО-ЛУБЕНСЬКИЙ

ЛЮДСЬКА ТЕПЛОТА І ЩЕДРІСТЬ

(З'ІЗДІВСЬКИЙ ЩОДЕННИК — НОТАТКИ
ПРО ІХ-Й З'ІЗД УРДП)

Наближення партійного з'їзду завжди і радує, і хвилює, і прилякує, особливо організаторів. Та й керівництво нервується. Починаючи з технікалій і кінчаючи проектом резолюцій — все це спочатку якось не вкладається в заплановані рамки, а дата наближається з кометною швидкістю.

З'їзди УРДП скликають приблизно раз на 5 років. П'ять років — ніби довгий відрізок часу, а дивись — партійний поїзд вже промчав визначний перегон, вже минув в'їзний семафор і підкочується до станції, на якій стоїть два чи три дні, а далі знову в дорогу, до наступної зупинки.

Хвилюються керівники й організатори — чи вдало підібране місто З'їзду, чи не помилилися у виборі залі, чи назбирається потрібний кворум, бо ж членство поділене безмежними географічними просторами, чи прибудуть делегати з далеких країн... Якби всі погризені й відкушені нігті скласти докупи, то, мабуть, наповнилася б не одна попільничка.

Дев'ятий Ювілейний З'їзд УРДП відбувся в Детройті, США, 25 і 26 травня. Попередній, 8-й З'їзд, теж був скликаний тут. Детройт скоро зрівняється з Новим Ульмом, який і досі тримає рекорд — там відбулося три з'їзди УРДП підряд, 2-й, 3-й, і 4-й.

Хороший, товариський і продуктивний був 9-й З'їзд. Кворум був ширший, ніж достатній — 47 мандатів. Особисту участь в ньому взяли представники краєвих організацій США, Канади, континентальної Європи, Англії й Австралії. І заля й готель виявилися досить вигідними. Від самого початку все почало замірятися на успіх. А найякіснішим складом з'їзду виявилися самі

делегати. Ми заліберально критикуємо себе, вивішуємо на людях брудну білизну. І це вказує, що ми хоробріші й чесніші, ніж інші.

А в засаді — ми люди добрі, з широкими душами й безмежним запасом людської теплоти. Ще в п'ятницю, коли більшість делегатів загостила до причепурного, прихорошеного й освіженого в-ва *УВ*, де ця стихійна зустріч відразу перетворилася в пристійний товариський коктейль, де всі чулися як рідні брати й сестри і де нераз, при згадці далеких епізодів і спільних друзів срібліла в очах зрадлива сльоза, було видно, що теплота, ширість, товариськість і багатий, невтримний гумор цих давно згуртованих людей завтра зіллються на залі засідань в святково-родинну врочистість, а з неї обов'язково потече конструктивізм і позитивізм.

Субота. Ранок. Олексій Коновал, генеральний Секретар ЦК УРДП, відкриває з'їзд і серед мертвої тиші зачитує довгу листу тих побратимів, які до цього ювілею не дійшли, впали від вичерпання, хвороб чи обставин. По залі линуть прізвиська тих, що полум'яніли в наших лавах все своє свідоме життя, що віддали свої найкращі роки, серця й здоров'я утвердженню української демократії. Рябишенко, Дубинець, Пігідо, Багрянний, Підгайний, Волиняк, Григоренко, Шинкар, Гаєнко, Китастих, Дмитренко, Дубок, Русин і довга низка інших як славніших, так і менш помітніших, а багато й просто трудяг, імена яких появляються в газетах лише в коротких некрологах, а які, тим не менше, часто відмовляючи собі в меншій чи більшій приємності, несли й несли по цеглині, щоб вимурувати ще одну кольонаду під загальною стелею української справи. В газетній чи журнальній статті імена їхні всього як рутинний перелік, але для нас, делегатів, під кожним з них виросла жива, цікава, буйна людина, що була нашим довголітнім другом, побратимом, яка разом з нами спромоглася здійснитися вище буденної пересічності і подати приклад в муравлиній праці для добра всіх. А багато ж з них згоріли ще в молодому, піднесенотворчому віці, забравши з собою обіцяючий таланти в гуртуванні й провадженні людей. Сам Іван Павлович впав, не сягнувши й 57-го року життя. А серце в скількох його послідовників зупинилися ще раніше! Згадати б лише Пишкала, Завертайла, Гльозу... Стоять делегати, схиливши в траурі голови, віддаючи заслужену шану впалим друзям, колегам, побратимам. Стоять з похиленими головами і бачать бадьорі обличчя тих, що колись разом стулили плече до плеча і повторили вслід за І. Багрянним: „Ми не вмерем!... Нас не зітерти з рубрики!...”

І ми не тільки прорекли, а й виконали ту присягу, бо ми і далі в рубриці, хоч дорозі й не видно кінця. Вже скільки пройшли, а ще скільки йти! Зудять ноги від втоми, а йти треба. Бо якщо випраємося ми, сумлінніші, то що чекати від пересічного громадянина?

Керування з'їздом делегати доручають д-ру А. Лисому. З'їзд приступає до праці. А порядок денний — кінця не видно, довгий і виснажливий. Але перемолотити його мусимо. Головуючий задає досить швидкий темп і делегати його не гальмують. Майже всі вони з довгим членським стажем — по 40, 35, 30, 25 років в партії, дечому навчилися, принаймі як не витратити час на дрібниці. Є на залі й троє основоположників Партії — Мих. Воскобійник, Павло Маляр і Петро Майсюра. Останній доклав

не мало зусиль в технічну організацію цього з'їзду.

Затверджено робочий апарат з'їзду — комісії переймають покладені на них обов'язки. Слово надається Голові Партії, д-ру Мих. Воскобійнику. Вчорашній найвищий керівник Партії тут на з'їзді урівняний з усіма, стоїть перед збірним суддею-з'їздом і відчитується за пророблену й упущену працю протягом попередніх п'яти років. Він гордо перелічує досяги, але й не приховує промахів і недотягнень. З'їзд і є на те, щоб на ньому висповідатися, проаналізувати помилки та витягти з них відповідну науку на майбутнє.

Далі відчитується Ол. Коновал, Генеральний Секретар. За ним голова видавничої спілки *УВ*, А. Лисий, який стисло і ясно подає її структуру, перелічує назви виданих книжок і ретельно наświetлює фінансовий стан газети протягом останніх п'яти років, який не був аж задуже рожевим, але й не дуже катастрофальним. Пару років газета спромоглася влягтися в бюджет, не створивши ніякого дефіциту.

Делегати були приємно вражені, почувши що ред. М. Смик за свою працю не отримує ніякого матеріальної винагороди.

За Контрольну Комісію відчитується її член, Дм. Грушецький, а після нього Ф. Гайовий, Голова Партиїного Суду, коротко переповідає які справи та з яких теренів довелося розглядати та які ухвали винесено. Про стан фундації І. Багряного доповідають С. Євсевський. За Канадський відділ Фундації ім І. Багряного звітував п. Федір П. Подопригора. Звітування і сама присутність на З'їзді п. Подопригори пригадали нам недавній випадок у Вашингтоні, де одного хворого сенатора привезли із шпиталю в Сенат для голосування у важливій справі. Останніми місяцями і п. Подопригора декілька разів перебував у шпиталі, але на З'їзд, хоч і чується слабим, приїхав разом із дружиною і дочкою, які, мов ті сестри милосердя, очей із нього не спускали, слідкуючи, щоб йому ще гірше не стало. А він, хоч і слабій, але чувся щасливим, що побув на З'їзді і зустрівся із товаришамии-однодумцями. Останнім з ексекютивних працівників відчитується Мих. Смик, головний редактор *УВ*, який своєю жвавою й злегка іронійною манерою знайомить делегатів з радощами й труднощами поточної видавничої діяльності та з редакційними дивовижами, з якими доводиться зустрічатися мало не щодня. Зливу сміху він викликав показом листа від одного читача, який був сажнів два завдовжки і густо списаний на обох сторонах. Він скритикував деяких наших журналістів, що охоче повчають інших як поводитися в рамках демократичних засад, але одразу прибирають ображену міну і проявляють жадливу нетолерантність, коли їх самих хтось хоч легенько скритикує.

Починається дискусія над звітами, яку відкриває коротким виступом В. Бендер. Він розвіює легенду, що нутрує серед певних читацьких кіл, ніби постійні дописувачі до *УВ* з числа членів УРДП та він сам отримує гонорари. Нічого подібного. Писання до *УВ* він та інші вважають партійним обов'язком і ніяких винагород не жадають і не отримують. А далі, виконуючи свою і своїх видавців обіцянку внести чистий прибуток від продаж його книги „Станція Пугаловська” в фінансову ситуацію *УВ*, на доручення

головних розповсюджувачів книги, Гр. Мороза й Мик. Підлісного, передає чек на 1,000 доларів А. Лисому, цим разом першу лепту. Після цього виступає п. Григорій Мороз і передає Голові Видавничої спілки також чек на 1,000 дол., пояснюючи, що ця сума є з надходжень за книгу Вас. І. Гришка „Український голокост” та із опусту розповсюджувачам, який вони теж дарують газеті УВ.

В дальших дискусіях по звітах делегати жваво цікавилися різними аспектами партійної й видавничої діяльності.

Наступною точкою є доповідь уступаючого Голови Партії, Мих. Воскобійника, про пляни партії на наступні п'ять років. Михайло Григорович, зробивши стислу аналізу попереднього партійного вкладу в скарбницю української визвольної думки й акції, схарактеризувавши минулий досвід та подавши висновки й настанови на майбутнє, закликав делегатів до нових ініціатив і шукань в площині консолідаційних та координаційних заходів. Делегати дуже пильно вислухали його міркування і жваво відгукувалися в дискусіях на деякі його пропозиції.

На залю входять чисельні гості, українські мешканці Детройту. Починається відкрита частина. Першою виступає Надія Світлична. Вона без ніякого труду очарувала і делегатів, і гостей. Вона така дрібненька з вигляду, надзвичайно скромна, аж ніби соромлива. Але якою сильною і величною вона стає на трибуні! Не акторськими жестами чи вишуканою сценічною дикцією перемагає вона слухача, а глибиною думок, точними спостереженнями й формулюваннями, відвертістю, простотою і великодушністю. Надзвичайно мила й симпатична молода людина. Хоч вона була почесним гостем З'їзду, делегати ставилися до неї як до повноправного члена УРДП, на що вона великодушно посміхалася і, з вродженої чемности, не віднікувалася.

Вона так добре передала велич і біль правозахисників вдома, що слухач просто відчував, бачив і те полум'яне горіння окремих сміливців, і все жахіття того полігону, в який КГБ перетворило Україну, де не на макетах, а на живих, найкращих синах і доньках нашого народу випробовуються найновіші і найдикіші методи цькування, переслідування, здушування й каранья. За її визначенням, опір — це здобути й берегти внутрішню, душевну свободу, яка, виражається в кількох видах і версіях. Якщо ти відмовляєшся падати на четверінки заради власної гідности, ти вже ставиш опір, ти борешся. Відмова від мовчанки — теж опір. А коли настає потреба, то й мовчанка стає формою опору, особливо коли ти відмовляєшся писати й публікувати під диктат. Україна опинилася в ситуації, коли, як сказав невгнутий Бадзьо, їй не дозволяють рухатися ні вперед, ні назад, коли перед нею закрили майбутнє і відібрали минуле. В такому становищі позиція „бути самим собою” означає активну боротьбу і влада так це й розцінює і кожного апологета такої тактики трактує як небезпечного ворога. Всі присутні палко її оплескували.

Доповідь Вас. І. Гришка була скрупульозною аналізою трьох важливих періодів протягом останнього сорокаріччя, які тривали від 1945 до 1960, від 1961 до 1979 та від 1980 і до сьогодні, і протягом яких гра сил на світовій арені

запліднювала й українське еміграційне думання і яка деколи показувала проблиски надії для уярмлених націй, але яка кожного разу кінчалася програю вільного світу через його пасивність, опортунізм, недалекість і безоглядний меркантилізм. Багатьом впливовим силам на Заході залежить, щоб СССР лишився таким як він є, мілітарно сильним, але політично й економічно неповоротким і відсталим, бо в цей спосіб він являє для західного великого бізнесу безмежний ринок збуту. В такій ситуації визвольні концепції вільних представників уярмлених народів, в тому числі й УРДП, якими б атрактивними для поневолених людей вони не були, не мають шансу для злету.

Наступного дня, в неділю, З'їзд продовжувався закритим засіданням. В жвавих дискусіях делегати торкалися певних моментів програмової доповіді Голови Партії Мих. Воскобійника, а також організаційних, видавничих і суто економічних та фінансових справ, обговорювався стан в краєвих організаціях, коли представники з США, Німеччини, Англії, Канади та Австралії поінформували форум про позитиви й негативи їхніх організацій.

Олександр Скоп (він же О. Шпилька), який з лагідного жартівника може блискавично перевтілитися в серйозного і відповідального партійця, вносить на пресфонд *УВ* 500 доларів і закликає делегатів ще раз заглибитися в свої кишені. Його підтримує П. Макогон і від СУЖЕРО вносить 500 доларів. А далі підводиться Олекса Булавицький, автор знаменитого портрету І. Багряного, який дає свою солідну лепту і обіцяє весь дохід з недалекої виставки пожертвувати на пресфонд *УВ*. Делегати підхоплюють їхній приклад і жертвують по 200, 100, 50 доларів. За короткий час в „шапці” колеги Скопа понад 3300 доларів, а додавши до цієї суми два вчорашні чеки по 1000 доларів — це 5300 доларів! Для *УВ* це солідний життєдайний застрик! А подив і адорація до Надії Світличної ще більше шугнули ввись, коли Голова З'їзду А. Лисий оголосив, що вона відмовилася від оплати свого летунського квитка і належність віддала на пресфонд *УВ*! Довгі, бурхливі оплески! Хтось вигукнув: „А може ми її без партійного квитка й додому не пустимо?” Ще гучніші оплески.

З'їзд, на рекомендацію Голови Контрольної Комісії П. Коновала, виносить абсолюторію уступаючому ЦК одностайно. А вслід за цим обирається новий склад ЦК за попередньо поправленим параграфом Статуту — 15 членів плюс 6 автоматично-статутарних членів, як було пояснено в „Інформаційному повідомленні” в попередньому числі *УВ*.

На закінчення Вас. І. Гришко, Голова Резолюційної Комісії, дає підсумковий огляд всім запропонованим проектам резолюцій, яких поступило більше, ніж на всіх попередніх з'їздах, і пояснює, як буде зроблено фінальний композиційний документ-постанову.

Лунає національний гімн, заля пустіє, але зустріч ще не скінчилася. Більшість делегатів знову збирається у в-ві „УВ” на дружню перекуску й шклянку вина. І знову жарти, розповіді, згадки минулих друзів і часів. Вас. І. Гришко, Ол. Коновал, Мих. Смик, А. Лисий, Ол. Скоп, Надя Світлична, А. Глинін, І. Бринза, І. Пізюра, відвертий до дна душі Павло Коновал, Вас. Косгор, Павло Макогон, Петро Майсюра, Вас. Пономаренко, Іван Кайдан та багато інших, а також дружини деяких колег творять чудове, злагодже-

не й перечулене товариство. Так хочеться говорити й говорити, і бути разом, і нестримно сміятися з влучного жарту, і не розлучатися. Кажуть, що ми сваримося буйно, але вже коли й здружимося, то знаємо, як дорожити людиною. А час іде, поспішає, вечоріє. Хочеш чи не хочеш, а розлучатися треба і клубки болю підкочуються до горла. По одному, по два, хороші друзі тиснуть руки і відходять... Товариство рідіє, а о 10-й вечора у видавництві залишається лише невеличка група. Тихо. Душу осилює жаль, що така чудова, тепла, людська зустріч закінчилася...

Будуть невдовзі видруковані доповіді, привітання й резолюції — все це важливі матеріали З'їзду. Але найважливішу резолюцію, не формульовану на З'їзді, але впечатану в серці кожного делегата, ми повинні виконати: втримати, домаршувати і знову зустрітися на 10-му З'їзді! Через 5 років ми повинні ще раз підтвердити, що „Ми не вмерем! Нас не зітерти з рубрики!”

Полум'яної вам праці, хороші друзі! Успіхів і радощів! До побачення!

Звітодавець

(Українські вісті № 23, 9-го червня 1985 р.)

УКРАЇНСЬКІ ВИЗВОЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ І РОЛЯ УРДП

НАШЕ МІСЦЕ Й НАШІ ЗАВДАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЗВОЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

(ДОПОВІДЬ ГОЛОВИ УРДП НА ІХ-МУ З'ЇЗДІ УРДП)

ВІД ДОПОВІДАЧА: *В процесі приготування тексту доповіді до друку видалось мені необхідним децю змінити заголовок доповіді на більш промовистий та відповідно доповнити доповідь рядом міркувань, уточнень і деякими змінами в її структурі.*

I

НАША ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕГІТИМАЦІЯ НА ЧАС НАШОГО 40-РІЧЧЯ

1. Загальні ствердження

Дев'ятий з'їзд Української Революційно-Демократичної Партії відбувається в 40-ліття створення на руїнах Другої світової війни цієї української партії нового типу, озброєної досвідом життя її творців і членства під двома тоталітарними режимами — комуністичним і нацистським. Її творці виростили в системі совєтсько-комуністичного терору, концтаборів, національної нівеляції і безмежної експлуатації колоніальним режимом Москви, а гартувались в умовах війни і німецької окупації та національного опору обом поневолювачам України.

Основним покликанням УРДП було і є боротись за державну незалежність України та захищати в Україні інтереси не якоїсь однієї

кляси чи прошарку населення, не носіїв будь-якої диктатури або „касти краших”, як це пропонують всі без винятку форми тоталітаризму, а інтереси всіх кляс і всіх складників українського народу. Ідея демократії, народоправности була і є головною мобілізуючою ідеєю УРДП, як протиставлення комуністичному та будь-якому іншому тоталітаризмові. Це відповідає ідейним прагненням українського народу на теперішньому етапі його історичного розвитку. В цьому полягала новизна формування 40 років тому новішої партії, що протиставлялася тоталітаризмові всіх мастей, включаючи й прояви тоталітаризму українського.

За 40 років свого існування УРДП озброїлася політичним досвідом, розбудувала свої чіткі програмові позиції, виявила себе великим об'ємом проробленої праці, конструктивною участю в політичному й громадському житті діячів, зокрема в органах Державного Центру Народньої Республіки в екзилі, у письменницьких і журналістичних організаціях, у радіопересиланнях в Україну, в праці наукових установ, у виданні цінних книжок, у безперерйному функціонуванні своїх пресових органів, у творчій праці її видатних особистостей, твори яких були перекладені на чужі мови, а деякі з них стали й інтернаціонально відомим.

Домінуючим стимулом для розвитку УРДП й праці її членів було шукання реальних шляхів визволення України. При цьому слід зазначити, що відмінне визначення шляхів визволення, ніж те, яким керувалися інші українські середовища, означало, що зі створенням Української Револуційно-Демократичної Партії повоєнною еміграцією під проводом сл.п. І. Багряного 40 років тому в українському суспільному житті з'явився якісно новий ідейно-політичний рух. Програмове спрямування й орієнтаційна ставка УРДП блискуче виправдували себе досі і напевно виправдають себе в майбутньому, бо центральним елементом політичної концепції УРДП є орієнтація на реально наявні в Україні і в цілому комплексі СРСР національні й соціальні дійові сили.

Конкретно це означає орієнтація на внутрішні, потенційно революційні сили демократичного руху в Україні, СРСР і Східній Європі, що не виключає також тих сил еволюційного напрямку в демократичному русі, які своїм змаганням за демократичні перетворення становлять собою частку одного, революційного за своєю остаточною метою визвольного процесу в історичній перспективі. Саме ідейно-творче сприяння розвитку цього, революційно-демократичного за своєю суттю, визвольного процесу поставила своїм головним завданням УРДП, надаючи першорядної ваги передусім праці в сфері революційно-демократичної думки, — як про це мовиться й у нашій програмі:

УРДП вважає своїм головним завданням нині розбудову конкретних форм ідейно-політичної співдії з усіма силами внутрішнього революційно-демократичного процесу в Україні та з широкими масами українського народу взагалі... Саме для цього УРДП вважає передусім за конечно й особливо потрібну глибоку розбудову революційно-демократичного мислення, як першої підстави революційно-демократичної дії. *(Програма УРДП, Вид. ЦК*

Такою в загальних рисах є наша ідейно-політична легітиміація на час нашого 40-річчя. Але для чіткішого зрозуміння головної суті УРДП в цей час, коли мусимо накреслити її далші завдання на майбутнє, треба тут визначити ті головні принципи, що ними керувалася досі й буде керуватися надалі наша партія.

2. Головні принципи, що визначають сутність УРДП

Цих принципів, як я їх бачу, є шість. У чому ж вони полягають?

Перше. Ми є партією національного визволення і державного будівництва, а не партією будь-якої соціально-класової революції, як це характеристично, наприклад, для російських протирежимних партій. Для національно-визвольної партії, звичайно, соціальні цілі також є дуже важливі як, наприклад, ліквідація напіврабської колгоспної системи, але вони є невід'ємними вимогами й завданнями всебічного визволення національно поневоленого народу.

Друге. Ми є партією демократичного світогляду. Цим самим ми є проти будь-якого тоталітаризму — як комуністичного, так і фашистсько-нацистського. Обидва ці ідеологічні близнюки-антиподи вірують у їхнє виняткове покликання накидати свою волю всім класам і всім народам. Свого часу виразником ідеології й практики українського тоталітаризму була й передвоєнна, а потім частково й воєнних часів, ОУНР. Але в процесі української визвольної боротьби під час німецько-советської війни проти окупантських режимів тоталітарних потуг обох типів, роздвоєна в той час підпільна ОУН в Україні майже позбулася свого тоталітаризму. На жаль, однак, на еміграції одна консервативна частина ОУН, що вважає себе „єдино революційною”, ще й досі замилована в тоталітаристську ідею захоплювати і контролювати все українське життя, не рахуючись із ціною, що її мусить платити увесь український визвольний рух. Бо це спричинює марнування енергії й часу на зайве внутрішнє завдання оборони від наступу тоталітаризму. А також це компромітує взагалі український національно-визвольний рух. Тому й УРДП мусить активно цьому протиставитися.

Третє. Ми є партією, що визнає демократичний принцип плюралізму, отже — ми за коаліційність у взаєминах і в співпраці з іншими українськими самостійницькими середовищами, тобто ми є за єдиний фронт всіх українських патріотів, а також і громадян України взагалі, включаючи прихильні до української справи національні й релігійні меншини. Ми є за включення в єдиний національний фронт і таких державницьких елементів, які тепер є в системі державного апарату УРСР, якщо вони виявлятимуть себе творчим державницьким резервуаром у будівництві суверенної державності України. Цю настанову УРДП ще на старті її політичної діяльності було заманіфестовано відомою державницькою тезою І. Багряного про державні кадри в Україні. І це блискуче підтверджено появою в Україні визнавців дисидентських, національно-незалежницьких і

демократичних ідей, що складаються значною мірою із колишніх комсомольців і комуністів. Колись за цю тезу били УРДП наші консерватисти. Але сьогодні й вони тихо визнають рацію Багрянному.

Четверте. Ми є партією міжнаціональної толерантності і єдності цілей. Ми є оборонцями національно-суверенних прав усіх народів СРСР і Східної Європи. Ми були й будемо активно відданими ідеї єдиного фронту всіх народів СРСР, не виключаючи й антиімперських прогресивних росіян, проти комуністично-московського колоніалізму й великодержавно-шовіністичного імперіалізму. Ми за повне забезпечення рівних прав для всіх національних меншин України.

П'яте. Ми є партією центрального напрямку в соціально-політичному сенсі. Тобто ми не є соціалістичною партією, ані прокапіталістичною. За окресленням І. Багрянного і нашої Програми, УРДП включає елементи різної соціальної програмовості з наголосом на свободу приватної, але також і групової власності й ініціативи. Як така, УРДП витримала свій центровий курс, не зважаючи на спроби стягнути її на лівацькі позиції, а згодом на назадницько-консервативні позиції. Обидві спроби не витримали зудару з нашою центральною стійкістю.

Шосте. Ми є центральною партією також за своїм всеукраїнським соборницьким характером. Своім головним людським складом і джерелом духовності наша партія відображує насамперед національно-політичні прагнення центрального українського національного материка, тобто — комплексу центрально-східно-південних земель високорозвиненої індустріально-аграрної т.зв. „Великої України”, з таким важливим складниками, як Донбас, індустріальний Харків, аграрно-індустріальний приморський південь України тощо. Без активної участі людського масиву цих земель в українському визвольному процесі ніяка суверенна Україна є немислима.

І початкове формування УРДП, і її успішне 40-річне існування, було оперте головним чином на вихідцях із цього комплексу земель України. Це становить важливу прикмету УРДП, існування якої надає всьому українському визвольному рухові всенационального характеру. Не випадково тому й у формуванні та дальшому розвитку УРДП брали й беруть активну участь передові творчі особи із західноукраїнських земель і з Кубані, організації, опертої своїми головними коріннями на центральний материк України. Цей характер УРДП накладає на неї унікальну відповідальність за всенациональний визвольний процес.

Тому УРДП була і далі мусить бути активним провідним чинником в українському політичному житті. Це зобов'язує діячів УРДП бути постійно пильними до різних процесів в Україні і в діаспорі, щоб брати їх до уваги при здійсненні нашого вкладу до всенационального визвольного процесу.

Ці головні шість принципів були провідними ідеями протягом нашого сорокалітнього існування і, сподіваємося, вони будуть такими і в майбутньому. А з нашої демократичної суті витікає і наше специфічне розуміння перспектив українського визволення та пов'язаних з цим конкретних завдань.

II

ПІДСТАВИ Й ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ ТА ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЕННЯ

1. Українська й загальносоветська ситуація та конечність виходу України з СРСР

Із завданнями, що їх мусить здійснювати кожний поневолений народ, як завжди, тісно в'яжуться його визвольні перспективи. Ми переконані, що й нині українські визвольні перспективи, тобто — реальні, хоч і лише потенційні, можливості визвольної боротьби й досягнення визвольних цілей — також існують, бо до цього ведуть кілька об'єктивних факторів, які ми й хочемо тут розглянути. Але визвольні нагоди можуть бути змарновані, вони можуть пройти мимо нас, як уже не раз було, якщо політично думаюча частина нашого народу і там, в Україні, і тут, в діяспорі, не усвідомлюватиме і не використає основних тенденцій розвитку в Україні, в СРСР й у світі.

Шукання реального шляху визволення, а значить політичне плянування тактики і засобів боротьби — це найважливіше завдання кожного політичного руху, а УРДП зокрема, бо згідно зі старою істиною, правильно взятий напрямок боротьби — це вже наполовину виграний бій. Мусимо усвідомити, що політична праця тільки тоді по-справжньому політична, коли вона бере до уваги ситуацію і тенденцію розвитку у власній країні, у таборі поневолювача та ситуацію і тенденцію розвитку в світі. Розглянемо тепер це все докладніше.

Імперіялізм і колоніялізм Москви, спрямований на домінацію над світом, накладає непосильний тягар на все населення СРСР, а на Україну насамперед, як на свою найбагатшу колонію. Мілітаризація всього СРСР, утримування й озброєння величезної армії та агресивні акти на всіх континентах створюють невдоволення в Україні та підсилюють визвольні аспірації.

Не „буржуазні націоналісти” викликають прагнення українців вирватися із складу СРСР, хоч режимові хотілося б знайти винуватців за недоліки своєї системи поза нею, а сам колоніяльний і експлуататорський режим кремлівської антинародної партократії винен як за застій і розклад та непосильну колоніяльну експлуатацію, так і за наростання революційних настроїв в СРСР.

Нездібність комуністичної системи знайти творчу формулу для задоволення потреб населення України не лише в економічній, але й у національно-політичній і навіть у національно-культурній сфері є головним причинником українських державно-самостійницьких прагнень. Замість доцільного рішення, комуністи вдаються до найбільш примітивної розв'язки — управління народами СРСР поліційним і моральним терором. Потрібні здорові основи управління, але на це догматично-перестарілий режим не здатний. Тут і є причина опозиції, опору і назрівання революції в СРСР.

Вже давно СРСР перебуває в кризовій ситуації. Той факт, що СРСР ніяк не може досягнути в промисловості й сільському господарстві рівня, який мають у цих галузях західні держави, зокрема в зростанні продуктивності праці, недвозначно свідчить про банкрутство комуністичного централізму СРСР і про той стихійний пасивний опір, що його чинить підсоветський народ.

На цей опір радянський режим відповідає жорстокими санкціями: драконівським законодавством у галузі праці, низьким життєвим рівнем працюючих СРСР, застосуванням політичного й економічного терору, жорстоким засудженням інакодумців. Все це ознаки безпорадності політичної системи й ознаки кризового стану СРСР.

Антинародня комуністична партія СРСР, цинічно підмінивши власні програмові гасла про „ліквідацію експлуатації людини дюдиною” і встановлення „безкласового суспільства”, монополює привласнила собі нечувані клясові привілеї над безмірно експлуатованими масами робітників, селян, інтелігенції і таким чином перетворила себе на найбільш паразитарну „нову клясу” експлуаторів, нічим не обмежену і вивершену непродуктивною, всевладною клікою партократів-номенклятурників.

Антинародній характер комуністичної партії й нею контрольованої радянської системи, арогантність і цинізм кляси експлуаторів посилюють клясові й національні протиріччя всередині СРСР, загострюють антагонізми та створюють ґрунтовні підстави для наступної антикомуністичної, антиколоніальної революції всіх клясів і всіх народів СРСР.

Поруч згаданих причин, властивих для всього СРСР, в Україні діють додаткові специфічні причини для росту невдоволення і протесту:

- (1) Колоніальний грабунок України Москвою;
 - (2) Людські резерви України запряжені тотально в советський експансіонізм у світі, ними воюють в Афганістані, ними розбудовують сибірські простори, масово переселюючи туди українців;
 - (3) Масивний наступ русифікації і російського шовінізму на Україну;
 - (4) Реальна загроза знищення самобутности українського народу, його мови, культури, традицій, історичної пам'яті й національної самосвідомости;
 - (5) Загроза ліквідації національно-територіяльної цілоти України шляхом перегляду кордонів УРСР на користь Російської республіки;
 - (6) Зменшення суверенних прав України в системі СРСР;
 - (7) Переслідування і жорстокі покарання учасників українського правозахисного руху, посилене переслідування віруючих українських церков, а католицької зокрема;
 - (8) Запряження у кремлівський віз такого спільника проти українців, як деякі дезорієнтовані єврейські кола, зокрема організації Візенталя, праця якої веде до поширення міжнаціональної ворожнечі, вигідної Кремлеві;
 - (9) Відмова Україні історичного минулого і включення кращих її етапів у російську історію.
- Проти всього цього Україна поруч інших народів СРСР виявила ефективну форму опозиції у вигляді Української Гельсінкської Групи. По-

дивляємо мужність і стійкість цієї групи, як буревісників визволення, як показника, що український народ не підкориться, поки не досягне своєї мети суверенної народоправної державности — найефективнішого протектора інтересів народу.

Советські воядари усвідомлюють притягальність демократичних ідей вільного світу й вільних українців у ньому. Тому вони роблять усе щоб компромітувати українських носіїв тих ідей в Україні і в українській діаспорі. Тільки у 80-тих роках вийшло з десятків книжок, деякі з них в англійській мові, в додаток до спеціальних газет і статей у советській і закордонній пресі з метою ідейного очорнення зокрема еміграційних українських діячів та їхньої діяльності. Оскільки це робиться досить масивно, то це є свідомством нашої ефективности. Українська активність турбує КГБ і це є атестат зрілости для українців на еміграції.

2. Сприятливі зовнішньо-політичні фактори для українських перспектив визволення

Перспективи нашого визволення визначаються такими факторами:

(1) появою нових важливих явищ у міжнародній ситуації; (2) досвідом недавніх революційних подій у сателітних країнах; (3) зростанням готовності країн НАТО протиставлятися наступові Москви.

На початку зауважимо, що зміни в міжнародній ситуації треба брати до уваги, бо це прямий обов'язок визвольних рухів і їхніх політичних провідів. Для прикладу: виникнення Гельсінкського детанту, звичайно, не залежало від поневолених народів. Але правозахисний рух в СРСР витягнув з нього важливі користі. Таким чином, ставка опозиціонерів на використання міжнародних угод, міжнародної ситуації і формальних конституційно-легальних основ СРСР стали підставою для наростання опозиційних і демократичних сил в СРСР.

Природньо, з кожної нової ситуації можна і мусимо витягнути корисні висновки, бо політика — це мистецтво можливого в даній ситуації. До речі, опозиціонери в СРСР виявилися на голову вище від багатьох емігрантських політиків, коли негайно використали Гельсінкські угоди, повернувши в свою користь те, що виглядало спочатку тільки як легковажна поступка Заходу для Кремлю.

Не ставлячи собі завдання аналізувати цілість комплексу теперішніх міжнародних відносин, вважаю за потрібне звернути увагу на такі три нові важливі явища в світі, які мають пряме відношення до нашої ситуації і наших перспектив:

(1) **Розбиття монолітності в комуністичному таборі** наслідком виникнення декількох антагоністичних комуністичних центрів (явище **поліцентризму**), як вислід національного усамостійнення від Москви комуністичних партій Югославії, Китаю, Албанії, часткове усамостійнення Румунії, В'єтнаму, Північної Кореї, еврокомунізм в Іспанії, Італії, Франції тощо. Тобто маємо тепер явище росту т. зв. **національного комунізму**. Подібні явища усамостійнення від кремлівської тиранії виявилися свого часу в подіях, хоч і не успішних, у Східній Німеччині, Угорщині, Чехо-Сло-

ваччині й Польщі. Але такі події при першій нагоді можуть проявитися знову. Ще раніше відосередні тенденції серед комуністів проявили себе у всіх республіках СРСР від самого початку його існування. У рості національного комунізму виявляє себе перевага національних інтересів і патріотизму навіть серед комуністів над інтернаціональним нівелюванням. Таким чином своєю агресивною захланністю, шовінізмом й аrogантністю Москва породжує власного гробокопателя навіть серед комуністів.

(2) Одобрення і навіть підтримка появи поліцентризму серед комуністів з боку Америки й інших західних потуг — є другим важливим явищем у сучасній міжнародній ситуації. Тому наголошується тепер боротьба не проти комунізму, як ідеологічного руху, а наголошується небезпека агресії зі сторони Кремля і його слухняних виконавців-сателітів не лише проти Заходу, але і супроти комуністичних сусідів (Китай, Румунія, Югославія). Не лише на комуністичну Югославію, але й на комуністичний Китай дивляться все більше в США, як на потенційного союзника в конфлікті з СРСР.

Знову ж, не від нас залежить така зміна зовнішньо-політичного курсу Америки, коли від загального антикомунізму, як це було в часи холодної війни, США перейшли до толерування і стимулювання національного комунізму в советській орбіті. Але це треба мати на увазі і для нашої визвольної тактики, щоб не переочити такої потенційної можливості в майбутньому, як евентуальні українські (й неукраїнські) Дубчеки й Наді, а чи хоч би й Скрипники або Шелести.

(3) Моральна підтримка з боку США й Заходу борців за людські й національні права в СРСР на основі міжнародного акту Гельсінкських угод. Це важливе явище, заініційоване адміністрацією Президента Картера, хоч майже здане до архіву теперішньою адміністрацією Президента Регена, може знову використовуватися Заходом у майбутньому, як ідеологічні засоби боротьби для усвідомлення населення СРСР щодо антинародного характеру кремлівської номенклатури-партократії. Ця бодай спорадична підтримка стимулювала і буде стимулювати опозиційні рухи в СРСР, а нам створюватиме додаткову базу для активності.

Названі три міжнародні явища, повторюємо, розбиття монолітності в комуністичному таборі, признання національного комунізму (поліцентризму) зі сторони західних потуг, визнання потенційності правозахисників у їхній боротьбі за людські й національні права та моральна підтримка їх зі сторони Заходу вказують на додаткові реальні фактори визвольної боротьби. Звідси стає очевидним, що реальні визвольні-революційні й еволюційні перспективи існують і залежать вони даліше від конкретних акцій тих, що на демократичну революцію роблять ставку.

III

ТЕОРЕТИЧНО-ПРОБЛЕМАТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА ВИЗВОЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ: ЧОТИРИ МОЖЛИВІ ШАНСИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЕННЯ

Принаймні чотири варіанти визвольних перспектив для України можуть заіснувати й стати реальними шансами для її визволення, якщо в створених при тому ситуаціях українські патріоти виявляться спроможними стати політичним фактором на належній висоті. Маю на увазі наступні гіпотетичні можливості:

(1) Перспектива всесоюзної демократичної революції наслідком кризової ситуації, загивання і розкладу советської імперії.

(2) Перспектива поновних революційних вибухів у країнах Центрально-східньої Європи, як це було в минулому, які потрясли і будуть потрясати умами населення СРСР і які у випадку їхнього успіху можуть перекинутися на терени СРСР.

(3) Перспектива світового конфлікту між країнами НАТО й СРСР за умов прихильного ставлення західного світу до визвольних прагнень України й інших народів СРСР та Східньої Європи. Виникнення такого конфлікту не залежить від нас, ми його не пропагуємо, але можливість його спровокування з боку СРСР треба брати до уваги, як найбільш трагічний спосіб зміни режиму в СРСР і в Україні.

(4) Перспектива виходу України із СРСР на базі її конституційних прав, як це домагаються українські дисиденти, або на базі явища національного комунізму. Це найменш імовірний шлях, бо советська імперія до такого відколонізування не допустить, хіба що вона падала б під тиском інших факторів.

Треба сказати, що всі ці чотири перспективи є нібито лише теоретично-проблематичними і тому, звичайно, дискусійними міркуваннями, але про них треба думати, їм треба сприяти і здійснювати мірою можливості, бо така вже політична місія партії, що створилася для боротьби за державне усамостійнення України.

Але чи існують ще інші більш реальні шляхи визволення? Ми хотіли б щоб хтось їх назвав. Між іншим, є середовища інтернаціонального характеру, що покладаються на т.зв. „конвердженс” — злиття соціалістичної і капіталістичної системи; є українське середовище, яке прямо заявляє, що визволення може прийти через партизанську збройну боротьбу; одне російське середовище покладається на військовий переворот шляхом збройного захоплення армією влади в Кремлі. Але ці шляхи є не менше проблематичні, ніж названі нами чотири перспективи.

Розглянемо ці перспективи визволення детальніше, беручи до уваги позитиви й негативи кожної з них та пов'язані з цим невідкладні завдання.

1. Перспектива демократичної революції в СРСР наслідком загинання комуністичного режиму

В чому ж полягає кризовість радянської системи? За словами досвідченого знавця й аналітика цієї системи д-ра Василя Гришка (*До поточно-політичних постанов 8-го З'їзду УРДП; грудень 1979 р.*):

„Конкретним поштовхом до такої кризи може стати неминуча у 80-тих роках зміна дуже перестарілого фізично й інтелектуально всього вищого керівництва владою, в зв'язку з чим особливо може виявитися також застарілість ідейно догматичної форми влади й системи та невідповідність цієї форми новому, зумовленому науково-технічною революцією, змістові проблематики суспільного життя народів СРСР.”

Це може привести до виникнення радикальних змін, а то й революційної ситуації (за повишим джерелом) — „наслідком боротьби за керівництво цією владою на верхах панівної партійно-державної бюрократії з причини суперечності інтересів її партійно-догматичного, військово-поліційного і технократичного складників.” Але ця „кризово-революційна ситуація може перетворитися і в контрреволюційну, антинародну, коли ініціатива опиниться в руках тоталітаристських імперських сил”, що можуть загнуждати неросійські народи в ще гірше поневолення.

Тому розбудова демократичного руху в масштабі всього СРСР, включаючи російських антиімперіялістичних демократів, є необхідною вимогою революційно-демократичної стратегії УРДП.

Наростання потенційної революційної ситуації в СРСР наслідком непосильного тягаря імперіялістичних плянів Москви, наслідком розриву між узурпаторською номенклатурою й експлуатованими масами, прагнення до свободи, людських прав, приватної ініціативи — все це уможливило появу революційно-опозиційного руху у всесоюзному масштабі. Мілітаризм та імперіялістичний авантюризм комуністичної партократії витворює ситуацію напруження всередині СРСР. Алкоголізм, нестача речей першої необхідності, непосильне гноблення населення комуністичною партократією, репресії витворюють відповідну для революційних настроїв мас атмосферу в СРСР.

Але репресіями не можна дати відповідь на життєві потреби народів. Звідси невдоволення, а зокрема правозахисний рух, чи якась інша форма опору буде продовжуватися і в центрі російсько-советської імперії. Слабкість імперії стає очевидною на угорському, чехо-словацькому та польському прикладах.

Звідси впливають і найголовніші невідкладні завдання всієї еміграції, а УРДП зокрема.

Що треба робити? Посилювати контакти з усіма народами СРСР та його сателітів, а також із прогресивними російськими антиімперіялістичними течіями й особами. Добрим прикладом таких заходів є „Російсько-українська заява” з 1980 р., у виробленні якої приймали участь лідери Українського Демократичного Руху, включаючи і голову УРДП, та російські діячі, згруповані навколо журналу „Континент”.

Цінність цієї заяви в тому, що вона була укладена на умовах повністю сприйнятливих для українців (співавторами тексту були українці). В основі заяви найголовніший принцип — визнання російською стороною незалежності України і декларація, що вони (росіяни) будуть обстоювати право України на державну незалежність. Обставини нашої визвольної боротьби не часто нагороджують нас визнавцями наших незалежницьких прагнень з боку росіян. Важливо, зокрема, що це був голос дисидентів — голос молодого, прогресивної Росії. З ними нам по дорозі.

Які ж перспективи відкриває цей крок на майбутнє? 1) Маніфестує можливість нормальних українсько-російських відносин у державній площині між двома суверенними державами. 2) Показує зовнішньому світові можливості мирного врегулювання взаємин і співжиття між двома найбільшими країнами Східної Європи — Росією й Україною. Це промощує легші шляхи для визнання наших державних прагнень серед західних кіл. 3) Може сприяти (що дуже важливо!) українсько-польському порозумінню, бо мирні українсько-російські взаємини піднімають престиж і значення української партії, як буферу між потужною Росією і менш потужною Польщею та іншими країнами центрально-східної Європи; а також скріплюватиме статус-кво теперішніх західних кордонів України. (Це порозуміння, досягнене Заявою 1980 р., якщо б воно стало розширеним, скріплювало б провідну роль українців в організаційних заходах серед всіх народів, що тепер під владою комуністів у Європі). 4) Порозуміння з демократично-ліберальною частиною російського суспільства (дисидентською) на платформі державної незалежності — це розхитування антиукраїнської постави російського табору, зменшування ворожих антиукраїнських атак. 5) Чи не найважливіше — цим започато промощування шляхів для майбутньої спільної боротьби різнонаціональних елементів СРСР, включно з росіянами, у їхній спільній боротьбі проти кремлівської партократії, (6) Дальше розширювання українсько-російського порозуміння на базі Заяви 1980 р. може навіть (чому б ні?) довести до зміни позиції російського народу в стосунку до України із становища окупанта на становище союзника проти партократії.

У зв'язку з цим практичні завдання діячів обох національностей — українських і російських — можна звести до наступних:

(1) організування українсько-російських конференцій для вияснення спільних проблем, які сприяли б взаємному респектуванню державних прав обох народів;

(2) творення „робочих груп для координованої праці в різних країнах вільного світу” як про це говорить в самій заяві;

(3) взаємний обмін статтями в пресі на теми російсько-українських стосунків та визнання права народів на державну незалежність;

(4) публікування спільно політичних матеріалів і книжок, беручи до уваги той факт, що вони „самі знаходять дорогу на той бік” — в СРСР;

(5) використання радіо для відповідних інформацій на той бік.

Цькування росіян, поголовне обвинувачення всього народу в імперіялізмі, ображування його різними застарілими, „дикими” назвами й характеристиками, тощо — це те, що аж ніяк не допомагає, а тільки шкодить

українській політиці на відтинку так важливих у визвольній проблематиці в СРСР українсько-російських стосунків.

Основою нашої революційно-демократичної ставки на революцію в СРСР є неухильне культивування солідарності між підсоветськими народами і їхніми борцями, щоб витворювати союзництво між ними. Солідарність потрібна як гарантія успіху зокрема, коли революційна ситуація витворюватиметься в центрі СРСР — у Росії, чи в Москві.

Демократична революція в центрі СРСР може мати найбільший успіх з найменшим кровопролиттям для підсоветських народів, бо вона ставить у центр боротьби найчисельніший і динамічний російський народ, що своїми діями може відразу паралізувати центральну владу Кремлю. Демократична революція в центрі дає зокрема неросійським народам СРСР і Східної Європи потрібну унікальну нагоду для здійснення своєї незалежності. Приклад: революція 1917 р. Але успіх такої революції в центрі залежатиме не від нашого ізолювання від російських революційних сил (як це виходить із поглядів деяких наших екстремістів), а від підтримки для них з боку всіх інших національностей СРСР. Росіяни і неросіяни потребують плекання солідарності на базі взаємного визнання державної незалежності і дружніх мирних взаємин.

Якщо включаємо до спільного демократичного фронту і прогресивних росіян (а їх треба включати, бо без них неможливо досягти успіху визволення в теперішніх міжнародніх обставинах), то у певному сенсі це означає **зформування нових підстав української зовнішньої політики супроти наших сусідів, які могли б сприяти зокрема дисидентському рухові у всіх республіках СРСР і їхній співпраці та взаємопов'язанню.**

Українські дисиденти, як також інші групи, що борються за незалежнення України, потребують союзників. Українські політичні в'язні уже самі ефективно започаткували солідарність у концентраційних таборах, установивши при різних нагодах тісну співпрацю з росіянами, євреями, балтійцями, кавказцями й іншими. Передова роля українських борців в організуванні опору по концтаборах здобула загальне визнання серед усіх дисидентів і на цю тему з'явилось понад десяток описів різнонаціональних авторів. Нам лишається визнати мудрість українських дисидентів і революціонерів-борців у їхньому формуванні нових підстав міжнаціональної визвольної політики і тут на заході йти по тій самій лінії.

Таким чином, необхідно по-новому поставитися до формування антикремлівських сил. Досі існував такий історично-зумовлений уклад сил, коли всі народи, що опинилися в комуністичній імперії, були поділені на три табори (росіяни СРСР, неросійські національності СРСР, і народи східно-європейських „сателітів” СРСР) з відмінними завданнями, а через це й із мінімальними контактами та співпрацею між собою. Звідси, на мою думку, випливає головне завдання української політики, а УРДП зокрема — зводити до спільного порозуміння згаданих трьох міжнаціональних таборів на одній спільній політично доцільній плятформі.

Російсько-українська заява пропонує зформування єдиного бльоку народів не проти Росії взагалі, як це традиційно було серед неросійських

народів, а серед наших екстремістів зокрема, а бути в міжнародному блоці спільно з демократично-революційною й, очевидно, антиімперською Росією. А коли йдеться про нашу участь у такому блоці разом із Росією в дусі згаданої заяви 1980 р., то мається на увазі не союз із Росією проти наших західних сусідів, як це історично складалося в попередніх століттях, а політичний альянс з нашими західними сусідами та із нашими традиційними спільниками — неросійськими народами СРСР — разом з демократичною Росією, проти будь-чийого імперіялізму і тоталітаризму.

Такий блок можливий тільки на підставі здекларованого визнання демократичного принципу повної незалежності національних республік СРСР і народів Східної Європи у межах їхніх етнічних територій на базі статус-кво сучасних кордонів, встановлених міжнародними договорами в часах і після Другої світової війни та підтверджених Гельсінкською угодою.

2. Вплив поновних революційно-визвольних поривів у сателітних країнах та народи СРСР

Політичне спілкування між народами Східної Європи та СРСР потрібне вже нині, як альянс визвольних політичних сил цих народів. Потреба ця очевидна зокрема у випадку чергового заворушення чи повстання в одній чи кількох „сателітних” країнах, як це сталося в Угорщині, Чехо-Словаччині, чи у випадку руху „Солідарність” у Польщі. Якщо ці явища досі не були спроможні перерости у повне відокремлення згаданих країн від імперського комплексу Москви, то пояснюється це зокрема тим, що події в одній країні не були підтримані подіями в інших, з’явилися вони в різний час, тобто виявилася відсутність розвинутої міжнародної солідарності між самими сателітними народами, що мають спільного ворога — тоталітарно-комуністичний імперіялізм Москви. Але крім потреби солідарності між „сателітними” народами, потрібна ще солідарність із ними також і з боку народів СРСР.

Польські події, хоч і не мають у теперішній стадії вигляду на близьку польську перемогу, але мають радикальні наслідки і вони вагітні практичними й теоретичними наслідками також у дальшому майбутньому, а тому заслуговують на пильну їх оцінку новою сторінкою в історії боротьби проти советського імперіал-комунізму та проти облудної теорії тоталітаристичного марксизму-ленінізму. Адже такий осяг, як тісний союз робітничої кляси з національною інтелігенцією, здійснений польськими робітниками в боротьбі проти комуністичної партократії за свою свободу, викриває брехливість марксистської теорії, що трактує комуністичну партію як виразника інтересів робітничої кляси. Таку тенденцію виявили перед тим і робітники Угорщини та Чехо-Словаччини. Взагалі ж треба сказати, що польському, чехо-словацькому й угорському народам належить особливе признание насамперед за те, що вони внесли перші значущі розколини в комуністичний блок. А зокрема важливо, що ці розколини внесла насамперед робітнича кляса, розвіюючи в прах марксо-ленінський міт про авангардність комуністів у захисті робітничих інтересів.

Польські події мають для нас, українців, ще один важливий наслідок. Польські борці усвідомили важливе значення дружніх взаємин з українцями, білорусами, литовцями — безпосередніми їхніми східними сусідами. Підпільні організації Польщі заявили про визнання теперішніх польсько-українських, польсько-білоруських і польсько-литовських кордонів. Це також прихильно сприйнято серед прогресивнішої, реалістично думаючої частини польської діаспори. І це з надією сприйнято також серед українців, як один із перших кроків на шляху, що відкриває обом народам можливість для дружньої співпраці і співжиття.

3. Загроза світової війни наслідком московського експансіонізму, як найбільш смертоносний проспект упадку кремлівського режиму

Хоч речники демократичного руху в Україні й СРСР, як також і в діаспорі, „цілком виразно відкидають ставку на війну”, — як пише В.І. Гришко — „не лише з гуманістичних, але також з практично-політичних мотивів... однак воєнний варіант у розвитку майбутніх подій мусить бути постійно враховуваний, як реальна можливість, що вимагає відповідного... плянування політичної праці в українських національних інтересах” (за вже цитованим тут раніше джерелом).

Війна може виникнути наслідком советської провокативної політики, спрямованої на опанування щодалі більшої частини світу в ім'я домінації комуністичного тоталітаризму над світом. Провокуючи послідовно міжнародні конфлікти, СРСР шалено озброюється, мілітаризується, розбудовує світового значення океанічну флоту, нуклеарний і хемічний арсенал, зручно здійснює експансивні пляни шляхом „малих” війн в Азії, Африці, Латинській Америці та на Близькому Сході з метою оточення США своїми військовими базами, а при тому залякує західних лідерів і громадянство атаками терору, щоб досягти морального розброєння Заходу. Все це створює ситуацію можливого зудару з СРСР.

Знову ж таки, не роблячи ставки на війну як на найбільш трагічний і проблематичний варіант усунення кремлівської партократії та розвалу советської імперії, мусимо на підставі досвіду Другої світової війни мати на увазі ситуацію, коли советські вояки, а то й цілі військові формації через безвихідність ситуації, або ж із ідейних мотивів можуть переходити на бік західних армій, — особливо, коли б політика західних потуг давала надії для здійснення визвольних національних програм всім народам імперії (а це залежить також і від національних політичних сил). Тут доречно згадати, наскільки в такому випадку важливо мати один активний український політичний центр за кордоном з належною програмою, зв'язками і впливами. Маю на увазі центр, що об'єднував би всі українські політичні угруповання аби уникнути повторення таких трагічних подій суперництва, як ті, що були між двома ОУН у 1941-45 рр.

Перехід советських вояків на західній бік давав би перспективу творити українські національні формації, як зародку української національної армії. Але перспективи здійснення визвольних прагнень народів у часи

війни залежатимуть від наставлення керівних політичних кіл Заходу, бо прагнення поневолених народів можуть бути ними знехтувані в ім'я т. зв. „вищих інтересів” тієї чи іншої великопотуги. Досвід Другої світової війни щодо цього є досить промовистий.

Тут варто підкреслити, що помилку роблять ті середовища й особи, які думають про війну як про єдиний засіб визволення, нехтуючи сучасні внутрішні опозиційні сили в СРСР. Помилка полягає в тому, що про визвольну війну Заходу проти СРСР і взагалі про війну, заініційовану з боку Заходу, не доводиться говорити, аж поки СРСР сам не нападе на західні країни і не змусить їх боронитися. І навіть якби до війни дійшло, то її характер і наслідки від нас — поневолених народів — не залежить, а масивність нищення народів і їхніх територій не підлягає описові. Ще гірше те, що політичні цілі такої війни, як і її політичні наслідки не обов'язково йтимуть по лінії нашого визволення. Найгірше, що війна після масивного руйнування й нищення населення може бути своїми наслідками, навіть у випадку перемоги Заходу над СРСР, не конче на користь України. Приклади Польщі у 2-ій світовій війні, Кореї, В'єтнаму є підтвердженням, що уряди великопотуг і їхні генеральні штаби пильнують лише своїх національних інтересів, а не інтересів інших народів.

Пару років тому середовище ОУНР проголосило, що їхньою визвольною концепцією є ставка на збройний партизанський рух. Дуже добре. Але не говориться, за яких умов партизанський рух може бути реальною формою боротьби. Зовсім ясно, що за мирних умов партизанський чи повстанський рух в СРСР неможливий, а якби він і виник, то це був би лише спосіб спровокувати масакру українських національних кадрів. Повстанська і партизанська боротьба в умовах СРСР може мати успіх тільки за часів війни або революції чи якогось перевороту, коли головні сили СРСР були б зайняті зовнішніми фронтами або внутрішньою громадянською війною. Не каже ОУНР також, які саме групи в СРСР і в Україні можуть провадити визвольну-партизанську боротьбу без зазначення конкретної ситуації. Повторюємо, партизанський рух може бути успішною формою боротьби за українську незалежність за умов затяжної війни і матеріальної та політичної допомоги зі сторони Заходу, що безумовно визнавав би право України на державу незалежність і був би зацікавлений у його здійсненні.

Треба також не виключати такої ситуації, як дії національних комуністів на зразок угорського Надя, чи чехо-словацького Дубчека, особливо в часі неспішної для СРСР війни. В умовах затяжного збройного конфлікту з Китаєм чи Західним світом цей теоретично можливий „мазепинський варіант” зі сторони партійних проводів, наприклад — середньо-азійських республік (що може перерости в союз з Китаєм) чи західніх республік СРСР (які шукали б союзу із Заходом), може стати і практичним варіантом. І то не лише серед неросійських республік, але навіть і в самій російській республіці (напр. „власовський” варіант) у дусі ідей О. Солженіцина, тобто — концентрації російських національних інтересів лише на територіях Російської республіки.

Не роблячи ставки на війну, але враховуючи можливість її виникнення, УРДП від початків свого існування й до сьогодні робила і робить ставку на внутрішні опозиційні демократичні сили різноманітного соціального походження в Україні та взагалі в СРСР, бо це єдино правильна і єдино перспективна ставка. Розвиток подій на батьківщині й у світі виразно вказують на доцільність такої ставки.

4. Вихід України із СРСР на базі її конституційних прав. Правозахисний, демократичний дисидентський рух. Явища „національного комунізму”.

Дисиденти в Україні і в інших частинах СРСР (Вірменія, Грузія, Литва, Латвія) винесли на політичну арену новий метод боротьби за права народів на підставі реалізації прав, записаних в конституції СРСР і їхніх республік.

Іхній метод виявився притягальним протягом деякого часу серед якоїсь частини інтелектуалів і промовистим засобом виявлення не тільки протесту проти зловживань режиму, але й програмою дії з далекоїдучою вимогою, зокрема — виходу України із СРСР. Хоч ріст правозахисного руху майже зупинено репресіями КГБ, проте за відповідних умов він може знову виявити себе назовні як динамічний рух. Тому про цей рух треба говорити, як про одну із перспектив боротьби за нашу суверенність.

Характеристичною рисою правозахисного руху є те, що він складається із людей різного соціального і професійного стану, включаючи приналежних раніше (чи навіть і в час дисидентства, як напр. Лук'яненко, Руденко, Григоренко) до комсомолу і компартії. Ця риса підтвердила правильність відомої тези Івана Багряного й усієї УРДП про українські кадри в Україні для будівництва української незалежної державності. УРДП виявляє свою солідарність із правозахисниками в Україні та в СРСР взагалі і підтримує морально їхню боротьбу.

Значення правозахисного руху полягає ще в тому, що відображуючи різновидну опозиційну думку різних класів і різних соціальних груп, включаючи тих, що належали чи належать до комсомолу й компартії різних країн, цей рух здобув поважне місце у міжнародній opinio. Дисиденти поставили ідею боротьби за права людини і націй на тори вселюдськості. На жаль, Захід не використав Гельсінкських угод, давши змогу КГБ перерештувати правозахисників. Дальші потенційні можливості відродження цього руху залежатимуть від солідарності між народами і правозахисниками різних країн та від ефективних акцій еміграційного запілля. А найголовніше, відродження правозахисного руху залежатиме від міжнародньої ситуації.

Існують ще інші потенційні сили, що прагнуть до збільшення суверенності республік СРСР легальними засобами, записаними в конституції. Національно настроєні елементи в республіканському та місцевому партійному й державному апараті всіх республік СРСР прагнуть унезалежитися від колоніальної контролі Кремлю, хоч вони лишаються досі лояльними під гнітом централізованого партійного і державного контролю Москви. Це

покишо тільки гіпотеза, але при відповідній ситуації таке явище, як і „національний комунізм”, взагалі може себе проявити скрізь в СРСР, і то не лише серед неросійських республік, але також і в Російській.

Тому що сучасні республіки мають своє номінальне державне оформлення і те, що всередині державно-адміністративного апарату відбувається постійна, хоч і приглушена, боротьба державників за збереження і розширення суверенності і що ця боротьба знаходить підтримку з боку безпартійних, а зокрема серед таких авангардних кіл, що ставлять все частіше питання про вихід їхніх республік зі складу СРСР — можна числити національно-комуністичний варіант ще однією перспективою, зокрема ж у воєнний час.

Такі відосередні тенденції серед комуністів усіх республік відомі від початку існування СРСР, а зокрема в Україні, укапізм, шумськізм, волобуєвщина, скрипниківщина, хвильовізм, Любченко, а останньо, може, і Шелест, були проявом рис національного патріотизму і державницького інстинкту серед комуністів. Потенційно вони з'являтимуться і в майбутньому, бо це незаперечний вияв державно-національного прагнення всіх без винятку прошарків населення України. Це маніфестація, що Україна є державницькою нацією. Що в її різних прошарках, зокрема в державно-адміністративному апараті існує прагнення обстоювати національно-державну суверенність — нема сумніву. Таким чином прагнення до суверенності існують не лише серед народів Центрально-східної Європи, але й серед народів СРСР. Тому українські організації на Заході мусили б орієнтуватися на ведення такої публіцистики й пропаганди, яка **скріплювала б державницькі** прямування в республіках, а не підмінювала б їх.

Щойно при цій умові психологічна віддаль між діаспорою і незалежно від нас існуючими державницькими силами в Україні буде звужуватися. До такого звуження треба постійно прагнути. Треба будувати мости насамперед в нашій національно-політичній свідомості.

Звідси, очевидно, є великою помилкою домагатися, наприклад, виключення УРСР із Об'єднаних Націй, бо УРСР не є суверенна держава, як це домагаються „визвольніфронтівці”, замість того щоб критикувати уряд УРСР за те, що Україна позбавлена права вести свою власну політику на міжнародньому форумі в інтересах українського народу. Вороги України не бояться тих, що домагаються зменшення прав УРСР, а бояться тих, що домагаються розширення прав України в СРСР і на міжнародньому форумі.

Треба рішуче відкидати демобілізуочу „філософію” в боротьбі з московським режимом, за якою „чим гірше, тим краще!” для визвольної боротьби. Гірше як це було в 1932-33 рр. і потім в 1937-38 рр. трудно собі уявити, але ніякої революції тоді не заіснувало. Треба додержуватися іншої філософії, властивої євреям, — здобування і забезпечення вихідних позицій і тут у діаспорі й там в Україні.

Звичайно, в умовах тоталітарного режиму в СРСР звільнення будь-якої республіки шляхом усамостійнення державно-адміністративного апарату від Москви, хоч би й під проводом національних комуністичних лідерів, чи дисидентського плебіситу — це покишо тільки гіпотези, але при

якихось великих потрясення це може стати також практичною перспективою визволення від Москви.

Тому важливо уже тепер будувати в нашій національно-політичній свідомості мости до України на плюралістичній базі, щоб не переочити, чи щоб не шкодити будь-якій перспективі для усамостійнення від Москви. Тому так важливо розвивати ідеї української національної єдності (єдиного національного фронту) проти імперіялізму Москви і тут в діяспорі, і там в Україні та між одними й другими бодай в теоретичній площині.

* * * * *

Ми назвали чотири варіанти можливого розвитку визвольних процесів в майбутньому, базованих на власних силах поневолених народів і на їхній внутрішньо-національній та міжнародній солідарності. Коли ми це говоримо, то виходимо не лише з принципу плюралізму, але також із трагічного досвіду минулого, щоб уникнути повторення наслідків трагедій розбиття 1918-20 рр. та 1941-45 рр. Тому ми беремо до уваги різні перспективи визволення тепер і в майбутньому, відкидаючи догматичну виключність якогось одного способу, як це пропонують, наприклад, керівники ОУНР в формі партизанського руху, відкидаючи всі інші потенційні можливості.

Усі чотири варіанти залежать від сили національно-державницької свідомості самих поневолених, від їхньої здатності до солідарності і взаємодопомоги, включаючи й об'єднаний фронт між ними там в СРСР й тут у вільному світі.

Ось тому так важливо мати на Заході один авторитетний політичний центр, здатний об'єднувати українські сили в одну цілість і вести з його рамени ідейно-політичну боротьбу з окупантом по лінії наведених тут чотирьох перспектив.

IV

КОНЦЕНТРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СИЛ В ОДНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ЦЕНТРІ — ВИРІШАЛЬНО ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ВИЗВОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Ключовим складником концепції визволення в розумінні УРДП завжди була ставка на всі державницькі прошарки України, незалежно від їхньої сучасної службової посади чи соціального стану в СРСР, як на необхідний потенційний державно-творчий людський матеріал для незалежно-державної демократичної України. Це стосується також всіх національних і релігійних меншин України. Отже, ідея внутрішньо-національної солідарності між усіма прошарками населення й політичними течіями є основою основ успіху нашого визволення. Тому завдання УРДП є — концентруватися на стимулюванні таких процесів, що ведуть до наростання рівною мірою як революційних, так і еволюційних сил в Україні. На такий шлях визволення

України діаспора може і мусить мати активний вплив, бо це наша власна сфера впливу, а не генеральних штабів великопотуг.

Свою ставку на концентрацію всіх державницьких складників діаспори УРДП засвідчила від початків свого існування своєю практичною й ідейною участю в праці Української Національної Ради, задуманої на широкому коаліційному принципі, як підставового складника Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі. Цей принцип концентрації сил в одному політичному центрі — в Українській Національній Раді — був і лишається провідним принципом нашої діяльності у вільному світі, якого хочемо дотримуватися і в майбутньому.

Виходячи з принципів розбудови революційно-демократичного мислення і концентрації всіх визвольно-демократичних сил в одному політичному центрі, необхідно і далі скріплювати ролі УРДП як провідного організаційного чинника демократичного табору. УРДП мусить продовжувати працю свого покійного основоположника — Івана Павловича Багряного і його товаришів — у розбудові й скріпленні авторитету Української Національної Ради, як можливого передпарламенту майбутньої суверенної України.

Наявність загалом визнаного авторитетного і діяльного політичного центру буде позитивно і стимулююче впливати на політичні процеси в Україні. Відсутність єдності вестиме до зменшення активності діаспориальних сил, до їхнього збайдужіння, а це в свою чергу негативно впливатиме на політичні процеси в Україні. Це посилюватиме окупанта.

Хоч українські успіхи у вільному світі в наукових ділянках, у галузі економічної активності, в ділянках культурної активності, церковного життя тощо помітно ростуть, збільшується число українських професіоналістів й наукових установ, однак ці успіхи не можуть заступити політичних засобів, необхідних для збереження української нації. Було б доцільно, щоб УРДП знову зайняла поруч інших належну їй провідну відповідальність за діяльність ДЦ УНР.

Авторитетний політичний провід викристалізовується в залежності від ефективності його політичної праці. Горе тому народові, що не має політичного проводу, але не менше горе, коли сурогат проводу послуговується відсталими, застарілими концепціями, коли він не усвідомлює, що діється в світі, живе в минулому, а не в сучасному й майбутньому. Політичний провід треба будувати не тільки на тому, проти чого ми боремося, а і на тому, за що ми боремося!

Основою розширення значення і впливів ДЦ УНР є розширення людської бази його в спосіб розширення партійного сектора УНРади, тобто участі всіх діяльних і життєздатних політичних середовищ — як тих, що є чи були активними і навіть провідними в УНРаді (УРДП, ОУНм, УНДС, УНДО, УСП, СЗСУ, ОУНз), так і ті, що були переважно в опозиції до неї та поза нею (ОУНр, СГД). Майже всі ці середовища мають довгу історію і великий досвід своєї організаційно-політичної праці. Майже всі вони вивели на своїх плечах тягар боротьби за суверенність України протягом попередніх десятиліть, вживаючи або легально-конституційних

засобів, або ж збройних партизанських методів. Нема сумніву, що хоч частина згаданих організацій відіме через свій вік, але більшість залишиться ще на десятиях років, очолюючи важливі аспекти життя діаспори. Природно, місце для цих організацій бути складниками об'єднаного політичного центру у формі Української Національної Ради, як це мудро було спроектовано попередньою генерацією політичних діячів. Те, що протягом близько двох останніх десятиків років УНРади перестала бути всеоб'єднуючим центром, це вина не в структурі УНРади, а в людях.

Антиконсолідаційні настрої, як не дивно, виявляються з двох боків: як серед тих, що є поза УНРадою, так і в колах самого ДЦ. В той час, коли Президент М. Ливицький закликає останнім часом до консолідації на форумі ДЦ УНР, то Голова Виконавчого Органу (уряду), д-р Я. Рудницький, наприклад, висловлює в своїх статтях погляди проти розширення бази ДЦ за рахунок партій, ставлячи неоправданий наголос на всеспасеності „відпартійшення” УНРади. Це негативна „прислуга” не лише для ДЦ УНР, але й для української визвольної справи взагалі, бо політичне життя діаспори ще довго буде концентруватися в ідейно-політичних середовищах, отже воно так чи інакше йтиме по партійних каналах, як це всюди є серед державно розвинених народів, а не серед держав і племен Африки, облюбованих головою уряду, як зразок вартий наслідування. Чи це мав би бути заклик іти вперед, а чи йти назад до недорозвиненості?! „Відпартійшення” УНРади передусім означає, що політичне життя й різні політичні акції будуть іти поза ДЦ УНР. Чи „закриття Америки” (відпартійшення) є в інтересах ДЦ? Чи є в цьому національна рація?

Небезпека для консолідаційних заходів є також і по другому боці. Є особи і навіть одне середовище, що, втративши віру в ДЦ УНР на теперішньому етапі, настоюють на творенні нового політичного центру щоб через нього здійснювати невідкладні, поточні завдання. Признаючи їм рацію щодо необхідності невідкладного здійснювання поточно-політичних завдань, є небезпека породити нові ускладнення існуванням двох, чи навіть трьох політичних центрів, наслідком неминучого тертя між ними, що приведе до дальшого підриву престижу і значення політично-організаційного сектора діаспори, приведе до дезорієнтації і знеохочення серед громадянства, а зокрема серед молодшого покоління.

Як видно з цього, перебороти ці розбіжності — це не легке завдання, що стоїть на порядку денному перед проводом УРДП. Це вимагає багато часу і немало смиренної терпимості. І все ж, коли ми візьмемо до уваги цілеспрямованість і послідовність зокрема лідерів повоєнної з-підсоветської еміграції із центрального материка українських земель в усіх її відтинках і угрупованнях і їхніми виразними державницькими прагненнями і принципами, як також прагнення й діяльність лідерів всенационального значення, що їх дала Галичина, Волинь, Закарпаття, Буковина, то знаходимо незаперечну відповідь — треба продовжувати й удосконалювати все те, що створила попередня генерація українських політичних лідерів, щоб не починати історію від себе!

Підкреслюємо, УНРада відповідає нашому державницькому інстинктові, вихованню, покликанню й гіркому досвідові підсоветського життя. Вона

відповідає нашому принципіві коаліційности й концентрації сил в одному авторитетному політичному центрі на плюралістичній базі.

Якщо ми згадали про удосконалення структури ДЦ УНР, то маємо на увазі такі нововведення в Тимчасовому Законі ДЦ УНР з 1948 р., зроблені на останніх сесіях УНРади, які треба зберегти. До цього належить зокрема введення до УНРади Виборного сектору від безпартійного громадянства — платників національного податку. Це є добре нововведення до Тимчасового Закону ДЦ УНР. Його треба зберегти.

Номінаційний сектор має також своє оправдання, якщо номінації включатимуть репрезентантів церков, наукових центрів, організацій професіоналістів, визначніших економічних організацій та лідерів молодечих організацій. Цим ми хочемо сказати, що в парі з традиційною символічністю Державного Центру Української Народньої Республіки мусить існувати широка членська база для підтримки його. Символіка і традиційність тоді сильна, коли за нею стоїть реальна сила („Скільки в них дивізій?“). Керівники ДЦ не мусять змарнувати нагод, що вони їх мають, відповідаючи за долю того інструменту роблення політики на вищому рівні, що його створили попередники через концентрацію політичних сил в одному політичному центрі.

З метою скріплення демократичних сил діаспори, УРДП брала активну участь у праці УДР і КУППО. Вона й далі буде брати таку ж участь, якщо вони будуть займатися спеціальними завданнями української політики, що не йтимуть в розріз із справою концентрації сил в Українській Національній Раді.

Повторюємо, упорядкування наших сил на Заході — це є стимул для національно-визвольних прагнень в Україні, і навпаки. В прагненні здійснити цю ідею полягає ключ для розуміння тієї специфічної ролі, що її УРДП вважає за свою, можна сказати, „місію” в українському політичному світі в діаспорі.

V

ОКРЕМІ ПОТОЧНО-КОНКРЕТНІ ЗАВДАННЯ УРДП ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ПОЗИЦІЙ У ДІАСПОРІ

(1) Грунтовне знання минулого — запорука майбутнього українського народу. Розвиток української науки в Україні, а насамперд у вільному світі — найважливіший фактор збереження української самобутности. Матеріальна і моральна підтримка нашим науковим установам — УВАН, НТШ, Історичному Товариству, Українському Науковому Інституті Гарварду, Українським Науковим інститутам Канади, Українським катедрам Австралії — першочергова справа всіх національно-свідомих українців. Величезні цінності, створені нашим народом в минулому й тепер, мусимо боронити науковими й іншими засобами від загарбання їх Москвою. Отже, треба максимально сприяти зростанню українських наукових кадрів, як ключа до успіху на міжнародній арені. Необхідно розбудовувати наукові зв'язки з науковцями сусідніх народів та країн нашого поселення.

(2) Виняткова подія 1000-ліття християнства в Україні вимагає загально-

української оборони цього ювілею від монопольного присвоєння його Московським православ'ям та комуністичним антихристиянським центром у Москві, як також від відписання цього ювілею для Росії мало обізнаними, або проросійсько наставленими науковцями Заходу. Тому треба максимально підтримувати видавничі й інші організаційні заходи Українського Наукового Інституту Гарварду, консисторій обох українських церков США і Канади, ювілейну програму відзначення тисячоліття єдиним всеукраїнським комітетом. Зокрема необхідно поставитися позитивно і підтримувати видання заходами УНІГУ 40 томів української духовної спадщини, створеної від початків християнства аж до кінця 18 століття трьома мовами, включаючи англійську, та ряд інших видань наших консисторій. Утвердження за Україною інтелектуально-духовного минулого нашого народу є унікальний засіб українського ставання на ноги. Це є грандіозне завдання, але досвід показує, що чим воно більше, тим, скоріше знаходяться ентузіясти здійснити його, особливо коли йдеться про оборону українських позицій.

(3) Проблема росту українських позицій у світі ґрунтується в справу припливу молододі генерації до українських організацій, а зокрема до українських політичних формацій, в тому числі до УРДП. Старші лідери молодечих організацій мусіли б уже перебирати на себе відповідальність за всенациональний політичний комплекс справ, особливо коли посилюється наступ ворожих сил на українство з різних боків. Завданням УРДП є — сприяти участі молодих провідників у політичному і громадському житті, висуваючи більш обдарованих з них на провідні становища. Зокрема необхідно сприяти виявленій у Вашингтоні та в Австралії ініціативі серед випускників вищих шкіл (градуантів) до своєї окремої самоорганізації для виконання певних національних функцій так, як вони їх розуміють. Необхідність високо оцінити дотеперішню участь молодих інтелектуалів і професіоналістів у зовнішніх зв'язках для захисту людських прав в Україні та прав України на державну незалежність.

(4) Необхідність прискорити видавання в англійській мові документів, спогадів і наукових розвідок, що стосуються переслідувань, репресій та розстрілів в Україні, зокрема в 1930-тих і сорокових роках. Наприклад, найвищий уже час щоб з'явилася збірка документів і відгуків в англійській мові про розкопки жертв масових розстрілів в Вінниці 1937-38 років. Організація таких видань мала б бути головним полем діяльності організації колишніх репресованих і їхніх дітей, як ДОБРУС і СУЖЕРО, а також УВАН.

(5) Боротися за український характер радіопересилань в Україну. Вороги української державности посилюють наступ, обвинувачуючи українську радіопрограму в українському націоналізмі, антиросійськості й антисемітизмі. Ні одне з цих обвинувачень не відповідає правді й ідуть вони на руку Москві та, очевидно, й заінспіровані Москвою. Ворогам ідеться про те, щоб українське радіомовлення із вільного світу було пустим, безбарвним балаканням, слухання яких було б не вартим ризика. Цьому треба протиставлятися.

(6) Прагнути припинити всюди, де тільки можливо, внутрішню боротьбу

серед нас, щоб зберігати українську енергію і час для праці на зовнішніх фронтах, борячись проти ворожих заходів Москви та її агентів у вільному світі. Теперішня українофобія певних кіл на Заході, інспірована Московією, є важливою причиною для нашої концентрації проти таких та інших ворожих виступів, поборювання яких треба посилити, зокрема через участь у відповідних журналістичних акціях молоді, що здобула освіту на Заході.

(7) Розбудовувати видавничу діяльність УРДП, як цінний вклад у все-національну скарбницю. Така „фортеця” як *Українські вісті* продовжує бути від 1945 р. і до сьогодні бойовою трибуною всеукраїнського значення. *УВ* самі собою мають непроминальне історичне значення. Вони відображають етапи розвитку всієї української еміграції, зокрема її демократичної частини. Вони відображають історію розвитку УРДП та її конструктивний вклад у розвиток Української Національної Ради, ДОБРУС, ОДУМ, СУЖЕРО, УДР, КУППО, і т.д. Треба цю всеукраїнську трибуну удосконалювати й розширяти. Це саме можна і треба сказати про журнал *Нові дні*, про видавничу книжкову діяльність цих органів, про книжкові видання Фондації ім. Багряного. Такі видання як *Спогади* ген. П. Григоренка, *Пережите і передумане* Шумука, *Набої для розстрілу* Снегір'єва, *Український голокост* В. Гришка та інші забезпечують для УРДП і споріднених з нею організацій важливе місце у всеукраїнській справі. Цю діяльність треба продовжувати і розширяти.

(8) Беручи до уваги важливу видавничу роль Фондації ім. Багряного, необхідно докласти зусиль, щоб подвоїти її основний фонд протягом найближчого часу.

(9) Шукати доступу до преси країн нашого поселення у випадках українофобії та в усіх випадках виникнення важливих для українців подій.

(10) Всіляко допомагати Закордонному Представництву Української Гельсінкської Групи. Необхідно також розвинути активні контакти з „Амнести Інтернешенал”.

(11) Розбудувати такі українські „фортеці” у вільному світі як СКВУ, зміцнювати всі українські установи і всенациональні громадські та політичні організації. Зокрема ж необхідною є підтримка конструктивної праці таких **всеукраїнських** форумів, як Українська Національна Рада, КУППО, УДР, як також професійних організацій. Цінити високо тих українських інтелектуалістів, які досягають рівня учасників міжнародних конгресів, стаючи, цим знаними у міжнародних наукових колах; заохочувати молодь приймати участь у журналістиці й публіцистиці країн нашого поселення для створення корисної opinio pro українську діаспору й українську проблему.

(12) На тлі домінуючих впливів західньоукраїнських політичних організацій у діаспорі особливо необхідною є активізація УРДП, як організаційно-політичного чинника загальноукраїнського значення. Провінційність більшості українських політичних організацій є великим **анакронізмом** на тлі здійсненої соборності України, а у визвольному процесі це є одним із важливих недоліків, який мусить бути перепорюваний. Чому б не йти по лінії злиття двох-трьох програмово споріднених між собою організацій „західнього” і „східнього” походження й переважного складу членства?

VI

ДЕЯКІ ПІДСУМКИ

(1) Дев'ятий з'їзд УРДП відбувається в обставинах наростання конфлікту між агресивним експансіонізмом СРСР і змушеного до оборонних заходів Заходу. Агресивні методи московського комуністичного центру становлять і будуть завжди становити смертельну загрозу всьому вільному світові та визвольним рухам народів московсько-комуністичної імперії, а українському зокрема. На жаль, західній світ, протиставляючи агресивності СРСР власні оборонні заходи військового, економічного, політичного й ідеологічного характеру, не застосує послідовної політичної програми деколонізації і демократизації СРСР, як це слід би робити, бо це найефективніший засіб стримання советської експансії та уникнення світової війни.

(2) Тенденції розвитку в світі, в СРСР, в Україні, а зокрема в сателітних країнах, свідчать, що комуністичні партії у кремлівській орбіті не відповідають інтересам народів. Не „примара комунізму бродить по Європі“, як Маркс заповідає, а потужні сили демократичного націоналізму „з людським обличчям“, з економічною, національно-культурною і політичною свободою є потужним викликом комуністичній диктатурі.

(3) Не роблячи ставки на війну, але враховуючи можливість її виникнення, УРДП від початків свого існування і до сьогодні робила і робить ставку на внутрішні опозиційні сили різноманітного соціального і професійного походження й стану в Україні й СРСР, бо це єдино правильна й єдино перспективна ставка. Розвиток подій на батьківщині й у світі виразно вказують на доцільність такої політичної позиції.

(4) В усіх чотирьох можливих варіантах перспектив визволення необхідна постійна виняткова енергія й уміння самих українців — як там — в Україні, так і тут — у вільному світі — здійснювати основні заходи для визволення. Потрібна взаємно доповнююча праця всіх патріотів України та тісна співпраця між політичними формаціями діаспори, а не втікання одне від одного, чи, тим більше, протиставлення одне одному, що є вигідним тільки Москві.

(5) Політичні формації діаспори мусять здійснювати ролю творців і пропагаторів визвольних ідей, беручи до уваги давню істину, що „ідеї не мають кордонів“, що вони самі знаходять невидимі шляхи досягати людей навіть і під жорстокою цензурою та репресіями. Не слід занедбувати провідну роль політично-організаційної праці діаспори. Дуже помиляються ті, що, стаючи в позу „реалістів“-скептиків, кличуть політичну еміграцію до „розпрягання“. Зайво говорити, що такі погляди є фатальними, коли брати до уваги, що в Україні нема українських політичних організацій, в умовах весилля комуністичної партії, хоч є мільйони політично-думаючих українських патріотів. Недооцінка відсутности українських політичних організацій в Україні для будь-якої перспективної ситуації визволення буде катастрофальною. Це тільки ще раз кардинально підкреслює значення існування політичних організацій діаспори, як покищо самотнього організаційно-політичного резервуару організованої політичної думки і дії.

(6) Підкреслюючи центровий характер УРДП за соціальною і територіальною ознаками, треба відкидати вузький провінціалізм усякої української партії і йти по лінії перебудови партійної системи українського політичного життя шляхом творення **всеукраїнських** соборницьких партій, покликаних для ведення державницької праці у всеукраїнському масштабі, як і належить для потужної української модерної нації. Йдеться про творення всеукраїнських політичних вартостей. Політичний характер УРДП відповідає цьому покликанню. Саме тому необхідно посилити політичну активність УРДП й інших демократичних організацій, як організаторів і реорганізаторів українського політичного життя, починаючи з його демократичного сектора.

(7) Українська Національна Рада, як передпарламент у діяспорі і як школа державного думання і державницької організаційної праці, мусить стати центром єднання всіх українських політичних формацій. Для цього органи ДЦ УНР мусять сконцентрувати свою працю над актуальними конкретними потребами наших днів, включаючи постійне викриття антинародного вислужницького характеру уряду УРСР. Така концентрація політичних сил на форумі державної формації — ДЦ УНР — мусить бути також **виховним** засобом для громадян поневоленої нації, бо іншої школи державного виховання в діяспорі нема. Тому так потрібна доцільна політична самоорганізація тут поза Україною.

(8) Міжнародні взаємини необхідно розвивати по лінії солідарності між трьома таборами поневолених народів: 1) неросійських народів СРСР, 2) народів Центрально-Східньої Європи і 3) демократично наставлених росіян, бо така солідарність є вирішальною передумовою успіху боротьби за визволення. Особливо важливо шукати дружніх контактів із прогресивними антиімперськими колами росіян та з польськими патріотами, продовжуючи одночасно боротьбу проти імперіалістичних і шовіністичних елементів у російському й польському середовищах. Солідарність з усіма нашими сусідами може бути тільки на базі взаємного визнання прав народів на повну державну незалежність у їхніх етнографічних кордонах.

(9) Гостро осуджуючи заходи КГБ у розбудуванні ворожнечі між євреями і українцями та вислужництво деяких єврейських кіл перед Москвою, треба вітати заходи більш далекозорих євреїв і українців, що створили Єврейсько-Українське Товариство для розвитку дружнього порозуміння і співжиття між цими народами. Необхідно особливо шукати дружніх взаємин з єврейськими емігрантами з України й СРСР, бо вони, наслідком свого відмінного вихавання й досвіду, краще розуміють спільність українських і єврейських інтересів.

VII

ЧИ Є НАДІЇ НА ВИЗВОЛЬНІ УСПІХИ?

Нарешті, порядком загального підсумкового висновку, мусимо дати відповідь на питання: **чи є надії на визвольні успіхи?**

Беремо на себе відвагу сказати, що є! Успіх спільних зусиль народів у визвольних змаганнях проти советсько-комуністичного поневолення Мос-

квою — можливий!

Московський комуністично-імперіалістичний центр оточений великими загрозами збоку всіх народів СРСР, що прагнуть визволення; збоку аспірацій усіх національних республік, включно з російською; збоку національних меншин, як наприклад єврейська; збоку народів і комуністичних партій окупованих країн, що прагнуть до незалежності від Москви; збоку воєнної небезпеки Китаю, що шукає реваншу за втрати в минулому; і, нарешті, збоку неминучої, як не тепер, то згодом, рішеності Вашингтону обмежити експансіоністичні апетити Москви шляхом шукання стратегічних союзників всередині і поза межами СРСР та його „сателітів”. Все це вказує на можливу в свій час сприятливу міжнародню і внутрішньо-есесерівську перспективу для українського визволення.

Саме тому необхідно посилити нашу працю на довгу мету, щоб бути належно готовими до перспективних — еволюційних і революційних — змін у советській імперії, які, надіємося, неминуче прийдуть.

Важливо невідкладно мати один авторитетний децидуючий політичний центр, готовий промошувати паралельне діяння всіх українських національно-державницьких сил на плюралістичній базі у різних ситуаціях, на різних територіях, пов'язаних з різними шляхами визволення, як підстави для об'єднаного національного фронту і тут на Заході й там в Україні, в СРСР і в „сателітних” країнах.

Тільки загальна сума зусиль всіх державницьких визвольних сил діаспори і України приведе до скорішого повалення колосальної „імперії зла” та завершення української незалежної державної будови!

ТРИ ЕТАПИ НАШОГО СОРОКАРІЧЧЯ (1945-1985)

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДЕЯКІ ПІДСУМКИ Й ВИСНОВКИ

(ДОПОВІДЬ ВИГОЛОШЕНА НА ІХ-МУ З'ЇЗДІ УРДП)

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Те, що в назві цієї доповіді окреслено словами „наше сорокаріччя”, це не тільки сорокаріччя тієї партії, що її ювілейний З'їзд є нагодою для обговорення тут цієї теми. Це також сорокаріччя тієї нової історичної доби в житті не лише нашого, а й інших народів Європи та й цілого світу, що почалася чотири десятки років тому — по закінченні Другої світової війни. Також це сорокаріччя появи на політичному кону Західньої Європи великої хвилі нової політично мотивованої, української повоєнної еміграції, а зокрема — великих мас виходців саме з підсоветської Великої України, людей з уже чвертьсторичним тоді досвідом унікальної на той час советської новоневільницької дійсності, чи навіть і народжених або вирощених у ній. І саме в лоні цієї першої з-підсоветської української політичної еміграції, тоді ж таки відразу по війні, зродився той новий на той час ідейно-політичний рух, що відтак зорганізувався у формі Української Револьюційно-Демократичної Партії (УРДП), яка стала власне першою українською політичною партією нової повоєнної доби.

Таким чином маємо нині потрійне сорокаріччя, що є „нашим” для всіх сучасників і учасників українського політичного життя цієї доби, що почалася від кінця Другої світової війни. Ті великі зміни, що їх внесла ця доба не лише в політичну мапу, а й у сам політичний ландшафт усього так званого „старого”, європейського, світу, означали виникнення хоч і не зовсім нової, але іншої, складнішої й значно гіршої, політичної ситуації для нашого народу, що

став у повоєному світі суцільно підсоветським на своїй поневоленій батьківщині. Цим самим, через обопільне пов'язання національної долі українців на батьківщині й поза нею, наше потрійне сорокаріччя є „нашим” у загально-українському широкому розумінні. Тому саме в такому розумінні й будемо розглядати це наше сорокаріччя тут одночасно в трьох аспектах: поперше — на загальному тлі головніших явищ політичної історії чотирьох десятиріч повоєнної доби; подруге — в пов'язанні з головнішими явищами й тенденціями українського національного життя протягом цих десятиріч на батьківщині; а потретє — звичайно, маючи на увазі при цьому всьому передусім той стосунок, який має це все до головної нашої теми тут — ідейно-політичної історії нашої, сорокарічної нині УРДП.

Але, як видно це тепер з віддалі проминулих сорока років, цей історичний період виразно поділяється на три, характерні своїми особливостями відтинку часу, що з погляду всіх трьох згаданих шойно аспектів становлять собою **три етапи** в історії цього сорокаріччя взагалі, а в історії українського політичного життя цього періоду та в історії УРДП зокрема. Отож — розглянемо тепер окремо кожен із цих трьох етапів.

I ПЕРШИЙ ЕТАП

1. Старт в умовах боротьби за право на життя й свободу

Перший етап більш-менш умовно вкладається в межі повоєнних півтора „з гаком” десятків років — приблизно від кінця 1945-го до початку та включаючи й два з перших 1960-х років, тобто — до дати передчасної смерті ініціатора й першого творчого лідера УРДП, славної пам'яті Івана Павловича Багрянного, бо був це під кожним оглядом і в буквальному розумінні **багряннівський етап**.

Цей етап почався саме з початком того першого повоєнного періоду, коли в Україні, що саме тоді стала „соборно”-підсоветською, панував найлютіший сталінський терор супроти нашого народу, поневоленого під ярмом советської тоталітарно-комуністичної влади Москви; а також досягав там тоді свого вершка розгул органічно властивого цій владі великодержавного імперілізму на базі засвоєного нею традиційно-російського централізованого шовінізму. Терор цієї влади у посередній формі морально-політичного тиску поширювався тоді й на масову українську політичну еміграцію на Заході взагалі, але передусім був спрямований на ту її частину, що являла собою першу велику хвилю політичних утікачів із так званої до війни „Східньої”, тобто — давніше підросійської, а потім підсоветської, Великої України. Цей терор під виглядом так званої „репатріаційної акції”, що була звичайним полюванням на всіх, а не тільки українських, політичних утікачів із советської тюрми народів, лютував у західній Європі протягом майже трьох перших повоєнних років з відома й за допомогою окупаційної влади західньо-демократичних держав — переможців Другої світової війни. Залишаючись вірними своєму

воєнному партнерству з Советським Союзом, держави демократичного Заходу в ті роки згальмували себе співпрацею з людоловами із органів терору тієї тоталітарно-комуністичної влади, що вже й тоді виявляла своє обличчя найлютішого ворога Заходу й демократії.

Ця трагічна для з-підсоветських українців повоєнна ситуація на Заході цілком природньо зумовила той факт, що головною, життєво найважливішою для них у ті перші еміграційні роки була справа боротьби за право на життя й свободу в тому вільному демократичному світі, який тоді, в контрольованій головним чином Америкою Західній Європі вже досить виразно виявляв ту політичну близорукість у стосунку до советської тоталітарної сили, що саме з того часу стала фатальною слабкістю Заходу, лишаючись такою й до сьогодні. Ця слабкість, як відомо, наприкінці війни спричинила той ганебний для західньої демократії факт, що вона, вигравши війну проти німецького нацистського тоталітаризму, прогала мир на користь советського комуністичного тоталітаризму. Бо тоді цілком даремно й безпотрібно було віддано в підсоветську неволю всю ту Східню Європу, в обороні якої проти гітлерівської агресії демократичний Захід вступив у війну, але скапітулював перед сталінською політично-дипломатичною агресією в Ялті, жертвою чого стали й політичні втікачі з підсоветської неволі.

Звичайно, ця обставина загальмувала і значною мірою послабила тоді активізацію потенційної сили з-підсоветських українців у розвитку ідейно-політичного життя повоєнної української еміграції. Але з другого боку ця обставина мала й протилежний наслідок. Змусивши з-підсоветських українців боротися за своє право на життя й свободу на Заході, а через це — апелювати до сумління й морально-правової свідомості західньо-демократичного світу та оскаржувати перед ним злочинну советську систему поневолення народів і людини, наголошуючи при цьому, звичайно, саме національно-політичний аспект поневолення України, — ця обставина сама собою поставила їх у стан фактично політичної, антисоветської національної активності. Тому саме в цій боротьбі й зформувався політичний актив цієї з-підсоветської частини української політичної еміграції та виріс речник цього активу в особі Івана Багряного — талановитого поета-трибуна й письменника з гострим відчуттям і розумінням актуальної суспільно-політичної проблематики, який виявився також талановитим політичним лідером харизматичного типу. Його знаменитий памфлет „Чому я не хочу вертатись до СРСР?“ став справжнім маніфестом саморозкутих на Заході колишніх підсоветських невільників, і навколо нього та його автора відразу ж почав гуртуватися основний актив майбутнього нового ідейно-політичного руху.

В такій атмосфері, свідомі своєї історичної місії, свого морально-політичного обов'язку супроти тих підсоветських мас українського народу, яких на батьківщині позбавлено будь-якої можливості свого організованого ідейно-політичного вияву, представники активу вихідців із тих мас наприкінці 1945 р. приступили до реалізації винесеного ними з батьківщини задуму цього нового ідейно-політичного руху. І вони, залучивши до співпраці в цьому групу кількох представників демократичної опозиції в одній із двох західньоукраїнських організацій націоналістів — тих,

які розійшлися зі своїм націоналістичним середовищем під час війни, — разом з ними, по-справжньому „соборно” зачали творення цього руху, як всеукраїнського, революційного за своїм характером і демократичного за своєю програмою (тому згодом і названого „революційно-демократичним”) руху для боротьби за національне й соціальне визволення українського народу, за державну незалежність України.

Творення цього руху почалося з обговорення запропонованих І. Багряним проєктів програми й ідеологічних засад цього руху. За його задумом, цей рух мав бути організований саме в формі партії, як широко закруєного, так би мовити, „на виріст”, політичного твору такого типу, який не тільки відповідав би уявленням і потребам політичного активу підсоветського українського народу на батьківщині, а й був би здатний стати тим творчим центром, який мав би саме там, на батьківщині, вирости у відповідний для цього час у реально діючу там політичну силу „за образом і подобою” її масових вітчизняних кадрів. Із дискусії над проєктованими Багряним схемами такої політичної сили й виріс той перший творчий осередок УРДП, з якого за перші три роки від свого організаційного старту в січні 1946 р. виросла й набула першорядного політичного значення партія — що правда, за своїм людським складом емігрантська, але всією своєю суттю розрахована та своїм ідейним напрямом скерована на реальну підсоветську Україну.

Для повнішого уявлення того, що являла собою УРДП в її першій стадії, яка тривала перші три роки, варто згадати тут імена бодай тих головніших осіб, які в ті формувальні роки так чи інакше в ідейному чи організованому сенсі, відігравали в ній історичну роль. Крім згадуваного вже І. Багряного, це були: Григорій Костюк, Борис Левицький, Іван Майстренко, Кирило Дацько, Іван Дубинець, Роман Паладійчук, Михайло Турчманович, Семен Підгайний, Павло Маляр, Михайло Воскобійник, Петро Шинкар, Юрій Лавріненко-Дивнич, Іван Кошелівець, — це коли називати тільки тих, що в ті роки мали в самому її центрі (а деякі ще й нині мають) провідне чи інакше впливове значення. Більшість цих імен загальновідомі своїм творчим чи інакшим вкладом у духовне чи організаційне життя української політичної еміграції чи й в українське життя взагалі — в таких його ділянках, як література, наука, політична чи суспільна діяльність, журналістика, публіцистика, інші професійні фахи й організаційна діяльність на еміграції. До них, як до центру, навколо якого в ті роки виросла й розросталася, а при тому й диференціювалася та видозмінювалася партія, потім на всіх трьох етапах її розвитку масово прилучалися інші, в тому також і діячі з видатними іменами.

Та головне, звичайно, не в іменах, а в тому ідейно-політичному змісті, який було закладено в УРДП тоді та згодом і який ліг в основу й став тією центральною віссю, в якій полягало від початку й залишилося досі те головне, що УРДП внесла в ідейно-політичний світ українського закордоння, як **нове** на час її появи в ньому, своє власне слово. Що ж це було за слово?

2. Нове слово від імени тих, що „там”

Те слово, найбільш відповідне до того, що стало в УРДП, так би мовити, її „генеральною лінією”, яка визначилася на постійно в усьому її дальшому розвитку (з неминучими відгалуженнями в той чи інший бік) було сказане Багрянним у його першій (писаній ще в 1945 р.) програмній статті, що з’явилася в першому числі ще дискусійного органу — журналу УРДП *Наша боротьба* з січня 1946 р. В тій статті під заголовком „На новий шлях” новим, порівняно зі змістом, духом і орієнтаційним скерованням наявних і домінуючих у той час на еміграції політичних середовищ (переважно — підпольського та „староемігрантського” походження), було те, як саме Багрянний по-новому сконкретизував ту наголошовану всіма, „орієнтацію на власні сили” українського народу на батьківщині, про яку (орієнтацію) та про які (власні сили) при тому мовилося з боку тих середовищ досить абстрактно-символічно. Принципи пово відмінно від цього говорив Багрянний, бо говорив він не тільки про конкретно названі ним „власні сили”, а й говорив від імени тих українських національних сил, подаючи точно вказану їхню суспільно-політичну адресу й чітко окреслюючи їхню ідейно-політичну характеристику. Це була мова про ті сили, що в історично-політичному сенсі народилися і зформувалися протягом уже чвертьсторічного на той час буття підсоветської Великої України в державній формі Української РСР в складі Советського Союзу та до якої на той час уже додалися влучені в ту державну форму західні українські землі з її національними силами, що тоді перебували ще в процесі інтеграції в одній соборній цілості.

Підкреслюючи історично-політичне значення саме факту виникнення якісно нового і потенційно вирішального фактора на тогочасному новому етапі визвольної боротьби України — в особі сформованих у підсоветській дійсності внутрішньо-українських сил її заперечення, Багрянний характеризував ці сили й окреслював їхню ідейно-політичне обличчя та генезу формування їхньої потенційно-революційної природи ось так (цитую найосновніші фрагменти з ширших тез щодо цього):

„[Це] ті сили, що виростили з конкретної дійсності [підсоветської України], проходячи школу в тій дійсності, як прогресивне явище, як антагоніст і могильник існуючої системи, тою ж системою зумовлений, породжений і вишколений. [...] Наростання [ших] революційних українських національних (не плутати з „націоналістичними” в тому розумінні слова, як його звикли тут [на еміграції] трактувати) сил ішло не по лінії реставрації й гальванізації бувших політичних партій, що не витримали іспиту; не по лінії руху назад, а по лінії руху вперед. По новій лінії, бо історія і життя не йде назад, а йде вперед”.

(*Наша боротьба*, ч. 1, 1946, ст. 6)

Відтак, подаючи основні принципові елементи ідейно-політичного світогляду виразників цих сил на батьківщині, до яких належав там і сам Багрянний, як також інші співініціатори й співтворці УРДП, він майже з автобіографічною безпосередністю висловив те, про що йшлося їм там, на батьківщині в їхньому розумінні „руху вперед, а не назад” — у таких ось трьох точках:

„В національному питанні йшлося вже не про боротьбу за державу, а про пере-

творення існуючої держави в більш досконалу форму, про відчачнення її від РСФСР і цілковите унезалежнення її (скажімо, гасло шумськізму-хвильовизму — „Геть від задрипанки-Москви!” мало на увазі відрив від Москви України-УРСР, як цілого окремого державного організму).

В соціальному плані йшлося не про поворот назад до капіталізму, а про курс вперед, до справжньої і повної реалізації отих, в революції заявлених і вироблених народом прав на землю, на засоби виробництва, заводи тощо, тобто — до найпрогресивнішої форми розв'язання соціальної проблематики.

В політичному плані йшлося про нову реалізацію принципів народовладдя, демократії і політичної свободи, за яку народ — робітництво й селянство України боролося в революції і сплатило за це велику ціну своєю кров'ю. (там же, ст. 6)

А трохи згодом, уже як лідер зформованої й ним очоленої УРДП, Багрянний у своїй програмовій доповіді на з'їзді партії 1948 р. уточнював у поширеній версії свою тезу про політичні сили реально-конкретної України-УРСР, уже в плані практичної політики й політичної тактики визвольно-революційної боротьби в підсовєтських „вітчизняних” умовах, висловлюючи це так:

„Розглядаючи політичні сили, вірніше політичні кадри українського народу в підсовєтській Україні, ми твердили і твердимо, що кадри ті колосальні, високої політичної школи, як і високого фахового та державницького вишколу. [...] Але ті кадри знаходяться в КПБУ і в комсомолі, тобто — під КПБУ й під комсомолом, що ними розпоряджаються. [...] Інша справа, наскільки ці кадри душою і серцем належать тій КПБУ і тому комсомолові. Досвід доводить тут щось зовсім протилежне. Приклад Хвильового і Влизька, Позичанюка й багатьох інших хіба не є красномовний... А 1941-й рік з масовим відсахненням усіх цих кадрів від Сталіна! [...] Проблема успішності боротьби за українську справу — це проблема включення всіх кадрів у політичний актив нації, у велику революційну визвольну акцію. Проблема схоплення з ними ідейно-політичного контакту. Очевидно, не про контакт з переконаними комуністами й комсомольцями йдеться. Ні, йдеться про контакт з тими, хто розійшовся з комунізмом... А це значить — з 90%-ми всіх тих політичних кадрів”. (*Наші позиції, Орган ЦК УРДП, ч. 1, 1948, ст. 26-27*)

До цього ж ряду думок Багряного належать також ті, що сформульовані ним порядком доповнення своїх тез про власні сили українського народу на батьківщині тезами про шляхи боротьби за реалізацію визвольних, національно-державницьких цілей тих внутрішньо-українських сил у конкретній дійсності України-УРСР післявоєнної доби. Вказуючи зокрема на значення факту формально-державної репрезентації Української РСР в Об'єднаних Націях і пов'язуючи з цим наявне в думках внутрішньо-українських національних сил розуміння боротьби за усамостійнення України як „відчачнення її від РСФСР” через відокремлення її від ССРСР, Багрянний у програмовій доповіді на з'їзді УРДП 1949 р. висловлював це так:

„Україна, як нація, є і сили її великі. Та нація має сьогодні свою державу, що навіть репрезентована в ОН і що називається УРСР. Правда, фактично то фіктивна держава з фіктивною самостійністю, але факт входження її в ОН є не фіктивний. Так саме як і факт, що ім'я України на засіданнях того ОН і в світовій пресі відміняється. Ім'я України, як нації. А ще більше не фіктивним (і це важливе найбільше), що під прапорами цієї фіктивної держави перший раз в історії не фіктивно зібрані до купи всі нефіктивні українські землі. [...] Соборною колонією є Україна сьогодні. [...] Помимо великих мінусів, цей факт криє в собі багато плюсів, що можуть мати далекойдучі наслідки. Спосібність колись розчленованого організму України в єдину цілість, приведення окремих її частин до одного знаменника, однаковість долі й однаковість інтересів — це є першою й великою передумовою для успішної боротьби українського народу. Цим самим Україна поставлена на новий, вищий етап своєї боротьби за незалежність.

[...] Мусимо скапіталізувати величезні надбання, що їх, попри всі втрати, має український народ. Тими надбаннями є насамперед — виховання народніх мас України в свідомості, що вони є не тичба якихось безрідних „поневолевих холопів”, а державний народ, що вони є не „хохлами” й не „малоросами”, а громадянами української республіки, — цебто оце державницьке мислення мусить бути максимально скапіталізоване. А звідси — слід виходити із засади, що існує українська держава (що вона стала маріонетковою, менше з тим) і що це та держава — не бунт сліпих плебеїв, а українська держава, українська нація в повному розумінні цього слова — бореться за повну незалежність. Боротьба мусить оформлятися, як удар української республіки з імперіалістичною Росією. За право нації на відокремлення, за зміну соціального і політичного режиму, за цілковиту самостійність і суверенність. А звідси — всі надбання треба вважати за надбання українського народу. [...] Крім великих втрат, Україна має, може якраз ціною тих втрат, і великі досягнення. Всі ті досягнення належить вповні використати. До таких досягнень належить хочби й той самий факт входження України до Об'єднаних Націй”. (*Наші позиції*, ч. 5, 1949, ст.22-23, 36-37)

Те, що звертає на себе увагу і що було принципово новим, коли це писалось й говорилося сорок чи близько сорок років тому, це те, що в багрянівських тезах про підсоветські внутрішні українські сили, про їхнє прагнення до „відчачнення України від РСФСР”, до „відриву від Москви України-УРСР як цілого окремого державного організму”, як також про роллю формальної державности Української РСР та її членства в ОН у новій, відповідній „державницькому мисленню” українців на батьківщині, формі боротьби за українську незалежність — це все звучить нині так, немов би це цитування чи переказ того, що два й три десятиріччя після висловлення цього Багряним стало в 60-х і 70-х роках принципово частиною основних тез національного руху дисидентсько-правозахисного періоду в Українській РСР (програма Української Робітничо-Селянської Спілки Левка Лук'яненка й Івана Кандиби та тези інших дисидентських політичних документів з України; декларації й меморандуми Української Гельсінкської Групи Миколи Руденка, Олеса Бердника й інших з вимогами реалізації міжнародньо-правових підстав державности Української РСР та зокрема її статусу члена ОН тощо). А уточнення Багряним своєї тези про внутрішні українські політичні сили мовою про українські „кадри під КПБУ і комсомолом” — звучить як ніби пряме говорення про тих же таки Лук'яненка, Руденка й багатьох інших, що стали дисидентами самостійницького напрямку будиши формально-партійними комуністами, чи про Вячеслава Чорновола, Валентина Мороза та інших, що пішли в українське самостійницьке дисидентство з комсомолу.

Ці багрянівські тези перших років існування й діяльності УРДП наведено тут тільки як один із найяскравіших прикладів того, наскільки безпосереднім виразником думок і прагнень політичного активу національних сил на батьківщині стала на еміграції УРДП, висловивши устами свого лідера ще в 40-х роках те, що в Україні знайшло свій вислів у дисидентському русі два десятиріччя пізніше. Та цим, звичайно, далеко не вичерпується та новизна й вітчизняна актуальність ідейно-політичних позицій УРДП, що є, зрештою, загальновідомою — як нашим прихильникам, які їх відповідно оцінюють, так і нашим противникам, які їх, як по-їхньому нібито „контроверсійні”, постійно „перемелюють” в своїй аж ніяк не відповідній до

3. Роки великих сподівань і великого розчарування

Перший, багрянівський етап, що починався в умовах повоєнної коляборації західньої демократії з советсько-комуністичним тоталітаризмом, у дальшій, основній своїй частині, що була періодом розвитку й апогею діяльності УРДП припав на ті кінцеві сорокові й ціле десятиріччя 50-х років, які були вже роками початку й наростання конфронтації очоленого Америкою Заходу з Советським Союзом. Почалася ця конфронтація з 1948 р. — з берлінської кризи й бльокади, далі розвинулась у формі так званої „холодної війни”, яка трохи не перетворилась на „гарячу” в період корейської війни початку 50-х рр., а потім у період президентства Айзенговера навіть породила американську так звану „політику визволення”. Ця „політика визволення” існувала (звичайно, тільки декларативно) саме в період післясталінської „відлиги” в ССРСР, під впливом якої в межах советських володінь виникли такі протисоветські революційні процеси в другій половині 50-х років, як польський націонал-комуністичний бунт проти Москви і Угорське повстання, що було явним прологом до протисоветської революції в усій Східній Європі. І в цей час була історично неповторна нагода для Заходу реалізувати справжню „політику визволення”, бо й у самому Советському Союзі заіснувала тоді, в зв'язку з післясталінською „переоцінкою цінностей”, морально-політична криза — не тільки в суспільній свідомості, а й у самому функціонуванні влади.

Так драстично змінена зовнішньо-політична ситуація, що послідовно в той час розвивалася в кон'юнктурно корисному напрямі для протисоветських визвольних сил по обидва боки залізної заслони, отже й для українських національно-революційних сил на батьківщині й на еміграції, звичайно, була тоді, вирішально-впливовим чинником у формуванні визвольної політики всіх українських середовищ на еміграції, в тому зокрема в УРДП. Виникала перспектива зудару очоленого Америкою альянсу західньо-демократичних держав із Советським Союзом в умовах явної не лише економічної та мілітарно-технічної, а й головне — морально-політичної переваги на боці західніх демократій. А як свідчить історія, війна й революції були постійною парою супутників у всіх процесах великих змін у національно-державному, соціально-політичному й інших аспектах життя народів. Тому революційні рухи всіх часів вважали війну найкращою нагодою для боротьби за досягнення своїх цілей і використовували війну, зокрема ж найбільш ефективно — у випадках воєнних поразок тих режимів, проти яких вони боролися. Бо навіть і тоді, коли воєнна поразка не доводила до успішної революції, саме виникнення передреволюційної ситуації змушувало захитані режими вдавтися до таких реформаційних змін, які сприяли дальшому розвитку революційного процесу. Так було зокрема в Росії після двох воєнних поразок — у Кримській війні в середині минулого сторіччя, що принесла знесення кріпаччини, і в Японській війні на початку нинішнього сторіччя, що принесла обмеження царського

самодержавства думським парламентаризмом та елементи ліберальної демократії в авторитарній системі. А нещаслива для Росії війна 1914-1917 рр. скінчилася остаточним крахом царського самодержавства, і саме паразитуючи на війні здобула владу найбільш професійно-революційна російська партія більшовиків.

Цілком природньо, що й українські протисоветські сили, як на батьківщинах поневолених підсоветських народів, так і на еміграції покладали в 50-х роках великі надії на воєнний варіант розгортання й успішного переведення революційної боротьби і, можна сказати — орієнтувалися тоді на протисоветську війну західних демократій. Зрештою, така орієнтація була тоді цілком логічною, бо для неї існували тоді й об'єктивно-реальні політичні підстави. Зокрема головним було те, що в той час, маючи цілковиту перевагу і майже монополію в атомовому озброєнні, а тим самим і вигоду шахування ворога погрозою вжиття атомової бомби та ставлення йому ультимативних вимог, а також — маючи по своїй стороні безсумнівні тоді симпатії більшості мас підсоветських народів та наявність там динамічного потенціалу внутрішніх революційних сил, західньо-демократичний світ мав тоді не тільки неповторний шанс перемоги, а й реальну можливість забезпечити швидкий і порівняно легкий та для підсоветських народів не загрозливий перебіг війни без ужиття атомової зброї. А сама неминучість такої війни в тодішній ситуації, коли від часу берлінської блокади й Корейської війни стан воєнної конфронтації був уже наявним фактом життя, з погляду протисоветських сил в еміграції здавалася настільки певною, що це тоді просто вимагало достосування до цієї ситуації і готування до максимального її використання.

Щодо цього, то УРДП, не будши програмово зорієнтованою на війну, але, враховуючи реально-політичний шанс для розгортання революційної боротьби, була в той час дуже активною в своїй діяльності в ділянці не тільки ідейно-політичного, а й організаційного готування до великих подій. Саме в той час УРДП була дуже масовою, а головне, молодою, не тільки віком самої партії, а й віком свого членства. А своїм значенням вона була тоді другою, лише поруч західньо-українських націоналістів, політичною силою в українській еміграції — як у кількісному, так і в якісному розумінні.

Але, як відомо, феноменальна нездібність західньо-демократичного світу й зокрема Америки успішно використовувати свої шанси в конфронтаційному змаганні з советсько-комуністичним ворогом цього світу особливо яскраво виявилася саме цього разу, коли такий неповторного значення шанс сама історія західньому світові створила. Як саме Захід програв цей шанс не гравши, це більш-менш усім відомі речі. Пригадаємо лише, що навіть легальний, ще за комуністичної влади зформований, уряд революційно повсталोї Угорщини також легально, шляхом апеляції до Об'єднаних Націй, звертався до демократичного Заходу з благанням допомоги перед загрозою советської, звичайно ж — нелегальної, інвазії й реокупації Угорщини. Але Америка, навіть маючи в той час офіційну

„політику визволення”, не мала волі навіть до рішучої морально-політичної позиції в тій ситуації, яка навіть не вимагала воєнного втручання, а тільки ультимативної дипломатичної заяви, що на таке втручання вона готова відповісти втручанням зі свого боку, бо на це давали їй право відповідні пункти Ялтинської угоди про ще не устійнене в той час становище східноєвропейських країн, де советська сторона мала, але не виконала, зобов'язання забезпечити вільне демократичне самовизначення їхніх народів. Але про це Захід тоді „забув”, і так було зраджено надії не тільки угорського, а й інших східно-європейських народів, не кажучи вже про безпосередньо підсоветські народи.

Ба більше: коли незабаром після кривавої советської розправи над угорською революцією Советський Союз висунув підступно-фальшиву концепцію так званої „розрядки” і „мирного співіснування”, західня демократія і перш за все її лідер — Америка зі своєю „політикою визволення” спокусилися цією концепцією, як нібито якоюсь „новою”, „мирною” советською політикою, хоч це була стара й добре відома лєнінсько-сталінська політика „мирної передишки перед новим наступом”. І тоді айзенговерська американська „політика визволення” враз перетворилася на політику ще однієї самопоразки демократичного Заходу в змаганні зі своїм головним і смертельним ворогом. І зразу ж за цим почалося відоме гостювання Хрушова в Америці, що стало початком також відомого советсько-американського політичного „бізнесу” щодо поділу „сфер впливу” в світі та розгортання економічно-торговельного „бізнесу”, який фактично означав допомогу Советському Союзові вийти зі своїх внутрішніх економічних труднощів і зміцнитися в його дальшому агресивному протиставленні Америці й західньому демократичному світові взагалі.

Так ганебно скрахувала американська „політика визволення”, а з нею зазнали краху й стратегічно-тактичні розрахунки протисовєтських політичних сил підсоветських народів та їхніх політичних еміграцій, у тому й українських, на воєнний варіант визвольної політики. А з кінцем пов'язаних із цим великих сподівань скінчилися й ті особливості 40-х і 50-х років, що їх сукупність визначала собою цей історичний період як перший етап в історії УРДП. І на початку 60-х років почався другий етап.

II

ДРУГИЙ ЕТАП

1. „Рятування потопаючих — справа самих потопаючих”

Другий етап укладається в трохи коротший від попереднього відтинок часу. Його початок я тут умовно пов'язую з датою 1963-го року, лєшо „натягнуто” закруглюючи цим час тривання першого етапу роком смерти Багряного. Та якщо дата початку цього етапу є умовна, то дата його

закінчення є дефінітивно кінцева — 1979-й рік. Бо саме тоді советською інвазією в Афганістан та її переломового значення наслідками, що виявилися з початком 80-х років, скінчився цілий той період 60-х і 70-х років, що був також етапним взагалі в політичній історії повоєнної доби. І саме характерні особливості цього періоду в зовнішньо-політичному і зокрема в українському національно-політичному житті взято тут за прикметну ознаку другого історичного етапу в тому розумінні „нашого сорокаріччя”, в якому про це тут іде мова.

В зовнішньо-політичній сфері прикметним для цього етапу був розвиток, зачатого ще в попередньому етапі під час пілясталінської „відлиги” в Советському Союзі в останній третині 50-х років, відпруження у взаєминах західніх демократій і советсько-комуністичного тоталітаризму на базі советської концепції „мирного співіснування” й „розрядки”. Хоч ця советська концепція в советському її розумінні означала підступно приховане в ній за „мирними” фразами й позами фактичне продовження советською стороною „холодної війни” шляхом советського підбурювання й підтримування малих, спрямованих проти Заходу так званих „визвольних” війн будь-де в світі, проте західньо-демократичний блок держав на чолі з Америкою сприйняв це як справжнє мирне співжиття і навіть дружні взаємини з Советським Союзом. І бажаючи забезпечити саме таке співжиття та маючи при цьому на увазі перед усім вигідні для великого „бізнесу” торговельні й фінансові інтереси, Америка й Західня Європа під кінець 60-х і в 70-х роках перетворили це советське „співіснування” на бажаний їм так званий „детант”, що означав із західнього боку фактично політику одностороннього політичного, а частинно й мілітарного саморозброєння, політику далекосяглих поступок Советському Союзові та відмови від будь-яких дій і навіть рішучих реакцій на советські агресивні дії, щоб не порушити атмосферу „детанту”. Тому, згортаючи всі, ропочаті під час невдалої та насправді фіктивної „політики визволення” часів Айзенговера-Даллеса політичні заходи щодо сприяння цілям підсоветських народів, Америка й західні демократії взагалі також і на цьому етапі зрадили ще раз надії, чи властиво — зруйнували ті фальшиві ілюзії, на яких більшість з-підсоветських політичних еміграцій, а може й більшість самих поневолених підсоветських народів, висновували в своєму думанні уявлення про політику Заходу, як нібито вирішально сприятливу для їхньої визвольної боротьби.

На шляху до „детанту” Захід не тільки своє небажання, але й свою органічну нездібність будь-яким чином позитивно вплинути в напрямі зміни підневільного становища народів у сфері советських володінь (не кажучи вже про цілком ігноровані Заходом народи Советського Союзу) довів у 60-х роках — у випадку з реформістською „мирною революцією згори” в Чехо-Словаччині 1968 р. А після того почалися відомі торги між західніми демократіями й советсько-комуністичним табором у Гельсінкі в 70-х роках і закінчились фактично міжнародньо-правовим узаконенням Ялти, тобто — оформленням офіційного запродання Заходом східньо-європейських народів і цим самим приречення підневільних народів Советського Союзу на легалізоване згодою Заходу поневолення їх советським

тоталітарним комунізмом за ціну безвартісного й підступного з советського боку „детанту”.

В такій міжнародно-політичній ситуації, коли війна, як можливий каталізатор визвольної революції в розрахунках поневолених народів стала виключеною в зв'язку з загальним страхом усіх народів світу перед атомово-ядерною (нуклеарною) війною та її катастрофальними наслідками, в народів Советського Союзу і зокрема в поневоленого там українського народу не залишалось іншого виходу, як діяти за приписом тієї мудрости приречених, яка каже: „Рятування потопаючих є справою самих потопаючих”. Цю мудрість у Советському Союзі і зокрема також в Україні збагнули на гіркому досвіді старших поколінь свідоміші й духовно активні представники молодших поколінь ще в другій половині 50-х років, розпочавши тоді в атмосфері післясталінської „відлиги” нову форму самовизвольного руху, шукаючи й нових для цього засобів. Так у 60-ті роки зродилося спочатку вільнодумство так званих „шістдесятників”, а відтак — інакодумство, як життєва позиція, а на цій морально-духовній підставі виник ширший, так званий „дисидентський” рух 60-х років і „правозахисний” рух 70-х років — рух, що почав набирати характеру фактично політичного руху за демократизацію на базі конституційно-правового легалізму.

В Україні, де найбільючішою політичною проблемою була й лишилася національна проблема, цей рух прибрав форму домагань фактичного відновлення перерваної в 30-х роках офіційної і стихійної „українізації” на базі національно-культурної автономії Української РСР, а відтак розвиток цього руху пішов у напрямі домагань реалізації конституційного права України на вихід із Советського Союзу. Появі й розвитку цього руху сприяли й вияви в цей час також певних елементів офіційного національного лібералізму в очоленому Петром Шелестом керівництві Компартії України в 60-ті та ще й у початкових 70-х роках. Хоч український національний дисидентський рух викликав репресії ще й у 60-х роках, але найвишого рівня його розвиток досяг у 70-х роках, коли він, сполучившись із поширеним в Україні також загально-підсоветським правозахисним рухом, у другій половині 70-х років набув навіть міжнародно-політичного значення в організованій формі Української Громадської Групи Сприяння Виконанню Гельсінкських Угод (популярно званої просто Українською Гельсінкською Групою чи Гельсінкським Рухом), на чолі з відомим письменником Миколою Руденком та з участю фактично всіх дотогочасних і пізніше з'явлених українських дисидентів, а також інших активістів українського національно-самооборонного руху.

Парадоксальним чином підставою й стимулом для розвитку цього руху в 70-х роках стала фактично капітулянтська з боку Заходу Гельсінкська угода, тобто — Прикінцевий Акт наради держав-учасниць Другої Світової війни в Гельсінкі (Фінляндія) 1975 р. Цим актом Америка й інші західно-демократичні держави визнали „де-факто” створене советською окупацією Східної Європи та загарбницьким поширенням кордонів советської імперії післявоєнне „статус кво” й цим закріпили советське панування навіть над

тими країнами, що їх окупацію Советським Союзом західні держави до того часу вважали нелегальною. Аде за це західно-демократичні держави одержали обіцянку Советського Союзу дотримуватися в межах своїх володінь деклярованих Об'єднаними Націями й зазначених у Прикінцевому Акті Гельсінкської наради людських прав. Саме спираючись на це останнє та на проголошену слідом за цим президентом Картером в Америці „політику підтримки людських прав”, як одну з основних засад американської міжнародної політики, Гельсінкський рух у Советському Союзі взагалі, а в Українській РСР зокрема, розгорнув широку й пов'язану з міжнароднім рухом за людські права діяльність.

Український Гельсінкський рух, використовуючи згадані в Гельсінкському Акті також національні права людини, як невід'ємну частину загальних людських прав, перетворив цей акт на інструмент боротьби легалістичними засобами також за реалізацію національних прав українського народу у Советському Союзі, включно з реалізацією конституційного права на вихід України з Советського Союзу. Цим було поставлено український національно-самооборонний рух також на міжнародньо-політичну базу, а в Советському Союзі, піднесено його на новий, вищий щабель. І так несподівано в другій половині 70-х років, що були в Советському Союзі роками посиленних репресій, виникли нові обнадійливі явища й певні нові перспективи для українського визвольного руху взагалі.

2. На паралельних шляхах з національними силами батьківщини

Нові явища в зовнішньо-політичних обставинах та в підсоветському житті українського народу й у внутрішньо-політичних процесах у ньому, самозрозуміло, висунули також нові проблеми й нові завдання перед українською політичною еміграцією, що в цей час уже зі свого західноєвропейського центру повоєнного зосередження розлилася свіжою хвилею по всіх осередках світової української діаспори. Звичайно, це зокрема й особливо стосувалося також УРДП, як того політичного середовища все ще найновіших у той час вихідців безпосередньо з підсоветської дійсності України, яке на самому старті свого ідейно-політичного самовизначення на еміграції чітко задеклярувало свою місію бути виразником національних і соціальних прагнень формованих саме в підсоветській дійсності потенційно-революційних сил її заперечення. Ба більше: саме в цей період, що був другим етапом в історії й діяльності УРДП, гостро актуальним стало питання про політичний стосунок партії до тих реально-конкретних нових політичних сил на батьківщині, які там у 60-х і 70-х роках вийшли на арену в українському національному русі.

Це ж бо якраз тоді прийшов час на справдження багрянівської тези про роллю підсоветських українських „кадрів із „під КПБУ й комсомолу” в розвитку потенційно-революційних національних сил на батьківщині і також час на ствердження в практично-політичній діяльності УРДП на еміграції проклямованої раніше орієнтації на ті форми і засоби боротьби за українські національні цілі в підсоветських умовах, які будуть зумовлені

реальними там обставинами й вимогами часу. Щодо „кадрів”, то в 60-ті й 70-ті роки вони дійсно прийшли в Україні, як і в Советському Союзі взагалі, таки дослівно „з-під КПБУ і комсомолу”, від перших їх вістунів — Василя Симоненка, Івана Дзюби й інших перед цим уже названих — до Миколи Руденка, Леоніда Плюща, Петра Григоренка і т.д. І вони зачали новий етап визвольної праці й боротьби по-своєму, по-новому, але в основному таки в тому генеральному напрямі, в якому були націлені визвольні зусилля на батьківщині й тих їхніх безпосередніх попередників, якими були там до виходу на еміграцію й ті, що створили за кордоном УРДП.

В кожному разі, ще наприкінці 60-тих років в УРДП, у зв'язку з цими новими фактами й факторами в підсоветській реальності України постала логічна потреба дальшого розвитку й конкретизації в теорії й практиці, в програмовій настанові й у поточній політичній тактиці, позиції й ролі УРДП (та в її розумінні української визвольної політики взагалі, а її революційного сектора зокрема) щодо дисидентсько-правозахисного, національного й демократичного руху на батьківщині. Конкретно ж ішлося зокрема про ті, в той час переважно легалістично-конституційні форми, які там, на базі наявного напів-чи псевдо-державного стану Української РСР у міжнародному комплексі Советського Союзу, виявилися чи здавалися на той час практично чи тактично найбільш придатними для української національної самооборони, для правозахисту української людини і тим самим — для творення першої і найголовнішої підстави для будь-якої форми змагання народу-нації за своє життя, за своє майбутнє, а саме: національної самосвідомості народу, його духової суверенності як нації.

І наприкінці 60-х та на початку 70-х років в УРДП було здійснено велику роботу в справі поширеного й поглибленого розпрацьовання програми в цілому та спеціально в частині її актуально-політичних настанов щодо таких питань: **перше** — щодо стосунку УРДП до вітчизняної проблематики й актуалій визвольного процесу на батьківщині, а зокрема в ділянці революційної стратегії й тактики — з особливою увагою до поточних завдань цього потенційно-революційного процесу; **друге** — щодо співвідношення в ньому революційного й еволюційного елементів; **третє** — щодо пов'язання національно-українського й різнонаціонально-підсоветського аспектів цього процесу; **четверте** — щодо його поточних і його остаточних цілей; і зокрема — **п'яте** — щодо питання змісту і форми тієї незалежної української держави, що є головним у революційній програмі УРДП, як також — питання форм і змісту боротьби за неї. Щодо цих питань, то найкраще їх можна з'ясувати тут наведенням відповідних цитат із Програми УРДП, схваленої 6-м з'їздом партії 1970 р. — дійової програми того другого етапу, про який тут іде мова, але ще дійсної й нині — з тими доповненнями й уточненнями, які (згідно з відповідним пунктом цієї ж Програми) ухвалює кожний з'їзд партії у вигляді поточно-політичних тез-резольуцій. Членству УРДП ці цитати є лише пригадкою того, що є для них загальновідомим, але для непартійних чи іншопартійних слухачів і читачів цієї доповіді із кил ширшого громадянства це переважно, мабуть, невідомі речі, тому варто на це звернути увагу. Наступні цитати — це витяги із

сімох пунктів шостого розділу третьої частини Програми, що називається „Політичні настанови”:

„Як вияв руху, метою якого є демократична перебудова наявного стану речей в УРСР та в цілому комплексі ССРСР, сучасне змагання [підсоветських] внутрішніх політично-активних сил за зміни в межах існуючих там форм суспільного життя відповідіає напрямові того революційно-демократичного процесу, що його остаточні цілі вважає за свої УРДП. [...] З погляду остаточних цілей українського революційно-демократичного руху за програмою УРДП конкретні програмові цілі сучасного змагання за демократичну перебудову в межах існуючих форм суспільного життя в УРСР — це лише програма-мінімум, проте УРДП не представляє їм свою програму-максимум, а навпаки — включає й мінімальні цілі в свою максимальну програму. Зокрема ж УРДП вважає своїм головним завданням нині розбудову конкретних форм ідейно-політичної співдії з усіма силами [підсоветського] внутрішнього революційно-демократичного процесу в Україні та з широкими масами українського народу взагалі — з метою орієнтації їх на максимальні програмові цілі демократичної революції в розумінні УРДП. ...

„Революція — це не мета, а тільки засіб для досягнення мети. В сучасній політичній ситуації України — це єдиний вибір, що його має український народ у змаганні за своє всебічне національне й соціальне визволення, що є метою. І немає інших сил, від яких залежить досягнення цієї мети, крім власних сил народу, що можуть діяти тільки шляхом відповідного до наявних умов внутрішнього революційного спротиву. Тому орієнтація на власні сили та внутрішній спротив у відповідних до наявних умов формах — це нині єдино реальна орієнтація УРДП.

Революція — це не одноразовий акт, а тривалий процес, що охоплює значний історичний період. Цей процес включає в себе різні форми і фази змагання за революційні цілі, в тому й шляхом форсування мирної еволюції в межах мінімальної програми змін на даному етапі. Тому, маючи постійно на увазі максимальні цілі революції за своєю програмою, УРДП не виключає також різні форми політичної праці для сприяння факторам еволюції. А це значить, що треба відповідно враховувати реальне співвідношення мінімальних і максимальних цілей революційного процесу в кожночасно змінних конкретних обставинах української політичної дійсності.

Революція в Україні за умов сучасної політичної дійсності реально можлива, як успішна революція, тільки в межах загальної революції в масштабах усього комплексу ССРСР, включно з Росією, як головним силовим фактором у цьому комплексі. Тому реальна українська революційна політика нині вимагає не тільки тісного пов'язання завдань української революції з цілістю завдань загального революційного процесу в ССРСР, але й ініціативної ролі українського чинника в цьому загальному процесі. Зокрема ж, оскільки в цьому процесі важливу роль відіграє російський революційний чинник, це вимагає не лише українського протиставлення йому, але й творчого змагання з ним, а також — відповідних форм співпраці з ним з боку українського революційного чинника [...] А це означає негайне визнання взаємно революційно-демократичними рухами народів республік [СССР] їхньої суверенності в наявних нині кордонах республік, а також — взаємне визнання права кожного з цих народів самим вирішувати питання про затримання чи скасування союзного взаємопов'язання, як також питання про форму ладу в республіці [...]

[...] А в з'язку з цим і формальна державність УРСР має не тільки формальне, але й суттєве політичне значення для боротьби за справжню державну суверенність України. Самозрозуміло, першим завданням УРДП є всіляко викривати невідповідність фактичного становища України до її формального стану у формі УРСР — як у комплексі ССРСР так і зокрема в міжнародно-політичній системі Об'єднаних Націй. Та разом з цим УРДП вважає, що в реально-політичній діяльності треба виходити з державницької позиції визнання факту існування формальної державності УРСР та змагання за перетворення формальної державності в фактичну.

Зasadничо важливим та найбільш суттєвим елементом державницької позиції УРДП є підставний для неї історично-правний аргумент справжньої державної суверенності України у формі створеної в революції Української Народньої Республіки (УНР) [...] УРДП вважає живою й нині ідею УНР, як здійснення в революції власної демократичної державності народу України. І тому також у своє розуміння конкретного змісту сучас-

ного змагання [в УРСР] за перетворення формальної державности в фактичну УРДП вкладає також ідею революційно-демократичного перетворення УРСР у нову УНР. Це може бути УНР і за назвою, але головне — це має бути УНР за суттю її демократичної форми й національного та демократичного змісту — в їх єдності та відповідності до сучасних реальних потреб і вимог українського трудового народу. (Цит. за кн. *Хто, що та як, Наші позиції*, чч. 28-30. Вид. ЦК УРДП, 1971, ст. ст. 72-73, 76-79)

Усі ці тези поточно-політичної і цим самим політично-тактичної частини теоретично розробленої Програми УРДП другого етапу її розвитку й діяльності — це не були якісь абстрактно витеоретизовані емігрантські схеми, а зведення в узагальнено-сконцентрованих формулюваннях тих реально-наявних на час 70-х років ідей і політичних фактів українського дисидентсько-правозахисного, національно-визвольного за своєю суттю та різноманітного в своїх формах, руху в умовах фактично формованого тоді в Советському Союзі різнонаціонального визвольного процесу — потенційно таки революційно-демократичного характеру. Розвиток цього процесу й українського національного руху в ньому — від ініціативи Української Робітничо-Селянської Спілки Л. Лук'яненка, І. Кандиби й інших до Української Гельсінкської Групи М. Руденка, О. Бердника й інших — ствердив той факт, що охоплення в Програмі УРДП суті того руху й закладених у ньому потенцій розвитку в революційно-демократичному напрямі цілком відповідало реальності того історичного етапу в житті нашого народу на батьківщині, що в 60-х і 70-х роках не тільки хронологічно, а й ідейно-політично був паралельним з другим етапом в історії розвитку й діяльності УРДП.

3. Історія повторюється

Кінець історичного періоду, на який припав другий етап розвитку й діяльності УРДП, був так само позначений крахом несправджених сподівань і безпідставних ілюзій, як і кінець попереднього періоду. Тільки цього разу краху зазнали ілюзії не підсоветських народів та їхніх політичних еміграцій (які власне в цьому періоді советської „передешки перед новим наступом” найменше були схильні до великих для себе сподівань), а „детантські” ілюзії спровокованого до самороззброєння Заходу.

Як і слід було сподіватися, історія повторилася: Советський Союз, так само як і після Ялти, відразу ж після підписання Гельсінкського акту приступив до порушення тих пунктів у тому акті, що стосувалися советських зобов'язань щодо людських прав, і почав ще більш ніж перед тим розгортати суворі репресії передусім проти Гельсінкського руху сприяння виконанню цих зобов'язань советським урядом. Так до кінця 70-х років усіх уже й раніше репресованих підсоветських правозахисників та учасників Гельсінкського руху в Україні було ув'язнено на максимальні терміни, а декого з також раніше ув'язнених випущено за кордон на еміграцію, як доказ нібито гуманного поводження з дисидентами. І знову, обмежившись лише формальним висловом свого незадоволення з цього приводу та формальним ритуалом морального осуду цього брутального порушення гельсінкських угод, Захід досить швидко перейшов до звичайного „бізнесу” зі своїм советським партнером.

Але Советський Союз не завагався негайно ж після цього порушити також „статус кво” в балансі співвідношення воєнно-технічних сил між західним і советським бльоками держав, — і не тільки шляхом порушення взаємно домовленого обмеження в ділянці наступальної зброї та виявлення цим ворожої агресивності супроти Заходу, а й доконаним актом агресії в одному із найвразливіших для Заходу районів його стратегічно-економічних інтересів. Цим актом агресії була советська інвазія в Афганістані наприкінці 1979 р.

На цьому безславно скінчився, лопнувши, мов мильна банька, фіктивний „детант”. А з кінцем 70-х років закінчився й той історичний період, на тлі якого в межах 60-х — 70-х років протікав другий етап історії УРДП.

III

ТРЕТІЙ ЕТАП

1. Етап підсумків і висновків

Третій етап, що почався з початком 80-х років і продовжується нині щойно лише п'ятий рік, ще не розвинутий настільки, щоб його можна було б уже дефінітивно окреслити визначальними для нього історично-політичними особливостями. Одне тільки вже ясно, що це є безперечно інший від двох попередніх, черговий **новий** історичний етап — відмінний від них, але ще повен тих протилежних і суперечних елементів і тенденцій, які відрізняли один від одного два попередні етапи, і ці елементи однаковою мірою паралельно впливають на характер розвитку й цього етапу. Маю на увазі елементи й тенденції розвитку подій у двох напрямках: з одного боку — до радикального, воєнного й революційного розв'язання накопичених перед цим у змаганні конфліктних сил нерозв'язаних ними проблем; а з другого боку — в напрямі до стабілізації й урівноваження цих конфліктних сил на базі наявного стану речей та мирно-еволюційних форм компромісно-реформаційних змін у сфері розв'язування попередніх і нових проблем. Від переваги й домінування перших чи других із названих елементів і тенденцій та відповідних їм рішень тих чинників, що втілюють чи репрезентують собою ці елементи й тенденції в сучасному світі, тобто — в міжнародньо-політичному і внутрішньо-політичному житті, взаєминах, прагненнях і конфліктах інтересів націй, як, держав, суспільних класів, ідейних рухів тощо — залежатиме, який остаточний характер матиме цей історичний етап.

Оскільки людський склад основних дійових сил на цьому етапі великою мірою нині все ще є той, що формувався в умовах чи під духовим впливом першого й другого етапів, то безперечно цей третій етап принаймні для них, отже й для нас — оце тепер, на його початку — є вже передусім етапом підсумків і висновків з тих двох попередніх. Бо ж саме з під-

сумків і висновків починається необхідна оцінка й переоцінка попередніх явищ і фактів, а це саме собою є найпершим із тих факторів, які мають і можуть мати вплив на те, як і чи буде взагалі усвідомлено і враховано (зокрема й нами) науку з минулих, сторонніх і власних помилок і невдач, а може й органічних чи набутих недоліків і вад. У кожному разі, маючи на увазі це, спробуємо тут зробити свої підсумки й висновки чи й деякі прогнози щодо тих проблем і справ, які стосуються до таких уже зачеплених тут попередньо та для нас актуальних речей, як от: міжнародні, зовнішньо-політичні обставини нашої української справи; її основний-вітчизняний аспект у її підсоветській реальності; а також її емігрантсько-політичний аспект і зокрема — той її відтинок, що його тут репрезентує наша УРДП.

Почнемо з міжнародньо-політичних обставин, у яких для нас є найважливішим і тому спеціально нас цікавить передусім те, що стосується фактично взагалі головної в сучасному світі проблеми — взаємин очолюваного Америкою західньо-демократичного блоку держав і советської тоталітарно-комуністичної імперії — СРСР. Це бо є в сучасному світі той вирішальний фактор, від якого залежить війна чи мир, а цим самим — радикальний шлях революційних змін у підсоветській частині світу, чи навпаки — усталення наявного стану речей і гіпотетична можливість лише довгого й болючого процесу еволюційних змін.

2. Гіркі висновки з гіркого досвіду

Гіркий досвід двох попередніх етапів дає нам достатні підстави для того, щоб у питанні про ставлення Заходу взагалі й Америки зокрема до советської імперії, а тим самим і до головної для нас проблеми поневолених там народів, дійти до висновку, що це ставлення як було досі, так залишається й нині таким самим, яким воно було й завжди від часу закріплення більшовицької влади в оновленій нею під назвою Советського Союзу російській імперії. Це ставлення десь іще понад 60 років тому, коли ця імперія стала вже не так суперником, як вигідним для західніх великодержав партнером у торговельному „бізнесі”, тодішній англійський консервативний прем'єр Ллойд-Джордж виправдував свій торговельно-користливий підхід у політичних торгах з більшовиками відомою цинічною заявою: „Торгувати можна і з людоїдами”. Найкращою ілюстрацією до цих слів і тепер, у наші дні, є справжній ажіотаж політичних торгів заради торгівлі західніх держав з народобивчою владою комуністичної політбюрократії в Москві.

Колісь, а може ще й тепер, у Советському Союзі стандартно-пропагандно істиною вважалася легенда революційного комунізму, що советська влада тримається, мовляв, на симпатіях і підтримці „світового пролетаріату”. Але тепер ми вже точно знаємо, що насправді советська тоталітарно-комуністична влада і ціла советська нездала й хронічно хвора суспільноекономічна система досі фактично утримувалася й далі тримається

та навіть і зміцнюється на постійній і щодалі зростаючій матеріально-технічній і фінансовій допомозі світової буржуазії, світового капіталу — західно-європейського й американського. Без цієї допомоги у формі довготермінових позичок, вкладу капіталу та взаємно вигідних торговельних операцій, включно з продажем воєнно-стратегічного значення матеріалів і техніки, що є звичайною практикою західних приватно-капіталістичних фірм, які роблять це навіть всупереч обмеженням і заборонам з боку державної влади, що неспроможна цьому запобігти, — без цього советська економічна система, а тим самим і політична влада советської політбюрократії була б приречена на крах, або ж керівна мафія в Кремлі була б вимушена вдатися до радикального її реформування, що також довело б її до політичного краху. А це останнє було б не тільки в життєвих інтересах наших поневолених народів у советській імперії, але також і в інтересах усього світу. Бо такий її кінець звільнив би світ від постійної загрози світової війни, а тепер — від загрози світової катастрофи в атомно-ядерній війні.

Та виглядає так, що саме велика світова буржуазія, чії приватно-егоїстичні інтереси в західному світі відіграють важливішу роль, ніж інтереси національно-державні, є зацікавлена в увічненні хронічно хворої советської системи. Чому? Заглиблення в це питання самою логікою речей приводить нас до висновку, що причини для цього, мабуть, є в самій суті тих економічно-політичних сил, які в західно-демократичному світі настільки вирішально впливають на політику урядів у стосунку до Советського Союзу, що напрям їхньої політики великою мірою зумовлюється спеціальними інтересами передусім цих, приватно-егоїстичних економічно-політичних сил, оскільки в західно-демократичній системі вільної гри різних сил, вони мають найбільші можливості впливу на свою користь. А їхні егоїстичні інтереси диктують їм приблизно таку логіку їхнього мислення щодо політики в стосунку до советської імперії :

Перше. Доти, доки існує в тій імперії советська тоталітарно-комуністична система безгосподарного господарювання, вона як була досі, так і залишається надалі одним із найбільших і до того ж особливо вигідних ринків збуту зайвини товарів і закупівлі сировини з величезними прибутками для західного капіталу. **Друге.** Догматичні пута теоретичного комунізму, що визначають принципи советської господарської практики, виключають можливість переваги Советського Союзу над Заходом у технічно-економічному прогресі, а це звільняє Захід від небезпеки економічної конкуренції на світовому ринкові з цією велетенською державою, що володіє необмеженими природними багатствами й талановитими народами. **Третє.** Советська економічна система з її фактично приховано-рабською працею робітників, колгоспників та й іншого трудового населення, з низькою продуктивністю такої праці і, як для розвинутої великодержави, скандально низьким стандартом життєвого рівня народніх мас — це найкраще пугало для застрашення і стримування від спокус комунізму й соціального радикалізму робітничого (юнійного й іншого) руху та певних опозиційних, потенційно революційних політичних сил, спрямованих проти домінування в західній демократії приватно-егоїстичних інтересів великого капіталу.

До цього треба також додати, що примат у політиці Заходу щодо Советського Союзу цих же такі торговельно-ринкових інтересів приватно-егоїстичних економічно-політичних сил криється й за тим, що в цій політиці є виразна тенденція до зацікавлення імперською цілістю советської великодержави та до негативного трактування ідеї розвалу цієї імперії й державного усамостійнення тих підкорених російським імперіялізмом націй, що поневолені в ній. Бо ж відомо, що в історичному процесі новітніх часів велика торговельно-промислова буржуазія, через своє зацікавлення великим ринком, завжди виявлялася силою найбільшого сприяння інтегруванню націй у великопростірних державах-імперіях. І в цьому сенсі її інтересам і сьогодні є ближчий той советський варіант російського імперського великодержавництва, який у Советському Союзі називається „інтернаціоналізмом”, ніж антиімперські сили визвольного націоналізму поневолених там націй.

3. Стан перманентної війни і програшна позиція Заходу

З усього перед цим сказаного виходить, що навіть і справді антисоветський, не кажучи вже про національно-визвольний, напрям зовнішньої політики західно-демократичних держав на чолі з Америкою, тобто — напрям, на який можна було б нам розраховувати, як на помічний чинник у визвольній боротьбі зокрема нашого, українського народу, є під великом знаком запитання. Але це зовсім не означає, що на Заході не було досі й немає нині таких політичних і духовних сил, які розуміли й розуміють, що советський тоталітарний комунізм, його велика агресивна імперія з її світового масштабу експансіоністськими прагненнями й замірами, є міжнародне і саме світового масштабу зло, проти якого треба також у світовому масштабі боротися. І боротися не в наших, чи пак — не тільки в наших, (тобто — наших поневолених народів) національно-визвольних інтересах, а в інтересах і вільних націй-держав, в інтересах загрожених у цих державах життєво важливих для їхніх народів вартостей — свободи, демократії, гуманності і, зрештою, справжнього миру й вільного прогресу в усіх ділянках людського життя. А такі сили були і є нині, ба навіть нині вони є в стадії піднесення й інтенсивного розвитку. І вони є тим — не конче в усьому нам ідейно співзвучним, але об'єктивно-історично, в широкому політичному розумінні, сприятливим для нашої визвольної боротьби — чинником. І цей чинник у вільній грі політичних сил у західно-демократичному світі також мав і має значний вплив, а тому може у відповідній для цього міжнародно-політичній ситуації навіть вирішально вплинути на розвиток зовнішньої політики Заходу в корисному для нашої боротьби напрямі.

Звичайно, я не маю на увазі сили війни і взагалі не війну, як ціль протисоветської політики західних демократій, а передусім Америки. Бо така війна нині, за самою природою зудару головних великодержав у добу атомно-ядерного їх озброєння, означала б глобальну війну апокаліптично-катастрофального характеру, проти чого нині є все людство, а

в ньому проти цього є й найперша можлива жертва такої війни — наш народ на батьківщині, а тому проти цього є й ми. Велика атомно-ядерна (нюкLEARна) війна, мушу це тут підкреслити, в цю нашу атомову добу не може бути таким каталізатором визвольної революції, яким були чи могли бути звичайні міждержавні війни минулої, доатомової доби, яка скінчилася сорок років тому фатального значення її фінальної крапкою — гірошімським вибухом атомової бомби.

Але реальність сучасної світової ситуації, яка в різних своїх стадіях існувала й розвивалася вже протягом чотирьох десятиріч від часу поставлення тієї атомової крапки, є такою, що світ фактично перебуває в стані перманентної війни. Вона відбувалася й відбувається далі на окремих, так званих льокальних фронтах у вигляді так званих „малих війн”, за якими так чи інакше стояли й стоять завжди ті самі дві головні супротивні великодержави чи цілі їхні бльоки держав, які фактично є головними воюючими сторонами на фронтах тих малих війн, і саме вони ті війни виграють або програють. І принциповою різницею між цими двома сторонами, якими є советська, комуністична, і західня, демократична, є той факт, що в тих війнах, як правило, завжди ініціативною стороною виявляється советська сторона. Вона завжди підготовляє й ідейно оформлює ті війни, а потім своєю активною допомогою своїм контрагентним силам у тих війнах доводить їх до переможного кінця саме як так звані „визвольно-революційні” і навіть „національно-визвольні”, а тому, мовляв, справедливій війни. При тому для своїх, спеціально проти Заходу спрямованих цілей советська сторона використовує також і справжні визвольні національні прагнення тих чи інших народів. А західно-демократична сторона, як правило, тільки реагує і, також як правило, запізно й невідповідно, половинчато й нерішуче, а до того ж не рідко цілком автоматично опиняючись по боці приречених на поразку, не нею ініційованих та з її ідейними, демократично-прогресивними цілями несполучних чи й просто антидемократичних реакційних сил. Тому й у морально-політичному, а не тільки воєнному розумінні ця західно-демократична сторона, майже як правило, програє.

І дивна річ: обидві сторони в цій формі їхньої конфронтації є нюкLEARно озброєними великодержавами світового значення, але одна, активно-ініціативна советська сторона, не боїться і не бере до уваги того, що це може викликати світову нюкLEARно-катастрофальну війну; а також і позасторонні у цій їхній конфронтації, нейтральні щодо неї країни і так званий „третій” світ не підносять з приводу советської ініціативної активності в „малих війнах” протесту під гаслом боротьби проти небезпеки нюкLEARної війни; натомість західно-демократичний світ сам на себе накладає заборону активно-ініціативного протиставлення советській стороні й обмежує себе до зарані приреченої на поразку форми вимушеної обставинами й соромливо-боязкої реакції на доконані факти. Тому советська агресивність у конфронтації з західно-демократичним світом якраз і є наслідком того, що советська сторона знає і певна того, що може діяти без страху, бо західня сторона на ризик нюкLEARного зудару з нею не піде.

Отже різниця між цими двома сторонами полягає не в їхній мілітарній чи політичній силі в конфліктних ситуаціях, а в силі волі цих сторін: фактично кволоі чи й ніякої волі західніх демократій, з Америки починаючи, і навпаки — нестримно-активної волі советської агресивної сторони.

4. Переможний шанс Заходу — визвольний шанс підсоветських народів

Чи ж справді демократичний Захід приречений на таку свою невигащну позицію в конфронтації з советською стороною в сучасну нуклеарну добу, під терором примари нуклеарного голокосту? Безперечно — ні. Бо є можливою і навіть необхідною нині така стратегія й тактика в уже наявній конфронтації Заходу зі своїм советським антиподом, яка, усуваючи ролю страху перед великою нуклеарною війною, може ефективно сприяти процесові, який можна назвати, та вже й називається в політичній літературі й у дискусіях на цю тему, „мирною революцією” в сфері советських володінь. Під цією назвою мається на увазі процес революційних за своїм значенням внутрішніх змін шляхом стимульованого відповідних політикою Заходу еволюційного розвитку різних форм опору поневолених народів советської імперії, від її сателітних володінь починаючи.

Така стратегія й тактика вже розробляється й обговорюється в тих інтелектуалістичних колах, що вивчають сучасну конфліктну ситуацію у взаєминах Заходу й Советського Союзу в пляні вироблення відповідних рекомендацій політичним чинникам Заходу, зокрема ж — Америки. Так, наприклад, наприкінці 1983 р. на конференції Інституту стратегічних студій в Оттаві (Канада) на цю тему доповідав відомий політичний дорадник президента Картера — Збігнев Бжезінський, до порад якого прислухаються в Вашингтоні й за президентства Регена. І саме з певних його тез, обговорюваних в Оттаві, можна б вивести відповідну стратегічно-тактичну концепцію для Заходу в його конфронтації з Советським Союзом на сучасному етапі.

Вихідною базою цієї концепції є переконливо доведене в тезах Бжезінського ствердження того факту, що сила Советського Союзу є дуже одностороння, бо лише мілітарна, а в інших вирішально-важливих у конфронтації з Заходом аспектах ця імперія слаба й неповноцінна. Тому вона насправді не спроможна на дійсне воєнне змагання з Заходом чи й самою Америкою, крім такого, яке означає прямий ризик нуклеарної війни, а цього советська сторона в дійсності боїться і має підстави боятися більше, ніж Захід — Америка. Отже советська агресивність засобами „малих війн” є можливою тільки тому, що Захід не протиставляється цій агресивності з такою рішучістю й силою, щоб завдати советській стороні в інспірованих і підтримуваних нею „малих війнах” поразку, а також не має відваги зі свого боку створювати советській стороні вимушені ситуації, ініціюючи підтримкою протисоветських сил їхні визвольні рухи в тих зонах советських інтересів, де для цього, як наприклад — у певних країнах Східної Європи, є відповідний готовий ґрунт.

Це, звичайно, не означає, що Заходові пропонується просто застосувати зворотню обернену советського типу концепцію інспірованих іззовні протисовєтських виступів у Східній Європі. Ідеться лише про відповідно випрацьовану і, головне — послідовно ведену політику сприяння розвитку внутрішніх процесів еволюційного розвитку такої „мирної революції”, зразком якої може служити зокрема польський робітничий рух Солідарности та з ним пов’язаний національно-релігійний рух опору — рух того типу, який може мати вплив на розвиток подібного процесу і в Україні та в Советському Союзі взагалі. Натомість на таких фронтах советських „малих війн”, як напр. в Афганістані, де безпосередньо заангажована советська агресивна сторона, підтримка опору протиставних їй внутрішніх сил з боку Заходу мусить бути такою, щоб завдати там советським агресорам рішучу поразку. Це останнє особливо важливе з огляду на те, що в Росії завжди перемога в завойовницьких війнах на чужих територіях політично зміцнювала тиранічний режим, а кожна поразка навіть на далеких фронтах викликала внутрішні потрясення й політичне ослаблення режиму. З цього погляду навіть і посередня поразка советської сторони аж так далеко, як напр. у Центральній Америці, мала б також у Советському Союзі негативний для режиму й сприятливий для внутрішніх опозиційних сил морально-політичний вплив.

Таким чином, як бачимо, в тій стратегічно-тактичній концепції, про яку тут іде мова, основним елементом є ідея поєднання в ній стимулювання й підтримки з боку Заходу в конфронтаційному змаганні з Советським Союзом як еволюційної так і революційної форм внутрішнього опору протисовєтських сил у зоні советських володінь чи советської агресії. Бо обидві ці форми є лише двома сторонами одного процесу так званої „мирної революції”.

5. Перегляд перейденого і погляд вперед — „тут” і „там”

Не вдаючись далі в подробиці згадної перед цим концепції-пропозиції, що хоч і дискутується, але не є в даний час дійовою частиною політики Заходу щодо Советського Союзу, мусимо зі свого боку звернути увагу на той факт, що питання синтези еволюції й революції дискутувалось і далі дискутується й у нас на еміграції. А тепер, як видно з новіших самвидавних матеріалів із Советського Союзу взагалі, а зокрема також з України, це питання також дискутується і навіть програмується й там. Це відбувається в зв’язку з тим, що й там, на батьківщині, як і поза нею тут у нас на цьому історичному етапі підсумків і висновків, відбувається також перегляд попередніх помилок і невдач. Зокрема ж відбувається перегляд попереднього негативного наставлення внутрішніх дисидентсько-правозахисних та інших форм руху опору до революції, яку досі в підсоветських умовах на батьківщині, як шлях боротьби за зміну наявного стану речей, переважно відкидалось. І тепер уже мова йде там також про синтезу підпільної й легальної форм боротьби тощо.

Перегляд наступниками перейденого в попередньому чи попередніх етапах внутрішніх підсоветських рухів за потрібні там народові зміни приводить

їх до висновку, що дисидентсько-правозахисний рух мав такі недоліки, які частинно й стали причиною фактичної ліквідації тих рухів через поголовний арешт основного його людського складу. Основний недолік того руху вбачається в тому, що його духовно-правова програма дисидентства не була пов'язана з широкими життєво-конкретними і передусім соціальними проблемами робітничо-селянських мас і не підкріплена організацією масового тиску народу на владу знизу. Трагедією дисидентсько-правозахисного руху вважається те, що він, концентруючись виключно на **формальних** підставах змагання за людські і національні права фактично був відірваний від народніх мас, які в умовах тотального безправства властиво про це дисидентство дуже мало або й нічого не знали (чи ще гірше — знали тільки з офіційного брехливо-пропагандного джерела). Також трагічним було те, що під таким тиранічним режимом, як советсько-комуністичний, одвертий легальний рух цим самим є безперспективним, якщо він не сполучений з широко розгалуженою мережею нелегального руху. Зневага до так званої „нелегальщини”, яку культивували дисиденти 60-х і 70-х років, хоч і свідчила про їхню особисту відвагу й жертвовність, але це на ділі тільки полегшувало й спрощувало контролю КГБ над ними та над їхніми акціями, що й прискорило їх розгром.

Щодо цього, то приклад іншого, більш реалістичного щодо можливості його успішності, шляху подав польський дисидентський рух, який забезпечив свою більшу ефективність (звичайно, в легших від підсоветських в Україні умовах), пов'язавшись із паралельним робітничим рухом та створивши паралельну з легальною також і нелегальну його форму, що й уможливило „мирну революцію” в Польщі 1980-1982 рр. Якби щось подібне та ще й своєчасно пов'язане з польським рухом сталося в Советському Союзі, а зокрема в сусідній з Польщею Україні, то разом такий рух міг би мати ще більш позитивні наслідки історично-переломового значення і в самій Польщі і також в інших країнах Східної Європи, а цим самим і в Советському Союзі.

У політичній літературі підсоветських дисидентів ще й у межах попереднього етапу дисидентсько-правозахисного руху, хоч і відкидалося революцію та взагалі наявність у тому русі політичних цілей, але дисидентський рух, зокрема в його організованій формі на міжнародньо-правовій базі гельсінкських угод, засуджуючи вже й соціальну та національну несправедливість та неправовість (а зокрема яскраво це було задокументовано в деклараціях і меморандумах Української Гельсінкської Групи в Києві, де мовилося про антигуманність, а в національному аспекті — про антиукраїнську суть політики влади в ССРСР) фактично ставав уже політичним рухом. Бо він своїм задекларованим бажанням суттєвих змін соціально-політичного й національно-політичного характеру фактично висловлював **політичні** домагання. Тому логічним розвитком цього руху мало б стати перетворення його на **рух політичний**.

Загалом же, аналізуючи сукупно всі явища суспільного життя в Советському Союзі на підставі різних даних та інформацій, включно з самвиданими й іншими писаними документами, можна прийти до висновку,

що незалежно від бажання чи небажання дисидентів (зокрема ж і особливо дисидентів російських, що найбільш одностайно й рішуче наставлені проти революції), революція там здається все ж таки неминучою — в дальшому чи ближчому майбутньому. Ба, навіть перші осередки революційних сил, як виглядає, там уже підпільно створюються.

6. Перспективи майбутнього і наша частка зусиль для нього

В кожному разі, цілком певним є те, що в самому ґрунті підсоветської дійсності, зокрема ж в Україні, за весь час існування совєтської системи, а за останні десятиріччя особливо, накопичилося вже стільки субстанційних підстав для революції, як ледве чи було їх десь коли-небудь в історії більше. І якщо існує ще якась спеціальна історична місія нашої вже сорокарічної нині політичної еміграції вихідців із тієї дійсності, отже й нашої революційно-демократичної партії, яку ми, ці вихідці звідти, тут створили сорок років тому, то вона (та наша місія) полягає в тому, щоб мірою своїх спроможностей і можливостей готувати, точніше — допомагати готувати ту революцію й самим бути пригтованими до неї.

Але, звичайно, це так виглядає в теорії. А в реальній практиці, це, на жаль, найменше залежатиме від нас. Очевидна річ, це залежатиме найперше від тих об'єктивних і суб'єктивних факторів, що діють там, на нашій батьківщині. Одначе значною мірою залежатиме це й від тих зовнішніх щодо нашої батьківщини факторів, які діють тут — не на еміграції, а в тому західньо-демократичному світі, в якому ми також є якоюсь часткою цих факторів. І наша конкретна місія полягає передусім у тому, що та **як** ми можемо в цьому своєму стані цієї частки тут в інтересах нашої батьківщини, в інтересах її визвольної справи зробити. В кожному разі, ми зі своєю партією не маємо претензій указувати, що та як робити тим, хто являє собою той конкретний український народ в Україні сьогодні.

Та як би там не було, ми — ті, що з надр того народу вийшли на еміграцію сорок років тому, все ще живемо проблемами, болями, надіями нашого народу і його шуканнями шляхів до кращого майбутнього. Ми слідуємо за тим, чим і як живе наш народ на тій все ще далекій звідси, але все ще **нашій, вічно нашій** батьківщині, супроти якої ми почуваємо себе зобов'язаними і за долю її співвідповідальними. Тому й тримаємося ми створеної нами сорок років тому нашої партії, — партії не того типу і не в тому розумінні, що там, де „партія веде”, а в тому сенсі, що означає слово партія тут, у демократичному світі, тобто а part — частина, частка. Так, ми маленька частка українського світу, і не тільки того, що тут, а й самого того українського народу, що є там. І головним у тому, що мотивує наше ось уже сорокрічне несення тягару добровільно накладеного на себе обов'язку в партії супроти нашої батьківщини — це те, щоб тільки внести й цю свою частку наших зусиль у її святу для нас визвольну справу.

СТАН СУЧАСНОГО ОПОРУ НА УКРАЇНІ

(ДОПОВІДЬ НА ІХ-МУ З'ЇЗДІ УРДП)

Розповідати про сучасний опір на Україні людям, які принаймні 40 років живуть у буквально іншому світі, та й до того ж, які виїхали з України головно під час збройної боротьби — говорити про опір дуже тяжке завдання. Бо слово „опір” належить до таких слів, які не лише на різних континентах, а навіть і серед різних прошарків одного суспільства набули дуже різного, відмінного значення. Особливо це спіткало деякі з тих термінів, якими по-слуговуються політики: націоналізм, рух опору, людські права. Тижнями, а то й місяцями товчуть воду в ступі солідні учасники міжнародних нарад (як ось тепер в Оттаві з проблем прав людини) — і не можуть знайти спільної мови в, здавалося б, простій і звичній термінології. Попри чітке тлумачення в деяких міжнародних документах, термін „людські права”, наприклад, зовсім по-різному трактують східні і західні дипломати. Та що там дипломати! Навіть у нашій, відносно невеликій громаді українців на Заході, нема одностайного розуміння цього терміну — права людини. Тож насамперед окреслім бодай приблизно, що матимемо на увазі сьогодні, говорячи про сучасний опір на Україні.

Моя товаришка Ніна Строката вже тут в Америці сказала якось, що намагання триматися так, щоб бодай не ходити на четвереньках — то опір. Ліна Костенко в одній із своїх поезій писала:

*Як мовчанням душу уяремлю,
то який же в біса я поет?*

Намагання бути поетом у прозаїчній атмосфері буденности (чи художни-

ком, чи просто собою), не уяремлювати мовчання душі — це опір. Проте серед наших узвичаєних парадоксів доби часом буває й мовчання — опір. Та сама Ліна Костенко 17 років мовчала (або її відкидали, або вона відкидала спокусливі видавничі пропозиції) — і то був опір. Адже

*На історичних перекатах, в чаду чиєїсь маячні
всі ми — завжди — на барикадах, знаєм про це, чи ні.
Барикади цегли — проти бездомності,
барикади поезії — проти бездумності,
барикади совісті — проти берій...*

Отакі барикади совісті я, головню, й матиму на увазі, говорячи про сучасний опір на Україні. В різних виявах він по суті ніколи не припинявся — у найлютіші часи нашої сучасної історії він не вшухав, як жодним асфальтом не спинити волі до проростання, доки є зерно і доки є корінь.

Чи не найвиразніше окреслив цей феномен нашого буття на витоптаному пустирі історії один з найсвітліших наших сучасників Євген Сверстюк у статті „Котляревський сміється“:

„Ніякою логікою не пояснити нам наших відроджень після поразок і самого факту нашого національного існування: ми живемо в стихійно-іраціональному, в глибинах, самим корінням, що вічно пробивається паростками і рідко досягає нормального цвітіння. Лише в глибинних джерелах вільно народжується наша сила, яка на поверхні не має жодної видимої стійкої форми існування. Наші перемоги нагадували нічний бенкет на руїнах чужого палацу. Зате наші поразки кожен раз здавалися остаточними — нас вирубували на пні, забуваючи в кривавому п'яному азарті, що в глибинах недосягне коріння, а в нашій землі — проростає кинуте в бою зерно“.

Після каннібальського голоду 1932-33 р., після сталінських погромів і братерських обіймів, коли в дружній сім'ї народів трішали не тільки українські ребра, а й хребет зафіксувався, здавалося, остаточно зігнути — після цього „уціліли найплохіші, а їхні нащадки, тримаючися течії, пов'язували перспективні надії“ з Москвою, зводячи до моральної норми зраду і запродаństwo. Навіть коли на московському престолі почали мінятися нарешті царі з дедалі меншими інтервалами (Хрушов, Брежнев, Андропов, Черненко, тепер Горбачов) майже незмінними лишалися ілюзії темної отари без пастирів, що, може, новий цар буде кращий за попереднього та покірливо-гірка філософія — аби не було гірше. Сьогодні на Заході входить у моду соломинка громадських опитувань: що краще — бути мертвим, чи бути червоним. І більшість учасників цієї недитячої гри віддає перевагу другому. Що ж говорити про тих, хто бачив не просто смерть, а смерть від голоду, кого гнали вмирати, як отару і для кого „аби не було гірше“ — то не абстрактне бажання? Справді ірраціональними диваками виглядають такі винятки з правила, як Стус, Сверстюк, Лук'яненко, Марченко, Бадзьо чи Горбаль. Ті, що не можуть відчувати себе річчю, державним майном, яке КГБ вписало на своє conto, не можуть змиритися з станом, за якого патріотичні почуття зведено до рівня державного злочину, не можуть мовчки віддати основне право — право жити.

Огляньмося тільки на останнє десятиріччя — які вияви опору на Україні з цього часу відомі?

Насамперед, звичайно, згадаємо Українську Гельсінкську групу, створену 9-го листопада 1976 року, трохи більше як через рік після наради в Гельсінкі. Це була перша відкрита неофіційна громадська асоціація на Україні. Її засновником і керівником став відомий письменник Микола Руденко, який уже мав досвід не лише самвидавного опору, а й громадської діяльності, що в умовах радянської дійсності є вибуховим виявом опору: Микола Руденко ввійшов до радянської секції Міжнародної амнесії, створеної в Москві у 1974 році. Відома російська правозахисниця Людмила Алексєєва в своєму ґрунтовному дослідженні „Історія інакодумства”, виданому російською та англійською мовами, так писала про Українську Гельсінкську групу:

„Створення першої з національних гельсінкських груп саме на Україні — дуже знаменний факт, що свідчить про потенційні можливості національного руху на Україні — невидного на поверхні громадського життя, змушеного ховатися, але готового прорватися назовні за найпершої можливості”.

З 10-ти членів-фундаторів Української Гельсінкської групи тільки двоє (Ніна Строката і Петро Григоренко) опинилися в еміграції, всі решта, як і ті, хто пізніше приєднувалися до групи — в ув'язненні, а троє вже навіть на тому світі. Михайло Мельник кінчив життя самогубством перед загрозою арешту, Юрій Литвин — у таборі. У тому-таки таборі особливого режиму на Уралі, незадовго перед самогубством Литвина, помер Олекса Тихий після тривалих знущань — моральних і фізичних.

Та всі лишилися вірними своїм ідеалам. З усіх майже 4 десятків ув'язнених членів і симпатиків Української Гельсінкської групи тільки один не витримав: зрікся себе, своїх друзів, своїх переконань — і тепер активно пропагує свою зраду. Це письменник-фантаст Олесь Бердник. 80-річна Оксана Мешко, з останніх сил тримаючися в найстрашнішому засланні в Хабаровському краї однією лише мрією — померти на батьківщині, зібрала рештки своїх сил, щоб гнівно осудити вчинок свого недавнього співника. О. Мешко може бути йому суддею, я не беруся судити Бердника тут.

Українська Гельсінкська група в надзвичайно тяжких умовах оприлюднила понад два десятки меморандумів, клопотань, декларацій, заяв, порушуючи загальні проблеми і конкретні випадки недодержання гельсінкських зобов'язань з боку радянського уряду. В 1978 році замість меморандумів і виступів на захист окремих переслідуваних, Українська Гельсінкська група почала видавати інформаційні бюлетені. Це не було періодичне видання, але виходило їх по кілька номерів на рік протягом трьох з половиною років. У бюлетенях були інформації про всілякі репресії, зокрема, щодо членів УГГ, про становище політв'язнів. В них також публікували самвидавні документи, головню проти учасників українського національного руху і долю ув'язнених учасників цього руху.

Як слушно вказувала дослідниця Л. Алексєєва, діяльність Української Гельсінкської групи звелася по суті до захисту тільки одного права — права на національну рівноправність, та фіксувала порушення тільки цього пра-

ва, і тільки щодо українців, обминувши проблеми кримських татар, євреїв, циган та інших переслідуваних національних меншостей України. Так само вона зовсім не відгукувалась на релігійні переслідування, хоча на Україні вони часто набирають гостріших форм, ніж в інших республіках. Але це вузькість діялозону діяльності Української Гельсінкської групи спричинена насамперед неймовірно тяжкими обставинами, в яких вона опинилася від першого дня свого існування. Першої ж ночі після оголошення іноземним кореспондентам у Москві про створення групи, помешкання Миколи Руденка зазнало бандитського нападу з мовчазного благословення охоронців порядку. В помешканні в той час були тільки дві жінки — Раїса Руденко і Оксана Мешко. Через півтора місяця після створення групи почався погром проти її членів: 4 лютого 1977 року заарештували Олексія Тихого, а на другий день — Миколу Руденка. Цей погром не припиняється й до сьогодні: минулого місяця (10 квітня) черговий раз засудили членів УГГ Миколу Горбаль і Йосифа Зісельса — тільки щоб вони не були на волі, оскільки не покалися.

І ще на одну обставину прошу звернути увагу: за весь час існування групи її члени жодного разу не змогли зібратися разом, бодай у половинному складі, щоб порадитися, чи просто поговорити. Починаючи від 1981 року, діяльність Української Гельсінкської групи майже цілком паралізована.

Знову звернуся до оцінки діяльності групи, яку дала в своєму дослідженні „Історія інакодумства” Людмила Алексєєва:

„В умовах України вражаючим актом громадянської мудрости є сама ява про вступ до незалежної громадської групи. Певно, тому Українська група, на відміну від її московських колег, постійно прагнула залучати нових членів, навіть якщо вони через свої життєві обставини явно не могли практично працювати в групі, зокрема, в'язнів”. „Оскільки в 1979 році цілком чітко визначилося, що членство в УГГ майже автоматично веде до арешту, ті, що вступили до неї влітку і восени 1979 року (16 чол.), виглядають як цілковиті комікадзе”.

Справді, в цей час репресії на Україні набули чітко мафіозних форм. Зрештою, Україна вже довший час відіграє роль своєрідного дослідного поля для карних органів. Наприкінці 70 на початку 80-х років особливо чітко нові методи апробували на Україні, а потім уже поширювали їх на інші республіки. Так, почали практикувати як метод розправи з інакодумцями — побиття на вулицях, а проти жінок — спроби згвалтування. У 1979-80 рр. широко застосовували фабрикування кримінальних злочинів щодо правозахисників. Таким чином Василь Овсієнко, Юрій Литвин стали хуліганями, Василь Січко і Ярослав Лесів — наркоманами, а Микола Горбаль і Вячеслав Чорновіл — навіть гвалтівниками. На Україні вперше посадили за ґрати учасницю гельсінкського руху — жінку (Ольгу Гейко), вперше засудили за т. зв. „антирадянську діяльність” жінку пенсійного віку (Оксана Мешко), вперше засудили жінку, яка домогалася звільнення свого чоловіка-правозахисника (Раїсу Руденко), вперше вкинули до божевільні жінку, що симпатизувала гельсінкцям (Ганну Михайленко), вперше дали жінці максимальний термін зі політичною статтею Ірині Ратушинській 7-5).

Тепер, протягом останніх кількох років, надійно випробовують (теж на Україні) метод повторних арештів, що фактично перетворює інакодумців на

„вічних в'язнів". Це по суті — уповільнені смертні вироки, і як такі мусять привернути якнайпильнішу увагу західньої громадськості. Саме як смертні вироки сприймали свої 15-річні терміни Валерій Марченко, Василь Стус, Юрій Литвин, тепер Микола Горбаль. Про умови в таборі особливого режиму, де повторники відбувають свої вироки, Василь Стус писав у своїх записках з табору: „...Таких умов, як тут, люди не пам'ятають ні в Мордовії, ні на чорних зонах, ні з Соснівки. Режим, запропонований у Кучино, сягає поліцейського апогею. Будь-яка апеляція до верховної влади залишається без відповіді, або — найчастіше — покаранням. Одне слово, Москва дала тутешнім владам усі повноваження і хто зберігає ілюзію, що якийсь же закон має регулювати наші стосунки з адміністрацією — дуже помиляється. Закон повного беззаконня — ось єдиний регулятор наших т. зв. взаємин. Кажуть, коли Господь хоче когось покарати, він відбирає розум. Так довго тривати не може — такий тиск перед загибеллю. Не знаю, коли прийде загибель на них, але я особисто чуюся смертником”.

У випадку Валерія Марченка і Юрія Литвина смертні вироки вже стали реальністю.

Після розгрому Української Гельсінкської групи на Україні відродилися спроби підпільної діяльності. Так, у 1979 році в Івано-Франківській області було розкрито організацію під назвою „Український Національний Фронт” (УНФ). Відомі імена трьох її членів: сільський учитель Микола Крайник, Іван Мандрик і машиніст Микола Зварич. Першим із членів УНФ заарештували Зварича — в червні 1979 р., після нього — Мандрика. 17 вересня троє невідомих у цивільному забрали Мандрика з роботи. Дружині сказали, що його терміново викликали в службове відрядження, а через три дні їй повідомили, що її чоловік покінчив життя самогубством, викинувшись із вікна готелю в Івано-Франківську. Таємничі смерті на Україні — теж не виняток (Алла Горська, Ростислав Палецький, Володимир Івасюк і ін.). У серпні 1980 р. відбувся суд над Миколою Крайником, що був, як з'ясувалося на суді, керівником цієї організації, до якої нібито належало 40 чол. УНФ — організація мирна, її члени намагалися продовжити *Український вісник* (вийшли № 10 і 11) та випустили два томи літературного альманаху *Прозріння*. Підпільність цієї організації виходить не з екстремізму її членів, а з природного бажання уникнути долі відкритої Української Гельсінкської групи.

Забігаючи трохи наперед, зауважимо, що в останніх 2-3 роки в українському самвидаві почали з'являтися документи від імені Українського Національного Фронту. Враховуючи, що в 1967 році на Західній Україні вже було розгромлено підпільну організацію з такою назвою, (Красівський, Дяк, Лесів, Мелень та ін.) виникає природне питання: чи ці три однойменні організації — різні, незалежні одна від одної, чи це — вияви однієї, широкі і тривалі, діяльності? Переконливої відповіді на це запитання я не зустрічала. Найпереконливішою вважаю думку, що, як би то не було, а головне тут — тяглість ідеї, своєрідна традиційність.

Водночас із розкриттям організації УНФ М. Крайника, в українському самвидаві з'явилися звернення Українського Патріотичного Руху — 4 та-

ких, звернень, які дійшли на Захід, у 1980 році опублікувало окремою брошурою Закордонне Представництво УГ групи. Український Патріотичний Рух теж не розголошував імен своїх членів. Про дальшу долю цієї організації не відомо. В документах Українського Патріотичного Руху радикальніше, ніж в УГГ поставлено проблему деколонізації СРСР:

„Вільна Україна могла б стати надійним захистом і Заходові від комуністичної експансії, оздоровила б усередині політичну обстановку в країнах, що є західними сусідами України, допомогла б усім народам, що перебувають в складі СРСР, домогтися гідного національного існування. Деколонізація СРСР — ось єдиний гарант миру в усьому світі”.

Попри втрату можливості відкритої громадської діяльності, з документів підпільних груп бачимо, що національний рух опору зберіг демократичні правозахисні традиції. Це розширює співчуття і симпатії на неукраїнців демократичної орієнтації. На Україні одним з виявів таких симпатій була т. зв. справа про листівки. У січні 1981 року в Києві було заарештовано п'ятьох молодих інтелігентів за те, що в річницю масових арештів на Україні вони розклеювали в місті листівки такого змісту:

„Співвітчизники! 12 січня — День українського політв'язня. Підтримайте його!”.

Серед арештованих троє були українці, двоє — євреїв. Наталю Пархоменко, матір малолітньої дівчинки, звільнили з-під арешту, виключили з комсомолу і з університету. Решту (Сергія Набоку, Леоніда Мияльського, Ларису Лохвицьку та Інну Чернявську) засудили за „наклеп на радянський державний і суспільний лад” — до 3 років ув'язнення кожного.

Крім розклеювання листівок, їм інкримінували складення маніфесту про внутрішньополітичне становище СРСР, а також тексту „Перспективи заповнення духовного вакууму радянського суспільства”, спробу розповсюдити листівку із закликом до бойкоту Московської олімпіади. Крім того, Сергія Набоку визнали автором нібито наклепницьких віршів і статей („Псевдосоціалізм” та ін.), а Ларису Лохвицьку звинувачували в написанні статей „Майбутнє нашого суспільства”, „Обрати свободу” і „Записки радіослухача”, а також в усних висловлюваннях — схвальних щодо польської „Солідарности” і несхвальних — про окупацію Афганістану.

На суді всі четверо не визнали своєї провини і активно захищали свої погляди.

В плані більш-менш організованого опору чи не найдивовижнішим феноменом останнього часу було створення 9 вересня 1982 року Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви на Україні. Цю групу з 5 українських католиків очолив давній політв'язень Йосип Тереля із Закарпаття. Крім нього, до Групи ввійшли робітник Василь Кобрин, священик Григорій Будзинський, а також Стефанія Петраш — мати політв'язнів Василя і Володимира Січків та дружина політв'язня Петра Січка, і сама — колишній політв'язень сталінських таборів. Рік тому на Україні почала виходити самвидавня *Хроніка Української католицької Церкви* — на Захід дійшло 9 випусників цього інформаційного бюлетеню і один випуск різновиду *Хроніки* — *Українського Католицького вісника*. На обкладинці кожного випуску *Хроніки*

УКЦ позначено, що її видає Ініціативна група захисту прав віруючих і церкви на Україні. Це, звичайно, спроба продовжити традицію правозахисного руху та його інформаційних видань, і то не лише українських (*Український вісник, Інформаційні бюлетені УГТ*), а й московської *Хроніки текущих событий, Хроніки Литовської Католицької Церкви*, кримськотатарських інформаційних бюлетенів. Продовження цієї традиції у 80-і роки, в умовах неймовірного посилення репресій проти самвидаву та інакодумства взагалі, до того ж, на Україні, де ці репресії особливо жорстокі, — викликає захоплення людьми, що одержимо зважилися на це, та ще й виступили, всупереч понад 20-річній традиції самвидаву, за якою інформаційні видання, як правило, анонімні.

Як зауважило в своєму коментарі радіо *Свобода*, „в цьому випадку незрозумілі мотиви порушення цього неписаного самвидавного правила. Чи було це зроблено через усвідомлення неминучості арештів у теперішній ситуації Групи, чи з якихось інших міркувань, яких видавці не пояснили? Як би то не було, такий відчайдушний жест викликає тривогу за долю цих людей”.

Тривога виявилась небезпідставною: наприкінці минулого року прийшла невблаганна розправа — заарештували священника Г. Будзинського, керівника Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви Василя Кобриня (в березні його засудили до 3 років ув'язнення), а на початку лютого — колишнього керівника й ініціатора створення Групи Йосипа Тереля.

Хроніка Української Католицької Церкви не обмежувалася інформаціями тільки про справи найбільшої із заборонених у Радянському Союзі церков — греко-католицької. Це інформаційне видання компенсувало брак самвидавних інформацій щодо різних виявів опору: релігійного, національного, правозахисного тощо. Там є повідомлення про жертви і про виконавців репресій на Україні, про табори, про жертви війни в Афганістані, про долю шведського дипломата Рауля Валенберга і т.д. і т.д.

В одній із своїх заяв, вміщеній у третьому випуску *Хроніки Української Католицької Церкви*, Йосип Тереля, який постійно чекав арешту, назвав створену у 1982 році Ініціативну групу захисту прав віруючих і церкви — назвав цю групу Гельсінкською. Назва „Гельсінкська” в устах Й. Терелі свідчить не стільки про характер діяльності Групи, скільки про високий авторитет гелсінкського руху та добру репутацію його учасників, що боролися в ім'я елементарних людських прав своїх співвітчизників.

Я розповіла про найбільш яскраві і найбільш відомі вияви групового опору за останні роки. Але в цей самий період було чимало виявів індивідуального опору свавільному режимові. Наведу декілька прикладів.

1977 року заарештували, а наступного року замордували київського письменника Гелія Снегір'ова, який жбурнув у лице найвищій владі в СРСР не тільки пашпорт, а й гнівне звинувачення в її постійній злочинності щодо українського народу. Маю велику приємність зауважити, що завдяки, головню, старанням присутнього тут В.І. Гришка, твори Г. Снегір'ова, в тому числі передсмертні, вийшли окремим добрим українськомовним виданням.

У квітні 1979 року теж у Києві заарештували, а наприкінці того самого року засудили до 12 років позбавлення волі Юрія Бадзя за його ґрунтовне соціологічно-філософське дослідження „Право жити” — про нерівноправне, залежне становище України в складі СРСР. Його праця мала красномовну назву „Право жити”. Ця праця не побачила жодного читача, крім кагебістських чиновників. Під занесеною сокирою КГБ Юрій Бадзьо встиг після вилучення „Права жити”, вже перед самим арештом написати короткі тези втраченого дослідження — у формі двох листів: „Відкритого листа до ЦК КПРС і Верховної Ради СРСР” та „До українських і російських істориків”. Свій „Відкритий лист” Юрій Бадзьо закінчував так:

„...Моя кваліфікація сучасного національного становища українського народу як стану облоги має не тільки метафоричний, загальноідеологічний, а й практичний смисл. Офіційна ідеологія „інтернаціоналізації”, „зближення” і злиття націй та історіографічна концепція історії України зовсім не залишають українському народові простору для вільного руху ні вперед, ні назад, закривають перед нами і майбутнє, і минуле, а практичні творчі становища б’ють по голові кожного, хто підноситься над рівнем запланованого вмирання, хто пробує сказати правду про українську національну дійсність, або, не дай Боже, оцінити картину в цілому, в загальнонаціональному, загальноісторичному масштабі, за критеріями політичними”.

В 1982 році, знов-таки в Києві, заарештували російськомовну поетесу польського походження Ірину Ратушинську і засудили до 12 років позбавлення волі — теж своєрідний рекорд, яким пишатися не доводиться: вперше в післясталінські часи за політичною статтею засудили жінку на максимальний термін — і то за поезію. Але за нашим умовним визначенням, справжня поезія — теж опір, а, отже, в очах тоталітарної влади — державний злочин. Хіба ж не за літературну тільки діяльність були ув’язнені на початку 70-х років найкращі наші поети Ігор Калинець і Василь Стус, поет і композитор Микола Горбаль, критики Євген Сверстюк, Іван Світличний, Іван Дзюба?

На сьогодні державним злочином в очах влади, а отже, опором, є навіть не якісь виступи, а просто „спосіб думання”. Саме за спосіб думання, а не за якийсь вияв опору засудили в 1980 році у Харкові Генріха Алтуняна, а в 1981 році у Львові — Михайла Гориня. Обидва вони — колишні політв’язні, обидва після звільнення не займали активної громадської позиції, але вони як ветерани правозахисного руху, користувалися повагою в колі своїх знайомих і вони, на думку влади, були „здатні” на „недозволені розмови”, а то й на обмін самвидавом. Цього виявилось достатньо, щоб засудити Алтуняна до 7 років табору суворого режиму і 5 років заслання, а Гориня — до 10 років табору особливого режиму і 5 років заслання. Закордонне Представництво Української Гельсінкської групи спільно з Першою Українською Друкарнею в Парижі видали запис суду над Генріхом Алтуняном, що з’явився в самвидаві одразу після процесу, тож кожен з вас може при бажанні ознайомитися з цією справою.

Назву ще один приклад індивідуального опору останніх років. Цей приклад вам, мабуть, найбільш відомий. Валерій Марченко, відбувши перший

8-річний термін, становив для влади небезпеку хіба що своїм прикладом незламної гідності, неподоланої життєлюбності та природної доброти і дотепності. Отже, небезпека була в його заразливості. Інкримінувати йому було нічого, окрім, хіба, причетності до оприлюднення урядових постанов про пляновий лінгвіцид неросійських народів. Це, власне, була причина ув'язнення, і саме цього, поряд з крамольною життєлюбністю дотепного Валерія, влада не могла йому подарувати. Його фактично вбили.

Проте лишилися на волі деякі його твори, лишилась по ньому незнищенна пам'ять — тож я вірю, що владі не вдасться вбити його так, як удалося вбити пам'ять про Аллу Горську, про багатьох наших письменників, чії імена, за браком творів, нічого не говорять сучасним землякам.

На жаль, я мусіла обмежитися, в основному тільки прикладами національного і правозахисного руху опору, з релігійних, бодай коротко, згадала лише католицький, і зовсім обминула дуже широкий нині рух баптистів, п'ятдесятників, зокрема, їхні домагання емігрувати куди завгодно з безбожної країни; єврейський — за вивчення своєї історії і культури й також за право еміграції; кримськотатарський — за право жити на своїй батьківщині і т. д.

Узагальнено можу сказати, що сучасний опір на Україні — це здатність мати свою внутрішню свободу („свободу не втікати з бою. свободу честності в бою, свободу бути самим собою...”). Сучасний опір — це опір Симоненкового „Перехожого”:

*Як він ішов! — Струменіла дорога,
далеч у жадібні очі текла.*

*Не просто ступали — співали ноги,
і тиша музику берегла.*

*Як він ішов! Зачарований світом,
натхненно і мудро творив ходу.*

*Так нові планети грядуть на орбіти
з шаленою радістю на виду.*

*З шаленою радістю й сміхом гарячим,
з співом органічним без музики й слів...*

*Як він ішов! І ніхто не побачив,
і ніхто від краси не зомлів.*

*В землю полускану втупився кожен,
очі бездумно в пилюці волік.*

Раптом шепіт серед перехожих:

„Що там?” — „спіткнувся чоловік”

*Одні співчували йому убого,
інші не втримались докорять:*

*— Треба ж дивитись ото під ноги,
так можна голову потерять!*

*Трохи в футболі пограли словами,
обсмакували чужу біду.*

А він знову йшов.

І дивився прямо.

І знов натхненно творив ходу.

СУЧАСНИЙ СТАН В УКРАЇНІ ТА ЗАВДАННЯ ЕМІГРАЦІЇ

(ДОПОВІДЬ ВИГОЛОШЕНА 2-го ГРУДНЯ 1984 р.
НА КРАЙОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ УРДП В ТОРОНТО)

ПРИМІТКА

Втортою традицією річних Конференцій УРДП Канади є влаштування доповіді на ідеологічну тему для учасників та гостей З'їзду.

Звичайно, таку доповідь читав хтось із членів ЦК УРДП або прихильників УРДП-івської ідеології.

Цього року Конференція УРДП в Канаді відбулася 1-го грудня, а доповідь — в неділю 2-го грудня в залі Інституту св. Володимира в Торонто і на доповідачку запрошено було пані Раїсу Мороз-Куксу із Вінніпегу.

Крайком УРДП Канади не помилився вибором доповідачка: пані Раїса Мороз-Кукса, як доповідачка, вив'язалась із свого обов'язку блискуче! Її 45-хвилинну доповідь повна заля слухачів прослухала з надзвичайною увагою та зацікавленням, а питання доповідачці були доказом, що присутні глибоко відчували заторкнені проблеми в її доповіді.

Цю доповідь „Сучасний стан в Україні та завдання української еміграції” пропонуємо читачам „Українських Вістей”.

М. ВАЛЕР

Говорити сьогодні про сучасне становище в Україні означає для мене говорити про кінець певного періоду в новішій українській історії; певного етапу, доволі чітко окресленого як часовими рамцями так і яскравими непроминальними подіями. Я маю на увазі події останніх двох десятиліть:

хвилю демократичного руху, що розпочавшись рухом шестидесятників в царині літератури, історіографії, культури, досягла свого апогею проголошенням Української Гельсінкської Групи — себто проголошенням відвертої політичної, моральної опозиції до уряду.

Це були часи, коли поети, митці, і особливо українська творча молодь, сміливо, на весь голос заговорили про російський шовінізм, що панує в Україні, про дискримінацію української мови і культури, про залежне, нерівноправне становище України, і домагалися зміни такого стану. Коло джерел цього руху стояли такі прізвища як Василь Симоненко, Ліна Костенко, Ала Горська, Вячеслав Чорновіл, Іван Дзюба, Євген Сверстюк та Іван Світличний. Це Василь Симоненко із нечуваною доти громадською мужністю кинув в обличчя владі імущих рішучі, безкомпромісні слова на захист свого народу:

*Тремтіть убивці, думайте, лакузи,
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? — На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил.*

*Уже народ одна суцільна рана
Уже від крові хижіє земля
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля!*

Поезії та есеї і критичні статті вищезгаданих поетів та літературознавців швидко розповсюджувались по цілій Україні. Вірші Василя Симоненка, твори Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація”, стаття Брайчевського „Приєднання чи воз’єднання”, твір анонімного автора „З приводу процесу над Погружальським” про спалення української бібліотеки — були серед найбільш популярних. Розповсюджувалися вони переписуванням від руки, передруковувались на друкарських машинках. Так народився український самвидав. Стали з’являтися по більших містах України клуби творчої молоді, студентські клуби поезії, де дискутували, сперечалися й думали.

Прокинулося національне сумління і в старшого покоління української інтелігенції, приспане десятками років пристосуванства, підлабузництва, кар’єризму та десятиліттями німого неперевареного страху перед сталінським режимом.

Запахло весною в повітрі і українська партійна еліта, під тиском шойно народженої громадської думки мусіла на ці нові віяння реагувати. В українській партійній і комсомольській пресі почали з’являтися статті на захист української мови і культури. Одночасно з цим почали з’являтися переважно на Західній Україні потаємні гуртки або напівлегальні гуртки та організації з виразно політичним напрямком. Одним із таких гуртків була група Левка Лук’яненка, який у 1959 році став співзасновником Української Робітничо-Селянської Спілки. Основна мета спілки була пропагувати здійснення мирними засобами відокремлення України від Радянського Союзу.

Але, як відомо, влада швидко захопилася і різко змінила свій курс. Її ліберальні реформи, заплановані згори Хрущовим, не були доведені до кінця. Надавши спочатку республікам дещо більше волі в галузі економіки, Москва невдовзі почала кампанію проти так званого „месництва“ себто звинуватила партійне керівництво України в тому, що воно інтереси республіки ставить перед інтересами цілого союзу. Розпочався генеральний погром.

Покинувши гратися в лібералізацію і експерименти, Москва повернулася до вже добре випробуваних методів — до репресій.

Перша хвиля арештів, як відомо, прокотилася Україною в серпні-вересні 1965 року і з того часу арешти і переслідування практично не припинялися. Епідемії арештів і позасудових переслідувань то напливали тотальними хвилями, як наприклад, у 1972 році, і були очевидно пов'язані з певними рішеннями вгорі, в Москві, то вони обмежувалися окремими, поодинокими випадками на місцях.

Однак, як виявилось, випробувані методи не приносили випробуваних очікуваних результатів. Звичайно, що певна кількість симпатиків від руху відходила і вливалась в естаблішмент. Однак, на місце арештованих приходили нові люди і нові прізвища. Та й арештовані не хотіли мовчати. Арештами і переслідуваннями влада хотіла ізолювати шукачів правди від народу, позбавити його правдивого слова. Виявилось, що слова не сховаєш за ґрати. Не так легко було замкнути уста людям, придушити почуття людської гідності.

Ув'язнений поет, засновник Української Гельсінкської Групи Микола Руденко в одному із своїх віршів писав:

*Не заради спортивної гри,
Чи тому, що вінок тобі любий,
Рот зав'яжуть, а ти говори.
Зуби виб'ють, кричи беззубий.*

*І найвищою із нагород
Хай для мене знову і знову
Буде твій закривавлений рот
Значить є в тебе горде слово.*

Після 1972 року український самвидав поповнювався у великій мірі за рахунок писань політв'язнів. Це були заяви в офіційні інстанції із розглядом власних справ, де доводилась юридична безпідставність звинувачення, виступи за права політв'язнів, статус політв'язня, але й не тільки це. Саме в документах, які надходили з концтаборів, українські політв'язні почали різно підкреслювати поневолений стан України в межах СРСР та потребу національного визволення.

Незважаючи на арешт усіх імовірних організаторів і редакторів Українського вісника — чи не найбільшого досягнення, на який спромігся український рух у до-гельсінкській період, незважаючи на ці арешти, в 1973-77 рр. україн-

ський самвидав поповнився 7-9 випусками цього видання.

Апогеєм руху треба уважати створення Української Гельсінкської Групи — першої відкритої неофіційної громадської організації на Україні.

Усе це доводило, що незважаючи на найжорстокіші присуди в межах СРСР і найчисленніші арешти, на Україні закладені, щоб не перебільшити, значні невидимі з поверхні потенційні сили, готові прорватися на поверхню з першої ліпшої нагоди, хоч нагода й умови в Україні не дуже сприяли цим виявленням.

На все це влада реагувала, звичайно, все більшим закручуванням гайок і посиленням репресій. Україна служила для органів КДБ ніби полігоном, де випробувалися нові всесоюзні методи і експерименти. Саме в Україні випробували такі методи, як напади на правозахисників нібито „невдомих осіб”, а в дійсності підсланих органами кримінальних елементів, погрози згвалтування жінок, тощо. Саме на Україні розпочали органи КДБ практикувати фабрикацію кримінальних звинувачень: зберігання наркотиків, порушення паспортного режиму, опір міліції та інше. Саме на Україні арештували і засудили жінку пенсійного віку — Оксану Мешко і, піславши її в недоступний без пропуску край, прирекли її там на повільну одиноку смерть.

На Україні вперше застосували проти інакшедумаючих таке „новаторство” як звинувачення у „спробі згвалтування”. Мета методу прозора: заплямувати, зганьбити правозахисний рух, позбавити ореолу мучеників і героїв. Але й цього виявилось владі замало. Найновіша тенденція органів КДБ карати учасників правозахисного руху не за якісь дії, а лише з метою ізолювати їх від народу якнайдовше.

На сьогодні усі члени Гельсінкської Групи, окрім тих, хто емігрував, знаходяться в ув'язненні. Жоден з них, в кого закінчився срок, не був звільнений: напередодні звільнення арештовували і давали новий термін — практика, як бачимо, цілком сталінська.

Нині найбільші українські патріоти сидять в Україні за ґратами із „залізним засувом на обличчі”, за висловим уже втретє ув'язненого поета Миколи Горбала. Значно погіршилися умови перебування в'язнів в таборах і в тюрмах. Настільки погіршилися, що табори перетворилися останнім часом на конвеєр смерти. Якщо раніше адміністрація в місцях ув'язнення хоч робила вигляд, що вона дотримується якихось елементарних законів, то тепер там запанувала цілковито сваволя — закон повного беззаконня. Щоб тримати в'язнів в цілковитій ізоляції від світу, їх рік за роком позбавляють побачення з родиною. Останній лист Василя Стуса, що якимось чудом прорвався на волю, нагадує крик з могили. Він так і пише, що він почуває себе смертником.

З приходом Андропова до влади в Україні остаточно запанувала поліцейська атмосфера. Хто слідкує за пресою, знає про це дуже добре.

Правління Черненка не внесло нічого істотно відмінного і, як виглядає збоку, Черненко продовжує запроваджувати в життя поліцейські нововведення Андропова. Огляд радянських газет і журналів за останні два роки доводить, що нерозв'язані господарські проблеми продовжують турбувати уряд і він гарячково шукає шляхів для їхнього розв'язання, шукаючи, як звичайно, зовсім не там, де їх можна знайти. Як і колись, продовжують

тікати із села люди. Темпи зросту радянської економіки падають з року в рік. В країні, як повідомляє недавній російський самвидавний документ, не стає найелементарніших продуктів харчування, одягу, предметів першої необхідности, мільйони сімей мають нестерпні умови життя. Ціни потайки, нестримно зростають. Терор, пишеться в документі, залишається основним методом політичного правління... Політична нетерпимість має катастрофічний вплив на моральну сферу суспільства: брехня стає нормою поведінки, мертвотний цинізм, пияцтво, розпуста — усі ці явища поширюються у всіх на очах. Що ж буде далі, запитує автор документу. (Лев Тимофеев. „Последняя надежда выжить”. *Время и Мы*, № 75.)

Над такими питаннями замислюється краща частина інтелігенції в Радянському Союзі. Останнім часом на сторінках російськомовних журналів, заснованих новоприбулими емігрантами з Радянського Союзу розгорілися гарячі дискусії про майбутнє Радянського Союзу, про імовірні шляхи його розвитку. Ці самі проблеми починають турбувати, здається також і Захід.

Восени 1985 року в Мічіганському університеті в Ен-Арборі має відбутись конференція на тему: „Із Рашен Коммонвелт реформебл?” (Чи можливі реформи в Росії). На цій конференції уперше мають зустрітись спеціалісти з ранніх російських реформ із радянознавцями, які вивчають реформи ХХ століття. Тут до речі було б згадати, що один із авторів Олександр Янов (Ен-Арбор, США) звів до одної таблиці долю усіх реформ, що мали місце в Росії за чотири століття, починаючи 1550 року. Автор доходить висновку, що, по-перше, політична історія Росії рясніє від спроб політичних реформ і революцій, і по-друге, що жодна з цих численних спроб не приводила до політичної модернізації. Усі дотеперішні російські реформи і революції перероджувались у контрреформи і контрреволюції або переходили в затяжну політичну стагнацію (застій), знищуючи усі ліберальні послаблення, здобуті протягом десятків років перед тим. Олександр Янів приходить до висновку, що для Росії треба шукати якихось відмінних ліків чи шляхів, ніж ті, якими прийшов до демократизації Захід. Звична для Заходу альтернатива-реформа чи революція не підходить, на його думку, для Росії. Однак, що саме підходить — він не знає. Треба відзначити, що багато російських авторів, а серед них і багато колишніх російських дисидентів, не вірять і бояться російської революції. Ось що пише Янів з цього приводу: „Величезну більшість населення відучено від самостійности, позбавлено усвідомлення загальних інтересів, інстинкту солідарности, ..(вона) — ця більшість, не знала б що робити зі свободою, яка б раптом звалилася з небес. З подивом прислуховується радянська людина, — пише він, — до туманних, спотворених вісток про заворушення в Польщі, їй кажуть, що це наслідок змови реакційних сил проти польського народу і вона готова цьому повірити, її обурює невдячність поляків, „за яких ми кров проливали”, а разом із тим вона відчуває до них шось на зразок задрощів — у будь-якому разі вона, ця радянська людина, розуміє, що нічого подібного не може і не має статися в Росії”. Автор вважає, що саме така свідомість підтримує „статус кво” більш ніж бюрократія, армія і потаємна поліція.

Цей самий автор також вважає ілюзіями мрії про те, що радянську систе-

му можна покращати — пом'якшити, раціоналізувати, не міняючи її по суті. На думку Янова, суть радянського порядку така, що його неможливо реформувати. Потягніть за ниточку — захитаються колони, витягніть одну цеглину, щоб замінити її іншою — і повалиться вся будівля. „В такій багатонаціональній країні, — пише він, — визвольний рух окраїн одразу закипів би і перетворився б на криваву кашу”. Не можна не погодитися з автором щодо суті радянської системи, хоч змальовуючи ментальність пересічної радянської людини він, зрозуміло, базує свої спостереження на типовому росіянинові, або зрусифікованому неросіянинові, можливо сам не усвідомлюючи того.

Такий найновіший духовний харч для росіян. Для неросіян він обертається у практиці на лиховісну Ташкентську Конференцію 1979 року, не першу по черзі, звичайно, — низку Ташкентських конференцій, спрямованих нібито на поліпшення викладання російської мови в неросійських республіках і найзловіснішу з них Конференцію 79 року, згідно якої не лише школярі, але й діти дошкільного віку мають досконально володіти російською мовою. Разом з тим видаються все нові й нові укази, якими під маскою „поліпшення і поглиблення вивчення російської мови” переслідувано одну єдину мету: остаточно витіснити українську мову з ужитку. Особливо зловісним виглядає останній тасмний указ ч. 473, названий в народі „новим валуєвським указом”. Згодом з цього наказу в Україні розроблено цілу низку заходів, за якими збільшується число годин російської мови в середніх школах, підвищується платня учителям російської мови і літератури, вводиться викладання російської мови в дитячі садки і дошкільні заклади, що найгірше відверто ведеться пропаганда до заохочення батьків говорити з дітьми і навчати їх російської мови в хаті, окрема увага звертається на те, щоб заохочувати учнів говорити між собою поросійському на перервах і поза школою.

Українська громада свого часу zareагувала на ці загрозливі події в Україні. В газеті „Свобода” була надрукована спільна протестна заява представництва трьох політичних середовищ і організацій. Це представництво

(1) закликала всі українські організації і громадянство у вільному світі мобілізувати всі сили, щоб допомогти українському народові у його боротьбі з новою посиленою лінгвіцидною загрозою. Воно також пропонувало в своєму закликові цілу низку заходів у цьому напрямку, поскільки вони актуальні й по сьогодні, я нагадаю що то були за заклики: апелювати до науково-громадських і державних чинників нашого поселення і заангажувати їх до опротестування і нейтралізації злочинних напрямів Москви.

(2) Посилити всебічну підтримку українського шкільництва у вільному світі, розбудовувати і зміцнювати курси української мови при університетах і інших школах країн нашого поселення, максимально підтримувати такі загальнознані наукові установи як УВАН, НТШ, Катедру українознавства при Гарвардському університеті, УВУ та інші наші наукові інституції.

(3) Докласти максимальних зусиль для розширення й удосконалення українських радіопередач в Україну з розкриттям злочинів московського лінгвіциду та показу успіхів українського шкільництва на Заході. Про цей останній пункт я б хотіла додати, що вільні радіостанції і їхні передачі в

Україну — надзвичайно важлива ділянка праці, це єдине правдиве джерело знань та інформації для українців на Україні не лише про те, що діється у світі, але й про те, що діється в них вдома, в Україні. Це також, як хочете, і єдиний постійний контакт українців у вільному світі зі своїми земляками, Один із найефективніших способів просвіщати народи на Україні, демократизувати їхню свідомість, систематично й методично розповідаючи їм про переваги демократичного устрою.

Свого часу українська преса багато писала про передачі і працю українського відділу „Свобода”. Я гадаю, що основна проблема з українськими відділами в підборі працівників. Нема свіжих сил з України, мало добрих журналістів, мало нових емігрантів з України, обізнаних з українськими проблемами і, головне, із способом мислення українського сучасного слухача. Совети знають, що роблять, коли не випускають українців на волю. А ті, що працюють давніше, якимось збайдужілі і ставляться до своєї праці дуже часто як до заробітчанства.

Тяжко переоцінити такі досягнення українців у вільному світі як Гарвардська Катедра Українознавства чи Канадський Інститут Українознавства в Едмонтоні. Дуже важливі їхні публікації. Діяльність цих установ проводиться на найвищому рівні, про який можуть тільки мріяти на Україні, вона проводиться науковою мовою спеціалістів, знавців своєї справи і промовляє до людей того самого рівня — до мозку іншої, чужої нації. Це найвірніший, найнадійніший і найдовговічніший спосіб довести світові правду про Україну, про її історію, культуру, про сучасний стан.

Зараз на заході завдяки українському демократичному рухові, що я його коротко змалювала на початку своєї доповіді, з'явилися томи й томи дисидентської літератури, так званого українського самвидаву, що показує українську сучасну дійсність без усяких прикрас. Цей ваговитий матеріал ще чекає свого дослідника. Він мусить бути оприлюднений, перекладений на чужі мови. Сучасна правда, висловлена українськими патріотами про свою землю і народ, мусить перейти із самвидаву до американських і канадських підручників, звідки б чужинці черпали б свої знання про Україну. Це завдання під силу лише нашим найвищим науковим інституціям. Тому підтримувати їх — святий обов'язок кожного свідомого українця. Підкреслюючи роль високих українських інституцій тут на Заході, я дуже далека від того, щоб применшувати роль ширших громадських чи церковних організацій і їхньої діяльності. Важко переоцінити скажімо такі акції як минулорічні заходи українських громад по відзначенню 50-тиріччя голоду, тільки ж, на жаль, як довго треба було чекати, щоб розгойдати цю справу до такого високого рівня. Однак саме ця акція довела, чого може добитися українська еміграція, коли береться до справи гуртом.

Дуже важлива, як я бучу, роль української церкви в громаді. Я не думаю, що українська інтелігенція, маю на увазі, так би мовити наукова еліта в еміграції (те саме явище й на Україні) оцінює це належним чином. Але я переконана що якби не така широка участь наших церков в акції про голод, таких би результатів громада ніколи б не досягала.

І тут, я, на жаль, мушу ствердити, що сучасними подіями на Україні в українських церквах мало цікавляться. І це особливо стосується Канади.

В Торонто чи взагалі на Сході Канади трохи краще, але на заході Канади це так. Пройшла у Вашингтоні маніфестація з приводу русифікації в Україні, українців в Канаді це ніби й не стосується. Умирають українські патріоти в тюрмах і таборах як у конвєєрі, реагує на це Реген, Буш, реагують американські сенатори (нехай і під впливом наступних виборів, нехай) а ми молимося за упокій душ загиблих за волю України в 20-тих роках, а душі сучасних мучнів за волю України нас чомусь не хвилюють. І ми їх у своїх молитвах навіть не згадуємо, люди не знають про них. Чому тоді має турбуватися цим Малруні, Турнер чи інші високі канадські достойники? — „Свою Україну любіть. Любіть її во врем'я люте. В лихую тяжкую мінуту за неї Господа моліть”, — закликає нас Тарас Шевченко. Україна увійшла на сьогодні у дуже лиху і тяжку хвилину свого існування. Посилений терор проти її кращих синів, інтенсивна, нечувана досі русифікація, постійне, наполегливе переміщення населення України з росіянами — усе це може викликати незворотні процеси. Під різноманітні переможні кличі там іде боротьба не на життя, а на смерть. Як та боротьба закінчиться — залежатиме також і від нас.

Український літературний критик Євген Сверстюк, в одному із своїх есеїв писав про феномен українського національного буття таке: „Ніякою логікою не пояснити нам наших відроджень після поразок... ми живемо в стихійно-іраціональному, в глибинах, самим корінням, що вічно пробивається паростками і рідко досягає нормального цвітіння. Лише в глибинних джерелах вільно народжується наша сила, яка на поверхні не має жодної видимо стійкої форми існування. Наші перемоги нагадували бенкет на руїнах чужого палацу. Зате наші поразки кожен раз здавалися остаточними — нас вирубували на пні, забуваючи в п'яному кривавому азарті, що в глибинах недосяжне коріння. Вранці сходило нове сонце, на лоно землі падала свіжа роса, і усміхнено вискакували нові памолоді що за правом живого здобували собі простір...”

Я не вірю, що Україна загине, що українців так легко зітруть з лица землі і перетворять на перегній для росіян, хоч і замахують цього разу під самісінькій корінь. Але щоб цього не сталося, щоб впала свіжа роса і з'явилися нові памолоді, ми не повинні бути байдужими спостерігачами. Українців за межами України щонайменше кілька мільйонів. Це велика сила і вона повинна діяти.

(Українські вісті № 2 і № 3, 13 і 20 січня 1985 р.)

ФУНДАЦІЯ ім. І.П. БАГРЯНОГО

(ЗВІТ НА ІХ-му З'їзді УРДП)

Фундація ім. І.П. Багряного була створена в 1975 році. В 1976 році вона була правно оформлена як неприбуткова корпорація, а 1977 року була звільнена від податків на основі Статуту, який декларує її як добродійну установу, присвячену публікації та поширенню науково-мистецьких та літературних видань з метою плекання культурної спадщини українського народу серед американських горожан українського походження.

Першим головою Фундації була Галина Воскобійник (від 1975 до 1982 р.) Завдяки дуже відданій і настирливій праці Галини Воскобійник, Фундація була відповідно оформлена, фінансово скріплена і вже скоро почала виявляти свою діяльність у видавничій ділянці.

Від травня 1982 р., згідно рішення Дирекції Фундації, головою став я. Як і попередньо, головна праця спрямована на видавничу ділянку та поширення і укріплення фінансової бази корпорації.

Головним джерелом прибутків були і є індивідуальні пожертви та проценти зі збережень. Жертводавцями є прихильники літературної спадщини І.П. Багряного та ідеї Фундації. Пожертви наступали з усіх кінців світу. З особливою вдячністю треба визначити окремих жертводавців: Олексій і Галина Воскобійник, Володимир Котенко, сл.п. Микола Громницький.

Дотепер видано: (1) Платівку „Українські мелодії” Ганни Шерей; (2) „Збірник Григорія Китастого” ред. Якова Гурського; (3) „Український го-локо́ст 1933” В.І. Гришка, видано в спілці з СУЖЕРО; (4) „Замах на життя нації” В.І. Гришка; (5) „Спогади” ген. П. Григоренка. Також було дано

допомогу на видання книги „Пережите і передумане” Данила Шумука.

Дирекція Фондації цим бажає висловити усім жертводавцям на цілі Фондації, які своїм зрозумінням мети та корисної праці Фондації та своїми ширими пожертвами уможливили її діяльність, сердечну подяку.

Дирекція Фондації також з особливою вдячністю бажає відзначити велику відданість і самопожертвувну працю скарбника Фондація п. Сергія Євсевського, який від початку існування Фондації ім. І.П. Багряного надзвичайно прикладно веде фінансові книги та виконує всі грошові трансакції Фондації.

Теперішній склад Дирекції Фондації: д-р Анатолій Лисий — голова, Галина Воскобійник — заступник, Сергій Євсевський — скарбник, Федір Подопрігора — голова відділу Канади, д-р М. Воскобійник, Олексій Коновал — члени.

ІДЕЙНО-ПРОГРАМОВІ ТА ПОТОЧНО-ПОЛІТИЧНІ ТЕЗИ-РЕЗОЛЮЦІЇ ІХ-го З'ЇЗДУ УРДП

ІНФОРМАЦІЙНА ПРИМІТКА. *Публікований тут текст ідейно-програмових та поточно-політичних тез-резолюцій Дев'ятого з'їзду Української Революційно-Демократичної Партії, що відбувся 25-26 травня 1985 року в Детройті — це зведений текст основних принципових положень, узятих за основу резолюцій з'їзду з доповідей Голови УРДП Михайла Воскобійника та Почесного Голови УРДП Василя Гришка. Як такий, цей документ з'їзду є своєрідною програмово-політичною декларацією УРДП, що має бути платформою партії на наступний період діяльності, що його започатковано з'їздом. Цей документ на підставі зібраних резолюційною комісією матеріалів до резолюцій з'їзду уклав і зредагував Голова резолюційної комісії В. Гришко.*

ЗАГАЛЬНІ ТЕЗИ ДО 40-РІЧЧЯ УРДП (1945-1985)

Дев'ятий з'їзд Української Революційно-Демократичної Партії (УРДП), відбуваючись ювілейного 40-го року від часу, коли на руїнах Другої світової війни засновано цю політичну організацію, в зв'язку з цим стверджує і проголошує наступне:

1. Від часу свого народження в ініціативній стадії 1945 р. і протягом свого 40-річного шляху діяльності УРДП була й залишається надалі партією нового типу — партією національного визволення та будівництва самостійної державності України, а не партією будь-якої соціально-класової боротьби, ідеологічної доктрини чи касти.

2. Маючи своєю головною програмовою метою здобуття волі й незалежності українського народу у своїй власній державі, УРДП, як партія демократична, вважає, що тільки демократія, тобто — народовладдя, є тим ладом, який в українській державі може забезпечити інтереси всіх класів і всіх складників населення України, а також унеможливити опанування держави не тільки будь-якою клясою чи кастою, але й будь-якою однією партією, як це є метою всякого тоталітаризму — комуністичного, фашистського чи іншого.

3. Як партія боротьби за українську незалежну державу з демократичним ладом у ній, УРДП свідомо того, що це означає боротьбу за цілковиту, отже — революційну, зміну сучасного стану тоталітарної неволі українського народу під владою совєтсько-комуністичної партократії, у протиставленні якій сама ідея демократії є революційною, що вимагає також революційного шляху боротьби за неї. Тому саме в цьому розумінні УРДП є партією революційно-демократичною.

4. УРДП має свою чітко окреслену революційно-демократичну ідеологію, що в протиставленні такій, в основному саме ідеологічній, ворожій силі, як совєтсько-комуністичний тоталітаризм, є важливою зброєю для боротьби з ним. Але УРДП не тільки виключає ідеологічне доктринерство в своїй діяльності та в стосунках з іншими українськими ідейно-політичними середовищами, а й обстоює відокремлення ідеології від держави у тій вільній демократичній українській державі, що є метою боротьби всіх українських визвольних сил різних ідеологічних напрямків.

5. Як демократична партія, УРДП вважає закономірним і самозрозумілим той факт, що протягом 40-річного діяльного існування, в постійному розвитку та шуканні найбільш відповідних шляхів для найкращого служіння українській визвольній справі в кожній історично конкретній ситуації, в межах партії відбувались дискусії й виявлялись певні різниці поглядів щодо проблем, які вимагали рішень; а в зв'язку з цим у двох випадках — наприкінці 40-х і наприкінці 60-х років — дійшло до виникнення фракційних груп скрайньо-лівого і скрайньо-правого напрямків, які відокремилися від партії, але не спромоглися на окреме політично-повноцінне функціонування. Однак основний масив провідного й рядового членського складу партії постійно залишався і далі є в своїй цілості втіленням того незмінно ЦЕНТРОВОГО напрямку, який устійнено в УРДП від часу її остаточного ідейно-програмового самовизначення під проводом її творчого лідера сл. п. Івана Багряного в 40-х роках.

6. Центровий напрям УРДП полягає насамперед в тому, що головною тенденцією її ідейно-світоглядової творчості, яка визначає її позицію в українському різнопартійному політичному світі, є те, що в підсумку першого десятиріччя існування й діяльності УРДП висловив Багрянний 1955 р. так: „Ми в царині світоглядовій стоїмо за синтезу всіх сучасних світоглядових шукань і напрямків... Ми є партія синтези” (І. Багрянний: Так тримати. Вид. ЦК УРДП, 1971, ст. 133). Цей синтетичний напрям конкретизовано й у тих Програмових позиціях УРДП 1948 р., що являють собою основний ідейно-політичний зміст Програми УРДП 1970р.; і цей зміст означає саме центрову позицію УРДП в стосунку до будь-яких правих і лівих крайнощів — як в українському так і в світовому розподілі сучасних політичних сил.

7. Як центрова демократична партія, УРДП є також партією української загальнонаціональної єдності, маючи своєю провідною ідеєю концентрацію всіх українських національно-державницьких сил навколо одного всеукраїнського центру. Від часу свого виходу 40 років тому на арену української політичної діяльності в умовах розгортання чергового етапу української визвольної боротьби по закінченні Другої світової війни УРДП була носієм і дієвим чинником єднання всіх українських визвольних сил навколо єдиного центру української визвольної політики та твердій на широкій державницькій базі відновленого та поширеного екзильного Державного Центру Української Народньої Республіки (УНР) з міжпартійним форумом демократично-парламентарного типу у формі Української Національної Ради. Незважаючи на те, що довголітні зусилля УРДП в творенні й розбудові такого центру, що постав 1948 року й існував до передкінця 60-х рр., в останні півтора десятиріччя зведено антидемократичними елементами на нівець, УРДП самої ідеї такого центру не відкидає і вважає його реконструкцію зусиллями всіх демократично-державницьких сил української діаспори все ще можливою та в сучасний момент побажаною.

8. Свою ідею всеукраїнської єдності й концентрації всіх українських зусиль для справи визвольної боротьби, державного усамостійнення та державного будівництва України, УРДП втілює в своїй програмі та нею визначеній своїй діяльності. А вся діяльність УРДП спрямована всеціло на з'єднання в боротьбі за українську незалежну демократичну державу, а також у майбутній вільній українській державі, всього українського народу, без різниці його складових — клясових чи інших суспільних груп, і навіть більше — всього населення України з усіма постійно осілими на українській території національними меншинами включно — на базі міжклясової і міжнаціональної співпраці. Оскільки ж у програмі УРДП, від першої її версії починаючи, мовиться про „український трудовий народ”, як протиставлення самодержавній владі нової кляси комуністично-партійної політбюрократії, то слід тут зазначити, що поняття „трудоий” у стосунку до реального народу сучасної України означає окреслення соціального стану фактично всього народу взагалі, і саме увесь цей народ взагалі і має на увазі УРДП, говорячи про його загальну єдність.

9. Надаючи першорядно-важливого значення справі досягнення загальної всеукраїнської єдності, УРДП вважає, що головним джерелом роз'єднання є передусім міжпартійна ідеологічна нетолерантність, що її наслідком є трактування партійних противників, як ворогів. Як демократична партія, що розглядає ідеологічні різниці та змагання ідеологічно різних партій однієї національної спільноти за природньо властивий демократії спосіб вільного політичного життя, УРДП ще раз проголошує свою готовність якнайтісніше співпрацювати чи то на двосторонній базі, чи під одним координаційним тілом з усіма українськими політичними організаціями та угрупованнями, які прагнуть до усамостійнення України як держави та які не виставляють апріорних передумов щодо форми майбутньої державности.

ДО ПИТАНЬ МІЖНАРОДНЬО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНОВИЩА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Дев'ятий з'їзд УРДП відбувається в таких міжнародно-політичних обставинах, що так чи інакше мають відношення до стану й перспектив української визвольної справи, і як такі вони мають бути враховані в українській визвольній політиці взагалі та в політичній діяльності УРДП зокрема. Цими обставинами зокрема є наступні:

1. Головними проблемами, що домінують у міжнародно-політичному житті сучасного світу, є: а) Невпинне зростання експансіоністської агресивності тоталітарно-комуністичного імперіялізму Советського Союзу на всіх континентах світу, що загрожує інтересам очоленого Америкою демократичного Заходу та змушує його посилювати свої оборонні протизаходи; і б) З цим же „пов'язане наростання конфліктної ситуації та загострення загрози глобальної війни з ужиттям атомно-ядерної зброї та її катастрофальними наслідками.

2. Загальний страх перед великою атомно-ядерною війною між великими потугами двох конфліктних сторін став головним чинником утримання хисткого миру між ними в ситуації їхнього перманентного ворогування. Але в той час, як західня сторона на чолі з Америкою послідовно намагається втримувати цей мир шляхом урівноваження та взаємного контролю мілітарно-технічних сил обидвох сторін та спроможності їхнього атомно-ядерного взаємознищення, советська сторона використовує пропагандно підсилюваний нею на Заході страх перед можливістю такого взаємознищення для здійснення своїх експансіоністських плянів шляхом застосування тактики інспірованих нею малих війн місцевого характеру в Азії, Африці й Центральній-південній Америці, політично оформлюваних під виглядом активної допомоги національно-визвольним революційним рухам народів колишніх колоніальних володінь західніх держав, а фактично спрямованих на стратегічно-політичне ослаблення й оточення Заходу.

3. Протилежно до советської активності в інспірації й підтримці спрямованих проти Заходу національно-визвольних революційних рухів народів колишніх колоніальних країн, очолений Америкою західній демократичний світ досі переважно ігнорував національно-визвольні прагнення й рухи поневолених у Советському Союзі народів, а також не виявляв активності й у підтримці визвольних акцій підкорених Советському Союзові народів сателітних країн Східньої Європи. Спрямовуючи свої оборонні зусилля в протиставленні советській агресивності майже виключно на змагання з Советським Союзом у ділянці мілітарного й зокрема атомно-ядерного озброєння і тим самим орієнтуючись фактично на той катастрофальний варіант великої глобальної війни, з атомно-ядерним фіналом взаємного самознищення, якого Захід намагається уникнути, Захід втрачає найголовніший, якщо не єдиний, шанс уникнути цього фіналу: застосування політики сприяння визвольно-революційним процесам та допомоги відповідним національним рухам поневолених народів со-

ветської імперії та підвладних їй східноєвропейських країн і цим уможливлення революційного шляху подолання советського комуністичного тоталітаризму та його агресивного імперіялізму.

4. Як революційна партія, яка вважає, що в умовах советсько-комуністичного тоталітаризму саме революційний шлях боротьби за досягнення українських визвольних-державницьких цілей є єдино певний, УРДП в принципі відкидає ставку на війну. А щодо атомно-ядерної війни, якою найбільш ймовірно може стати глобального масштабу війна між західним демократичним і советським комуністично-тоталітарним антагоністичними світами, то з огляду на пряму загрозу її катастрофально-нищівного характеру зокрема для України та українського народу, УРДП разом зі своїм народом та всіма гуманістичними силами людства є рішуче проти неї та тих мілітарно-політичних сил, які саме до такої війни штовхають світ. Тому в своїй політичній діяльності в західно-демократичній частині світу УРДП орієнтується тільки на ті антикомуністичні демократичні сили, які, рішуче протиставляючись советському агресивному імперіялізмові, ставлять ставку не на атомно-ядерну світову війну, а на підтримувану з Заходу внутрішньо-підсоветську визвольну-революційну боротьбу поневолених советською імперією народів.

III

ДО ПИТАНЬ ВНУТРІШНЬО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНОВИЩА В СОВЕТЬСЬКОМУ СОЮЗІ

Оскільки реально-політичним фактом української політичної дійсності є те, що суспільно-політичне життя українського народу відбувається нині в межах одного суспільно-політичного комплексу Советського Союзу, складовою частиною якого є нині Україна у формі Української РСР, саме внутрішньо-політичне становище в цілості цього комплексу визначає ті головні елементи, що становлять собою й сучасне становище України та її політичну проблематику сьогодні. Тому Дев'ятий з'їзд УРДП відзначає зокрема наступні з цих елементів:

1. Хоч від часу попереднього з'їзду УРДП в загальному становищі в Советському Союзі не сталося ніяких істотних змін, однак за час першого п'ятиріччя 80-х років, як і було передбачувано в поточно-політичних тезах попереднього з'їзду, відбулися аж три підряд зміни чолових осіб перестарілого партійно-комуністичного проводу Советського Союзу, а це в системі тоталітарного советського режиму має своє значення. Але головним є те, що ці особові зміни чолового керівництва відбувалися в обставинах (і самі були також показовим складником цих обставин) наявного в Советському Союзі кризового стану взагалі перестарілої і тому перманентно хворої не лише керівної верхівки, а й цілої керованої нею тоталітарно-комуністичної системи — в політичному, економічному й духовному аспектах її функціонування.

2. Політичний аспект кризового стану советської тоталітарно-комуністичної системи полягає передусім в невідповідності її мертвотного централізму, базованого на догмах марксизму й ленінізму понадстолітньої та близько столітньої давности, до вимог суспільного життя сучасної доби. Цей цен-

тралізм, невід'ємний від тоталітарно-диктаторського характеру комуністичної партократії, органічно зрошеної з успадкованим і засвоєним нею історично-традиційним російським самодержавством і великодержавно-шовіністичним імперіялізмом — це головне джерело також економічної і духовної кризи в Советському Союзі.

3. Кризовий стан советської економіки особливо яскраво виявляється в цілковитій нездібності тотально централізованої господарської системи забезпечити таку продуктивність і виробничу ефективність державної індустрії та фактично удержавленого колгоспного сільського господарства, щоб задовольнити повністю навіть усі елементарні потреби населення Советського Союзу, не кажучи вже про забезпечення такого життєвого рівня, який належить мати індустріально розвиненій і багатій природними ресурсами країні в сучасну добу. Та крім самої централізації, економічна неспроможність забезпечити відповідний життєвий рівень населення зумовлена також надмірною мілітаризацією советської економіки, яка самою природою великодержавно-імперської советсько-комуністичної системи приречена служити передусім інтересам її агресивного імперіялізму, а не інтересам народів, цією системою поневолених.

4. Кризовий стан у духовній, культурно-творчій сфері життя в Советському Союзі, будучи також пов'язаним із політичними та економічними аспектами загального кризового стану советської тоталітарно-комуністичної системи, має своїм ґрунтом зокрема ідеологічне банкрутство системи, самовиявлення її феноменальної забріханості і внутрішньої фальшивості. Це породжує загальну зневіру й перегляд офіційно голошених ідейних вартостей, що є джерелом інакодумства серед інтелігенції з молодших поколінь та поширення дисидентського руху, який є передвістям появи революційного руху опору системі.

5. Головною слабою ланкою в цілому комплексі Советського Союзу є сфера національно-політичної проблематики цього фальшивого „союзу” національних республік народів колишньої Російської імперії, а насправді — замаскованої під „союз” тієї ж таки імперії в новому, комуністичному ідеологічному оформленні, де під владою тоталітарно-комуністичної партократії збережено, вдосконалено і доведено до крайньої межі найгірші методи національно-колоніального поневолення народів самодержавно-царською владою Росії. Саме в сфері національно-політичної проблематики найбільш сконцентровано й дошкульно для поневолених народів виявляються — мертвотний централізм, великодержавно-шовіністичний імперіялізм та збанкрутований ідеологічний догматизм советської тоталітарно-комуністичної системи, що їх наслідком є зокрема такі смертельно загрозливі для життя поневолених підсоветських націй заходи влади, як намагання їх тотально зрусифікувати й фактично зліквідувати шляхом перетворення їх на один „советський народ” на базі російської мови й культури та історично-політичної свідомості. І саме в сфері національного життя національно поневолених у Советському Союзі народів, — якими є всі, крім російського, національно вивищеного понад іншими, найбільш загостреними є всі три — політичний, економічний і духовний — аспекти того кризового стану, який створює в Советському Союзі передумо-

ви також для розвитку потенційно-революційних сил опору системі.

6. Неспроможність знайти вихід із перманентно-кризового стану своєї системи шляхом радикальних реформ, яких советський тоталітарно-комуністичний режим партократії уникає зі страху за свою стабільність і саме своє існування, він натомість вдається до звичайних для нього методів репресивного руху терору супроти будь-якого інакодумства та всіх виявів дисидентського руху в обороні громадянських і національних прав людини і народів у Советському Союзі. Поруч із цим політичним терором, який зокрема в таких національних республіках, як Україна та прибалтійські республіки, за своєю жорстокістю досягає рівня сталінських часів, режим вдається також до репресивних заходів у формі спеціального економічно-дисциплінарного законодавства, спрямованого проти інтересів працюючих мас. А все це загалом — відбувається під димовою завісою культивованої советською пропагандою воєнної гістерії з приводу вигаданої небезпеки для Советського Союзу війни з боку Заходу, чим прикривається зокрема конкретно наявну війну Советського Союзу в Афганістані, що коштом значних людських і матеріяльних (економічних) жертв для підсоветських народів триває вже шостий рік.

7. Загалом усі сукупно — політичні, економічні й духовні елементи перманентно-кризового стану советської тоталітарно-комуністичної, за самою своєю суттю антинародної і неприродної системи, постійно посилюючи соціальні й національні суперечності та конфлікт інтересів між владою й підвладними масами підсоветських народів, становлять собою суму тих субстанційних підстав для майбутньої антикомуністичної й антиколоніальної революції за соціальне і національне самовизволення народів Советського Союзу, що є головною передумовою зокрема й української визвольної революції. Але реальність і час такої революції залежить від виникнення відповідної революційної ситуації, що звичайно буває лише наслідком збігу сприятливих для цього внутрішніх і зовнішніх обставин, яких нині ще нема, але яких ще й у наступних 80-х роках не можна виключати.

IV

ДО ПИТАНЬ ЗАГАЛЬНОГО СТАНОВИЩА В УКРАЇНІ ТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В СОВЕТЬСЬКОМУ СОЮЗІ

Значені перед цим головніші елементи внутрішньо-політичного становища в Советському Союзі є вирішально-важливими й визначальними для загального становища в Україні в її сучасному стані Української РСР. Та поруч із цим і в пов'язанні з цим Дев'ятий з'їзд УРДП відзначає наступні моменти, специфічно властиві підсоветському становищу України та зокрема українській національно-політичній ситуації в Советському Союзі:

1. Загальне становище України в її сучасному стані Української РСР у першій половині 80-х років ще більш виразно, ніж це було відмічено попереднім з'їздом УРДП наприкінці 1979 р., визначилося як становище внутрішньої колонії советської імперії. Оформивши національно-колоніальне поневолення України ще більш, ніж у сталінській версії, централістичною конституцією

СССР та ще більш одвертою, ніж раніше, великодержавно-шовіністичною національною політикою КПСС, московський центр тоталітарно-комуністичної партократії надав цій політиці такого явно антиукраїнського напрямку, що практичне її здійснювання в Україні руками місцево-українських виконавців завдань імперського центру влади поставило український народ у Советському Союзі перед лицем безпосередньої загрози його національному майбутньому.

2. Узаконивши фактичну ліквідацію решток навіть формальних ознак суверенно-державних прав Української РСР як „союзної національної республіки”, московський імперський центр, застосовуючи до України фактично засади традиційно-російської політики „єдиної неділимої” великодержавності, розгорнув прямий колоніальний грабунок України, розбудовуючи коштом її економічних ресурсів та її людських трудових резервів економічний та військовий потенціал передусім Росії та нею освоєваних просторів Сибіру, Далекого Сходу й інших країн підсоветської Азії. Цей колоніальний аспект національно-політичного поневолення України в Советському Союзі зокрема яскраво виявляється в економічному та демографічному балансі України й Росії, в постійному зменшенні українського і збільшенні російського складника в національній композиції населення України, в зниканні через вимушену асиміляцію в російському населенні постійно перекидуваних у Російську Федерацію мас української молоді — на військову службу й на працю — та трудових і фахових категорій населення з України.

3. Основним і найбільш разючим фактом антиукраїнської національної політики в Советському Союзі є послідовно і шодалі з більшим розмахом здійснювана русифікація України — передусім мовно-культурна русифікація, спрямована явно до того, щоб цілковито замінити українську мову в Україні російською в усіх сферах освіти, науки, культури, державно-політичного й громадського життя, фахової праці, міського побуту тощо. Про це свідчить зокрема постійне звуження мережі шкіл з українською мовою навчання, усунення української мови з вищої й середньої фахової освіти в Україні, зменшення і звуження періодичних і книжкових видань українською мовою, введення російської мови й надання всіляких переваг і привілеїв навчанню російської мови на всіх рівнях навчально-виховних закладів, від дошкільного виховання дітей починаючи. Разом з демографічною русифікацією України та фактичною заборонаю української національної історії й послідовним викорінюванням української національно-історичної пам'яті й національно-української свідомости, це все означає фактичне підготовлення ліквідації української, в основному мовно-культурної, національної окремішности, що цілковито відповідає офіційно-проголошеній владою в Советському Союзі меті „злиття націй” і перетворення їх на один „советський народ” на базі російської мови та російської культурної й історично-політичної свідомости.

4. Антиукраїнська політика тоталітарно-комуністичної влади Советського Союзу, що є фактично політикою російського великодержавного шовінізму, з особливою силою й одвертістю виявляється зокрема й у тому, що репресивний терор цієї влади в Україні, де він взагалі незрівняно інтенсивніший ніж у Росії, головним чином спрямований передусім проти „українського на-

ціоналізму", під яким розуміється звичайна українська національна свідомість, що її природним проявом є опір русифікації, захист й культивування української мови й культури, прагнення до правдивого пізнання української національної історії, навіть оборона формально наявного в тексті советської конституції права українського народу на свою власну „радянську” державність, включно з її конституційним правом на вихід із Советського Союзу. Саме порядком боротьби проти такого „українського націоналізму” з особливою жорстокістю розгромлено в 70-х роках український дисидентсько-правозахисний рух, що зокрема у формі Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод був опертий виключно на легально-конституційних підставах, як і паралельний рух у Росії, але зазнав незрівняно суворіших репресій, ніж той російський рух, тільки тому, що виступав передусім на захист національних прав України. Так само в пляні „боротьби проти українського націоналізму” відбуваються в Україні суворі репресії й проти українського релігійного життя, зокрема ж проти Української Церкви — Автокефальної Православної, відновленої (після розгрому в 30-х рр.) під час війни і знову розгромленої по війні, а тепер — проти Української Католицької Церкви, забороненої, але все ще активної в змаганні за своє існування.

5. Незважаючи на антиукраїнський репресивний терор, продовжуваний у 80-х роках з не меншою ніж у 70-х рр. інтенсивністю й силою, український національно-самооборонний рух не тільки також продовжується, але й набуває нових форм та нової якості, вимушений репресіями переставлятися з формально-легальних на фактично нелегальні рейки. Як такий, цей рух у своєму розвитку досить чітко самовизначається як національно-визвольний, державницький і демократичний, а своєю конкретною метою він виставляє оперте на міжнародньо-правові документи (зокрема на Деклярацію Об'єднаних Націй про надання незалежності колоніальним країнам і народам з 1960 р.) та на конституцію Советського Союзу домагання деколонізації Української РСР шляхом реалізації її права на вихід із Советського Союзу.

6. На тлі загального кризового стану советської тоталітарно-комуністичної системи в цілому комплексі Советського Союзу Україна є особливо вразливою ланкою в цьому комплексі щодо тих внутрішніх соціальних і зокрема національних суперечностей, у яких закладені підстави для майбутньої антикомуністичної та антиколоніальної революції. Тому той український національно-визвольний рух, який досі в Україні був та ще й далі значною мірою зорієнтований передусім на еволюційний шлях виборення революційних своїм змістом, демократизаційних та українізаційних змін у наявних „радянських” формах життя народу в Українській РСР, тепер уже починає та далі може ще більш розвиватися в напрямі революційної боротьби за незалежну демократичну українську державність. І це є та перспектива розвитку визвольних сил і процесів в Україні, яку в дальшій своїй політичній діяльності мусить мати на увазі УРДП.

ДО ЗАВДАНЬ І СТАНОВИЩА УРДП ЩОДО ВИЗВОЛЬНИХ СИЛ І ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Як осередок революційно-демократичного напрямку української політичної думки поза межами батьківщини — в діяспорі, але з чіткою орієнтацією саме на вітчизняні визвольні процеси та їх рушійні суспільно-політичні сили, УРДП вбачає свої завдання в стосунку до тих процесів і сил передусім у тому, щоб бути їх ідейним відповідником в українській діяспорі та чинником ідейно-політичного сприяння їх розвитку на батьківщині — відповідно до того, як ці завдання визначено Програмою УРДП. В основному ці завдання, що їх Дев'ятий з'їзд зокрема стверджує тут, як актуальні в даний період, полягають у наступному:

1. Як і досі, УРДП вважає своїм головним завданням розбудову й поширення революційно-демократичного мислення, як першої підстави революційно-демократичної дії, що в діяльності УРДП в діяспорі означає ідейно-політичне співдіяння у відповідних, реально можливих і доцільних, формах з тими силами внутрішнього національно-визвольного руху в Україні, що є революційними в стосунку до совєтської тоталітарно-комуністичної системи та демократично-державницькими й самостійницькими за своєю метою.

2. Принципово основною в революційно-демократичній концепції УРДП є ставка на демократичну революцію в цілому різнонаціональному комплексі Совєтського Союзу та його сателітів у Східній Європі, оскільки лише в контексті такого масштабу революції є реальною успішна визвольна українська революція. Але в практично-реалістичному пляні поточно-політичних завдань УРДП ставка на революцію не тільки не виключає, а й урахує, як невід'ємний елемент революційного процесу, змагання за еволюційні зміни в напрямі до тих остаточних цілей, здобуттям яких щойно завершується цей процес.

3. Розглядаючи революцію не як мету, а тільки як засіб для досягнення мети, а також розуміючи революцію не як одноразовий акт, а як тривалий процес, що охоплює значний історичний період, УРДП в своєму ставленні до всіх форм українського дисидентського і правозахисного національного руху легалістичного характеру, що діяли чи діють в Україні у напрямі змагання за демократизаційні й українізаційні зміни в „радянських” формах життя українського народу, як також і в ставленні до сучасних виявів півлегального і нелегального національно-визвольного руху за деколонізацію України шляхом її виходу з Совєтського Союзу, виходить з того погляду, що всі вони своєю діяльністю відповідають напрямові того революційно-демократичного процесу, що його остаточні цілі УРДП вважає за свої.

4. Базуючись на тому, що реальна українська визвольна революція можлива лише в межах загальної революції в масштабах усього різнонаціонального комплексу Совєтського Союзу, в якому Росія є головним силовим фактором, УРДП вважає, що реальна українська революційна політика взагалі вимагає не тільки тісного пов'язання завдань української революції з цілістю завдань загального революційного процесу в Совєтському Союзі, а й творен-

ня спільного революційно-демократичного фронту усіх народів національних республік ССРСР, включно з тими демократичними силами й російського народу, що визнають засаду національно-державної незалежності народів цих республік та стоять на позиціях рішучого заперечення імперіалістичних великодержавно-шовіністичних, „сдинонеділимських” концепцій, як совєтських, так і протисовєтських російських політичних сил. На цій базі вважає УРДП за потрібне шукати порозуміння з відповідними російськими політичними чинниками.

5. З огляду на спеціальну вагу польського політичного чинника в загальному визвольному процесі підвладних Совєтському Союзові народів Східної Європи, що має вплив зокрема й на визвольний процес в Україні, УРДП вважає за потрібне шукати взаємопорозуміння й політичної співпраці з польськими протисовєтськими та протиімперіалістичними національними середовищами. Особливо ж це стосується до польського робітничого національного руху, що в формі „Солідарности” та в спілці з польськими дисидентським і релігійним (католицьким) національними рухами подав зразок для наслідування українському національному рухові в Совєтському Союзі, щодо того, як треба діяти в оперті на масову соціальну базу робітничої та інших трудових верств народу.

6. Стверджуючи й обстоюючи далі свою послідовну й ідейно-принципову орієнтацію в українській визвольній боротьбі передусім на власні сили українського народу, УРДП зокрема відзначає той факт, що як український дисидентський та правозахисний рух 60-х і 70-х років, так і його дальший розвиток у формі ширшого національно-визвольного руху за деколонізацію й вихід України з Совєтського Союзу, блискуче підтвердили правильність провідної в революційно-демократичній концепції УРДП тези І. Багряного про те, що ці власні українські сили, складаючись із людей різного соціального й професійного стану, густо включають у себе й тих людей із категорії так званих „кадрів із-під КПУ і комсомолу”, що ідейно поривають із комунізмом і стають носіями його ідейного заперечення. Ця теза, що довгий час була в еміграції найбільш „контroversійною” та спекулятивно вживаною в атаках проти УРДП з боку її несумлінних політичних противників, уже стала й на еміграції фактично безспірною істиною, після того, як її своїм вкладом в український національний рух на батьківщині яскраво засвідчили такі вихідці із тих „кадрів”, як Василь Симоненко, Левко Лук’яненко, Іван Кандиба, Вячеслав Чорновіл, Іван Дзюба, Валентин Мороз, Микола Руденко й багато інших діячів українського національного руху в підсовєтських умовах, що стали жертвами совєтських антиукраїнських репресій. А головне, що стверджує цей факт, полягає в тому, що це є свідченням внутрішньої слабини ідейно збанкрутованого совєтського тоталітарного комунізму та потенційної сили перспективного українського національно-визвольного руху.

7. Також доведеною фактами українського національного руху на батьківщині в 60-х і 70-х роках є все ще актуальна там і нині політично-тактична позиція УРДП, зформульована Багряним від початків ідейно-програмового оформлення її в 1946-49 рр., про те що формальна державність Української РСР з її членством в Об’єднаних Націях дає підставу українцям на батьків-

щині ставити питання (як писав Багрянний 1946 року) „вже не про боротьбу за державу, а про перетворення існуючої держави в більш досконали форму, про відчуження її від РСФСР і цілковите унезалежнення її” та про те, що „це державницьке мислення мусить бути нами скапіталізоване” в той спосіб, що „слід виходити з засади, що існує українська держава та що це та держава — не бунт сліпих плебеїв, а українська держава, українська нація в повному розумінні цього слова — бореться за повну незалежність” (І. Багрянний: Так тримати, цит. вище, ст.ст. 28, 118). І це ж саме „державницьке мислення” було висловлено й у Деклярації УРДП на Першій сесії Української Національної Ради 1948 р., де з цього приводу говорилося, що „це речі, від яких залежить стратегія й тактика боротьби за відновлення Української Народньої Республіки, за перетворення УРСР на УНР” (*Наші позиції*, Орган ЦК УРДП, ч. 3-4, 1948). Як відомо, саме домагання „виходу України з ССРСР” і перетворення її на справжню, а не тільки формальну, українську державу, незалежну від Москви-Росії, було та ще й далі лишається провідним у державницькому мисленні в дисидентсько-правозахисному й національно-визвольному русі в Українській РСР. Ця ж ідея лежить і в основі концепції „деколонізації Української РСР шляхом її виходу з ССРСР”, що пов’язується зокрема з міжнародно-правовим статусом України, як члена Об’єднаних Націй. Тому ця ідея залишається також і далі актуальною в політичній тактиці УРДП за межами батьківщини — з доповненням її ідеєю боротьби за перетворення Української РСР на самостійну демократичну УНР з сучасним її новим змістом.

VI

ДО ЗАВДАНЬ УРДП У ПОТОЧНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІЯСПОРІ

Розглядаючи українську діаспору та політичні середовища в ній як частину українського народу та його політичних сил на батьківщині, УРДП також і завдання своєї діяльності в українському житті в діаспорі розглядає в нерозривному пов’язанні з проблемами України, проблемами життя української нації взагалі. Виходячи з такого погляду, Дев’ятий з’їзд УРДП вважає за найбільш актуальні в даний час наступні завдання в поточній діяльності партії:

1. У світлі сучасного становища українського народу на батьківщині — в ситуації фактично безпосередньої загрози самому його національному існуванню, завдання української національної політики, отже й усіх національних українських політичних середовищ у діаспорі, нині, як ніколи досі, зводяться до одного спільного знаменника, яким є: боротьба за саме вижиття української нації в цей критичний для неї час. Тому всі ті ідеологічно-теоретичні, соціально-політичні, державно-устроєві та інші різниці, що мають своє значення в нормальному політичному житті нації, нині відходять на другий план і втрачають гостроту своєї актуальності. Натомість першорядним у даний час стає одне, спільне для всіх завдання: зосередити всі політичні зусилля для спільної праці в напрямі активної оборони самого права на життя, а

це значить — на самобутність і самостійність української нації, що природньо може бути забезпечене тільки у власній незалежній державі. Так розуміє УРДП найперше завдання своєї поточно-політичної діяльності в діяспорі нині, і на цій підставі бажає співпрацювати з іншими українськими політичними середовищами.

2. Активна оборона права на життя української нації в зазначеному перед цим розумінні є нині вимогою часу не тільки тому, що це право в Українській РСР фактично заперечено великодержавно-шовіністичною теорією й практикою советського тоталітарно-комуністичного імперіялізму з його русифікаційно-денационалізаційною політикою перетворення всіх народів Советського Союзу на один „советський народ”, а й тому, що це право та й саму його оборону українцями в діяспорі завзялися у різних формах поборювати антиукраїнські елементи також у позасоветській частині світу, розгортаючи кампанію антиукраїнської пропаганди, значною мірою в тому ж самому пляні, в якому провадиться й советська антиукраїнська політика. І разом обидва ці аспекти загрозливого для української національної справи становища на батьківщині й діяспорі, вимагаючи зосередження всіх українських національних сил в одному напрямі загальноукраїнської самооборони, відсічі й наступальній щодо ворожих сил активності, цим самим висувають і логічно невід’ємне від цього конкретне завдання: сконцентрувати всі українські політичні сили в одному міжпартійному політичному центрі на базі національно-визвольної самостійницько-державницької дійової програми.

3. В даний час найбільшим досягненням української діяспори в справі єднання українських національних сил можна вважати створення й існування Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ): але, на жаль, ще не досягнуто в ньому такої дійової єдності, а цим самим і такої ефективності його діяльності, можливість якої закладена в самому його задумі, як також і в його відповідній для цього формі. Виглядає, що головним недоліком цієї надзвичайно важливої й цінної загальноукраїнської централі в діяспорі є той факт, що будучи формально центром національно-громадської діяльності українців у світовому розсіянні, вона фактично стала форумом міжпартійного змагання через партійно зорганізовані громадські творива за політичні впливи в ній — на шкоду як національній громадській, так і національній політичній українській діяльності. Хоч є самозрозумілим, що українська національно-громадська діяльність у сучасній українській національній ситуації не може бути аполітичною, але це стосується тільки політики в загальнонаціональному, а не партійному розумінні. Тому для забезпечення дійової єдності й ефективності діяльності СКВУ потрібним є одне з двох: або переформування його в громадсько-ПОЛІТИЧНУ централю українського життя в діяспорі, з міжпартійною політичною радою в його системі: або ж цілковите відокремлення партійно-політичного сектора від громадського в усій його системі і створення окремого політичного центру у відповідній для цього формі та на іншій базі. І це УРДП вважає за одне з тих першочергових завдань, що їх на відтинку української національної праці в діяспорі мають здійснити разом усі об’єднані в СКВУ українські організації в діяспорі.

4. Найвідповіднішою формою концентрації українських політичних сил

в одному міжпартійному політичному центрі, що її спромоглося створити українські партії в еміграції від часу втрати Україною самостійної державности у формі демократичної УНР, була створена 1948 р. Українська Національна Рада на базі відповідно зреформованого Державного Центру УНР в екзилі. На жаль, від кінця 60-х років як саму цю форму, так і той її зміст, що надавав їй значення справжнього українського політичного центру, фактично зведено на нівець змінами, якими zdegradовано цю формацію до стану однопартійного за своєю суттю середовища під тією самою назвою та з символічними атрибутами політичного центру на державницькій базі. Однак сама концепція УНРади, в якій символічні атрибути її державницької бази УНР мають особливе й важливе значення для її ролі як політичного центру, все ще криє в собі потенційну можливість відновлення на цій базі та розбудови спільними зусиллями всіх чи принаймні більшості українських політичних середовищ (а зокрема тих, що були співтворцями УНРади 1948 р.), відповідно оновленого й удосконаленого, справжнього політичного центру у формі УНРади з авторитетом історично-легітимної спадкоємности Державного Центру УНР. Саме такий центр — демократичний, державницький, соборно-всукраїнський та з історично-традиційним підґрунтям його авторитету — міг би, поруч із СКВУ та в координації їхньої паралельної діяльності, виконувати роллю головного чинника тієї дійової єдності українських різнопартійних політичних сил, що її УРДП вважає за життєво-конечну потребу для української визвольної справи в даний час.

5. Свою принципову й конкретно-ділову настанову на концентрацію всіх українських національно-державницьких визвольних сил УРДП засвідчила від початків свого існування своєю ідейною й практично-політичною працею одного з перших і найбільш послідовних творчих складників УНРади, від ініціятиви її створення починаючи, а творчий лідер УРДП — І. Багрянний був також одним із лідерів УНРади, як її Голова в 50-х роках і Віцепрезидент ДЦ УНР до своєї смерті. Тому УРДП завжди була й залишилася досі вірною тим принципам УНРади, на яких її було уконституйовано 1948 р., від тих принципів ніколи не відходила і з УНРади не виходила, але опинилася поза нею з причини доконаних у ній та в системі ДЦ УНР недемократичним шляхом невідповідних її конституції принципових змін. І тому також, вважаючи відновлення й розбудову УНРади, як такого міжпартійного політичного центру, яким вона була й виявляла себе в дії до передкінця 60-х років, у принципі можливим і бажаним. УРДП вбачає практичний шлях здійснення цього лише в поновленні та вдосконаленні (усучасненні) її конституції 1948 р. спільними зусиллями всіх нині діючих українських політичних середовищ у діаспорі.

6. Як демократичне середовище української діаспори, УРДП завжди надавала й тепер надає особливого значення зміцненню й розбудові передусім саме демократичного сектору різнопартійного комплексу українських політичних сил та їх спільної діяльності, тому з цією метою УРДП була співтворцем Українського Демократичного Руху (УДР) та діяльним партнером Конференції Українських Політичних Партій і Організацій (КУППО), що є формами співпраці і єднання саме тих політичних середовищ, які раніше були складовими частинами УНРади та разом з УРДП відстоювали в ній демо-

кратично-державницькі принципи позиції. Тому передусім саме з цими середовищами разом має на увазі УРДП співдіяти в тому разі, якщо б теоретична можливість відновлення УНРади та її поновлення й удосконалення стала практично-реальною можливістю.

7. Відповідно до своєї принципової орієнтації на національні політичні сили українського народу на батьківщині, УРДП вважає за свій морально-політичний обов'язок надавати всяку можливу підтримку акціям українських дисидентів різних ідейно-політичних напрямків думання, а також тим їхнім представникам, що опинились поза межами батьківщини — в українській діаспорі. Зокрема ж це стосується тих учасників правозахисного Гельсінкського руху, що репрезентують його діяльність та його ув'язнених діячів у Советському Союзі. При цьому УРДП осуджує ту, мотивовану ідеологічним доктринерством, ворожість до окремих категорій українських дисидентів, яку демонструють речники й преса того середовища українських націоналістів, що діє в діаспорі у формі „Українського Визвольного Фронту”, а зокрема — ведену цим середовищем кампанію очорнювання й морального розпинання Голови представництва Української Гельсінкської Групи, відомого борця за волю українського і інших народів Советського Союзу — ген. Петра Григоренка. Його, нині тяжко хворого, учасника 9-го з'їзду УРДП сердечно вітають та висловлюють признання його великого вкладу в ту справу боротьби за свободу народів і людини, що є суттю української визвольної боротьби.

8. УРДП вважає за необхідне також і в діаспорі шукати взаємного порозуміння й співпраці українських політичних середовищ і чинників з антикомуністичними й антиімперіялістичними середовищами всіх поневолених народів Советського Союзу та ним опанованих народів сателітних країн Східної Європи, в тому числі та зокрема з відповідними середовищами російського і польського народів. Продовжуючи боротьбу проти поширеного серед росіян та їхніх політичних чинників, як і серед росіян у Советському Союзі, великодержавно-шовіністичних та імперіялістично-колоніялістичних поглядів щодо України та українських національно-визвольних прагнень, УРДП одночасно відзначає й вітає такі позитивні кроки з російського боку, як спільна з українцями заява групи з редакційно-авторського складу журналу *Континент* про визнання однакових прав України й Росії на державну самостійність та осудження русифікації України тощо. Так само, поборюючи поширені серед поляків у діаспорі, як і в Польщі, імперіялістичні претензії на українські землі та шовіністичні тенденції в стосунку до українців взагалі, УРДП одночасно відзначає такі позитивні кроки з польського боку, як перегляд польських імперіялістичних щодо України концепцій в колах, пов'язаних з робітничим рухом „Солідарности” та кіл, згуртованих навколо журналів *Культура* й *Критика*.

9. УРДП вважає також дуже важливою та актуально потрібною справою шукання взаєморозуміння та встановлення дружніх стосунків з єврейськими колами емігрантів з України й Советського Союзу та з єврейством у діаспорі і в Ізраїлі. В цьому плані УРДП вітає заходи щодо творення й розгортання діяльності єврейсько-українських товариств для взаємних зв'язків і співпраці та заохочує своїх членів і прихильників до участі в цій спра-

ві. Одначе УРДП звертає увагу на той факт, що наявне серед значних кіл єврейства українофобство останнім часом штучно посилюється впливовими єврейськими середовищами й діячами, зокрема — у формі огульних звинувачень українців взагалі в антисемітизмі та в формі ототожнювання українського визвольного націоналізму з німецько-фашистським нацизмом, що часто є прямим повторенням стандартних советських пропагандних звинувачень. І це створює дуже несприятливу атмосферу для розвитку добрих українсько-єврейських взаємин. Тому, принципово обстоюючи далі потребу наполегливої праці в напрямі, започаткованому єврейсько-українськими товариствами взаємопорозуміння й зближення, УРДП разом з цим вважає за потрібне в даний час заявити про свою підтримку загальноукраїнського становища політичних, громадських і церковних центрів у діяспорі проти наклепницького знеславлення українського народу з боку українофобських єврейських кіл.

10. УРДП вважає в даний час життєво важливою справою української національної самооборони проти денационалізації й асиміляції українців також і в іншонаціональному оточенні в діяспорі. В той час, коли саме існування української нації на батьківщині є безпосередньо загрожене русифікаційно-денационалізаційною політикою великодержавного шовінізму влади советської імперії, що змушує українців там боротися передусім за збереження української мови й культури, української національно-історичної пам'яті, української національної свідомості та й самої української національності, — українці в діяспорі, в інших ніж на батьківщині, вільних умовах фактично мусять також боротися за збереження тих самих атрибутів української національності. Це означає також турботу й активність у справі плекання української мови в усьому українському житті в діяспорі — на всіх його рівнях, у справі розвитку українського шкільництва й навчання українознавства — зокрема української національної історії, культивування української національної свідомості, прив'язання до української національності та причетності до української національної справи. Це означає також активну підтримку української преси, видання й поширення української книги тощо. Все це УРДП вважає інтегральною частиною української національної політики в діяспорі, так само, як це є українською національною політикою для українців на батьківщині. І членство та прихильники УРДП мусять вести перед у цій справі, починаючи від себе індивідуально та свого родинного кола.

VI

ОКРЕМІ СТВЕРДЖЕННЯ, ПРОГОЛОШЕННЯ ТА УХВАЛИ 9-го З'ЇЗДУ УРДП

1. У зв'язку з наближенням тисячоліття запровадження християнства в Україні з'їзд звертає увагу членства і має прихильників УРДП на той факт, що цей історично значущий ювілей є не лише релігійно-церковною, а й національно-культурною та національно-політичною святочною подією — з огляду на вирішально важливе значення християнства в усіх аспектах історичного життя й розвитку українського народу. Оскільки ж святочне відзначення цього ювілею та готування до нього, як і належить, відбувається під духовним

проводом українських християнських церков — Православної, Католицької та Євангельсько-Баптистської — з'їзд закликає членство і прихильників УРДП до всілякої підтримки ювілейних заходів своїх церков, відповідно до своєї церковної приналежності. При цьому УРДП зокрема вітає запроєктований Українським Науковим Інститутом Гарвардського Університету в співпраці з українськими релігійно-церковними чинниками плян відзначення тисячоліття християнства України виданням 40-томового корпусу досекулярної літературної спадщини Русі-України. Разом з видавничими заходами до цього ювілею інших українських церковних, наукових і національно-культурних установ та організацій, це має бути не тільки високоцінним вкладом до багатотомової скарбниці української духовності, а й великого національно-політичного значення акцією відстояння українського духовно-інтелектуального надбання від присвоєння його Москвою для культури російського „старшого брата”. Тому з'їзд закликає всіх до всебічної, матеріальної й організаційної, підтримки цієї акції.

2. З'їзд стверджує, що розвиток української науки у вільних умовах української діяспори в позасоветському світі є однією з найважливіших форм дійової співучасті українців поза межами батьківщини у справі збереження й розвитку української культури й духовності, як головної запоруки української самобутності, знищення якої є метою антиукраїнської національної політики Москви. Тому винятково важливою є всіляка, матеріальна й моральна, підтримка таких українських наукових установ у головних країнах українських поселень у діяспорі, як зокрема — Українська Вільна Академія Наук, Наукове Товариство імені Т. Шевченка, Українське Історичне Товариство, Український Науковий Інститут Гарвардського Університету, українські наукові інститути в Канаді, Український Вільний Університет у Німеччині, українські катедри в Австралії та інші. З'їзд закликає членів і прихильників УРДП та все українське громадянство всіма засобами допомагати цим науковим установам.

3. Стверджуючи першорядну важливість проблеми продовження й дальшого розвитку всіх організаційних форм українського життя, в тому зокрема й політичного, що нині в діяспорі є передусім проблемою молодого поповнення й молоді зміни в ньому, з'їзд звертає увагу на наступні моменти: 1) УРДП зробила великий вклад у справу національно-державницького й демократичного виховання української молоді в діяспорі, створивши 35 років тому Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ) та вклавши в його розбудову й розвиток багато своїх організаційних та ідейно-творчих зусиль, які дали плідні наслідки, бо сьогодні значущим складником усіх українських загальнонаціональних та зокрема демократичних організацій, починаючи з проводу УРДП, є вихованці ОДУМу з перших його масових кадрів, і вони ж самі керують виховною й організаційною діяльністю ОДУМу. 2) Але головна проблема нині полягає в тому, щоб забезпечити відповідний доплив новітніх кадрів ОДУМу в організоване українське життя та вчасне перебрання ними провідної ролі в ньому. І в цій справі сучасний провід УРДП в співпраці з сучасним проводом ОДУМу мусить знайти відповідний шлях до належного підготовлення до цього молодших поколінь української демократич-

ної молоді.

4. З'їзд відзначає видатну й унікальну в житті української діаспори роллю Демократичного Об'єднання Репресованих Українців із Совєтського Союзу (ДОБРУСу) в США та Союзу Українських Жертв Російського Комуністичного Терору (СУЖЕРО) в Канаді протягом 35-х років від часу їх заснування заходами УРДП. Зокрема ж ці організації зробили великий вклад у справу доведення до відома позасовєтського світу масового совєтського терору проти українського народу та особливо — масового народобвиства українців голодом 1932-1933 рр. І хоч за 35 років більшість переважно старших репресованих в СРСР українців, що були головним активом цих організацій, відійшли з життя, проте ще й у п'ятдесяті роковини українського голокосту 1933 р. ДОБРУС і СУЖЕРО дали особливо ваговитий вклад у відзначення цих сумних роковин в українській діаспорі, зокрема своїми публікаціями про цей український голокост. Але вичерпання людського складу цих свого часу масових організацій поставило їх тепер на грані зануку їхньої унікальної діяльності, яка все ще є такою ж, як і раніше, актуальною потрібною. Тому виникає ідея поповнення ДОБРУСу й СУЖЕРО та активізації їхньої діяльності шляхом включення до їхнього членського складу безпосередніх нащадків репресованих українців — синів і дочок, також безпосередньо потерпілих від совєтських репресій, оскільки жертвами совєтського терору, як правило, були й родини репресованих. З'їзд вважає, що ця ідея є слушною і що наявні нині члени ДОБРУСу і СУЖЕРО, які також належать до УРДП, повинні знайти відповідну форму ревіталізації цих організацій шляхом реалізації цієї ідеї.

5. З'їзд особливо відзначає той факт, що засновані й розбудовані заходами УРДП чи її окремих провідних членів органи української демократичної преси — 40-річної нині газети *Українські Вісті* та 35-річного журналу *Нові Дні* є найбільш яскравим свідченням позитивних досягнень членства й прихильників УРДП, що були і є ще й досі основним елементом як редакційної так і читачької опори їх існування. Відзначаючи також не спадаючий, а навпаки — зростаючий рівень цих пресових органів української демократично-державницької думки, з'їзд висловлює признання і вдячність передусім їхнім нинішнім редакторам — Михайлові Смиківі та Мар'янові Дальному (Горготі), а також їхнім співробітникам-дописувачам та зокрема — жертводавцям, що своєю допомогою забезпечують їхнє існування. З'їзд закликає всіх членів і прихильників УРДП при нагоді цьогорічних 40-го й 35-го ювілеїв *Українських вістей* і *Нових днів* ще з більшою шедрістю, ніж досі, підтримати фінансово ці видання.

6. З'їзд висловлює ширю подяку також жертводавцям Фондації ім. І. Багряного, яка зокрема подавала велику фінансову допомогу *Українським вістям* від часу їх перенесення з Німеччини до США та уможливила появу друком у видавництві *Українські вісті* важливих книг спогадів борців за людські й національні права українського й інших народів — Данила Шумука та ген. Петра Григоренка, а також англійської версії „Українського голокосту” В. Гришка. Цього року Фондація ім. І. Багряного відзначає перше десятиріччя свого існування, і з цієї нагоди з'їзд закликає членів і прихильників УРДП та все українське громадянство своїми пожертвами подвоїти на друге десяти-

ріння основний капітал Фундації.

7. З'їзд звертається до всіх українських політичних середовищ у діаспорі, що мають свої пресові органи, та всіх партійних і безпартійних працівників української преси, журналістів і публіцистів — замінити гостру полеміку культивуванням доброї волі між собою, як заради спільних національно-визвольних самостійницько-державницьких цілей, щодо яких між різними політичними середовищами в українській діаспорі фактично нема суттєвих розходжень, так і заради піднесення престижу політичного сектора українського національного життя в діаспорі. Зокрема ж цей заклик стосується преси Українського Визвольного Фронту, агресивність якої є головним джерелом загострення полеміки. Зі свого боку УРДП заявляє, що на кожний крок своїх партійно-політичних противників у напрямі відпруження й „миру”, речники й преса УРДП готові зробити два й більше зустрічних кроків. З'їзд також заявляє, що для тих колишніх членів єдиної УРДП, які через дезорієнтацію в атмосфері спрямованої проти УРДП гострої полеміки з боку її агресивних політичних противників та під впливом пов'язаної з цим роз'єднувальної діяльності вилученого з партії деструктивного елемента опинилися в руслі діяльності того елемента, двері до поновлення свого членства й діяльної участі в праці УРДП є відкриті.

8. З'їзд схвалює діяльність Центрального Комітету та Голови й Генерального Секретаря УРДП, а зокрема — спрямування цієї діяльності до осягнення постійно провідної мети партії у царині внутрішньо-української політики: консолідації всіх українських політичних сил навколо одного центру політичної дії. З'їзд доручає обраному на наступну п'ятирічну каденцію керівництву партії й далі діяти в напрямі до цієї ж мети, співпрацюючи в цьому з партнерами УРДП в УДР і КУППО та шукаючи в цьому плані також відповідних шляхів до реконструкції й ревіталізації УНРади на демократично-державницькій єднальній базі.

9. З'їзд ще раз підкреслює й проголошує духовну єдність УРДП з українським народом на батьківщині і доручає керівництву партії ще більше посилити пов'язання всієї діяльності партії з вітчизняними проблемами й прагненнями народу. А для цього з'їзд зокрема наголошує потребу постійної уваги керівництва й членства партії до життя та вивчення реальних обставин життя народу на батьківщині — і не тільки з увагою до його труднощів і терпіння у тому житті, але також і до його досягнень у тому житті — в змаганні за збереження й навіть розвиток його основних національних та людських цінностей. Це останнє конче потрібне для того, щоб у загальній орієнтації на вітчизняні сили народу керуватися передусім позитивним до нього наставленням. І виходячи саме з такого наставлення, з'їзд від імені УРДП заявляє:

— УРДП вітає всю ту українську інтелігенцію на батьківщині, яка робить все можливе, щоб не допустити до цілковитого зникнення української національної культури й мови.

— УРДП палко вітає всіх тих учителів, викладачів і лекторів української мови й літератури на батьківщині, що трудяться й стоять на сторожі рідного слова, а зокрема в зрусіфікованих містах та інших тяжких умовах русифікаційного засилля в Україні.

— УРДП вітає й черпає надхнення з творчості тих українських письменників на батьківщині, які в ідеологічній тісноті й задусі піднімають із забуття величні моменти української національної історії, щоб історична біографія народу засвоювалася ним не в обскубаному й викривленому офіційною псевдоісторією й пропагандою вигляді.

— УРДП вітає українських композиторів і поетів-піснярів, які в тяжких умовах домінування всього російського в Україні творять популярні нові пісні-мелодії для української молоді та модерні музичні жанри на українському національному ґрунті.

— УРДП прирікає свою відданість рідному народові та проголошує керівною девізою усієї діяльності гасло:

***З УКРАЇНСЬКИМ НАРОДОМ, ЗА УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД,
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ!***

ПІСЛЯ З'ЇЗДУ

9-й Ювілейний з'їзд УРДП залишився позаду. Партія проминула ще одну віху. Обговорено ще один відрізок дороги, перейдений від 8-го з'їзду. Накидано шкіц праці на наступних чотири чи п'ять років. Лунали на з'їзді втішні й сумні промови. А назагал — ніхто не жалів, що побував на найвищому партійному форумі. Вже хоча б тому, що давні друзі зустрілися ще раз, одні після п'яти років, інші після десяти, а деякі й після п'ятнадцяти й довше. А зустрічі після таких довгих розлук завжди стають подіями.

А деяких друзів на з'їзді не було, і вже ніколи не буде. Це — найсумніше. Відсутність тих, що мандрували разом по спільній ідейній дорозі ще з Ульму від самого 1945 року, і які ще так бадьоро й міцно тиснули руки на 7-му й 8-му з'їздах, а опісля відійшли в лоно вічного спокою, дуже гнітить, особливо від усвідомлення, що на зміну їм прийшли лише одиниці.

Політичні партії на еміграції маліють, рідіють, а доріст вигарцьовує гопака, без ніякого покликання бренькає на бандурі, сподіваючись, що за їхні принагідні жалюгідні деклямації на академіях та відзначеннях, коли вони заледве спроможні вимовляти українське слово з „писульки”, а розказати навіть чотирьохрядковий вірш з пам'яті стає для них нездоланною перепорою, їх будуть возвеличувати у наших вбогих газетах і журналах.

На еміграції потворилися „позапартійні” кліки, які під претекстом „збереження громади від непотрібного розполітикування” шаракнулися в іншу крайність, заповзявшись виелімінувати політичне зацікавлення всеціло з голів старших і молодших земляків. Поступаючи так, вони не проти того,

щоб називатися політичною еміграцією. Політикою хай займаються інші, а під сяйво політичних успіхів, які хоч і не часто, але трапляються, і вони охоче туляться.

З таким самим „жаханням” від політики відсепаровуються наші церкви, і велика еміграційна громада поволі перероджується в етнічний конгломерат, де головними атрибутами стають вишита сорочка, крашанка, шаравари, танці й співи, тобто організаційно-політична справа скочується на рівень, дозволений і навіть поширюваний вдома. Там теж в останні роки відкрите широке поле для всіх охотників бандурної гри в колгоспах і шараварів. Набудували бандурних фабрик, почали масову продукцію цього інструменту. Одягай вишиту сорочку й жупан, грай на бандурі (навіть в дитячих садах творять бандурні ансамблі з малюків), захоплюйтеся етнічною декорацією, бавтеся скільки хочете, лише не чіпайте глибшого національного й політичного шару.

Послухайте, що кажуть ті, які виклинають політичні партії, які навіть „відпартійшують” УНРаду, то почуєте, що це, мовляв, партійники нас поділили, затомізували. В цьому є дещо правди. Але без отих „партійників” не було б у нас ні повнокровних газет, ні журналів, ні маніфестацій, ні протестів, ні ширших політичних виступів. Була б загальна сплячка, яку хіба в неділю порушували б на дві години церковні дзвони.

На 9-му з’їзді УРДП делегати гордо відчували, що без їхніх власних зусиль, прикладу та „метушні” не було б і *Українських вістей*, цієї винятково якісної виказки УРДП перед діаспорою. Навіть, якщоб в УРДП окрім газети взагалі більше нічого не було, то й тоді, одним лише втриманням *УВ*, вона постає перед закордонням і сумлінними земляками на батьківщині як зріла й відповідальна сила.

УРДП великодушно поставила *Українські вісті* на службу **всього** громадянства, охоче даючи на сторінках газети місце для неспівзвучних, неприхильних, а то й ворожих голосів. Закликаючи всі середовища до конструктивної співпраці й співжиття, партія, не відмовляючись від свого права форсувати свою політичну програму в *УВ*, водночас відмовляється від виключності й домінації, даючи пріоритет синтезі протилежностей, бо істина, як гаряче ми не вірили б в свої постуляти, десь посередині.

Віддунали програмові доповіді, аналізи, дискусії, внески й резолюції. Було приємно чути, що партія своїми видавничими зусиллями поширила волення й вимоги стогнучої й затисненої України в світі, видавши монументальні твори відомих дисидентів — „Спогади” ген. П. Григоренка й „Пережите й передумане” Д. Шумука. А багато її членів, подекуди включенням в піднімання видавничих коштів крайових організацій, допомогли виходити в світ „Набоїв для розстрілу” Г. Снегірєва, про що російській письменник В. Некрасов сказав, що покійний Снегірєв не мав на світі кращих друзів, ніж тих, що зібрали й видали так охайно й велично всі його твори, тим показавши як треба шанувати й увіковічнювати впалого на полі бою товариша.

Рідіють партійні лави, тягар років втомлює ще живих роботяг, але невиконаної праці ще гори й гори. І залишати її неторкнutoю, непочатою — це

звалювати на молоді, недосвідчені плечі майбутніх поколінь увесь тягар, а їх, отих майбутніх пришельців, отих, що з іронією поглядатимуть на гопак і етніку, а натомість оголять свої груди в обличчі справжніх бойових небезпек, ще буде багато. Для їхнього розгону варто потрудитися, варто плати до останніх днів життя.

Протягом останніх п'яти років УРДП трудилася у всій напрузі. І так буде й протягом наступного п'ятиріччя, до 10-го з'їзду. Партія робила й робитиме посильний внесок в загальну українську справу і в утвердження української демократії. Для цього вона постала 40 років тому. І від своєї місії вона не відречеться.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗІ З'ІЗДУ

Дослідникам історії української політичної думки ХХ-го століття напевно не доведеться ламати голови над тим: як постала ідея української революційної демократії, ця ідеологія українського трудового люду; хто оформляв програмові підложжя і саму програму й як завершувалося організування Української Революційно-Демократичної Партії. Відданими цій ідеї людьми впорядковано і поширено документи й матеріали основоположників УРДП та вісьмох з'їздів її. До відкриття ІХ-го З'їзду УРДП я маю ще час і беруся переглянути *УВ*: Редакція часопису зробила дуже добре, помістивши в передз'їздівському числі „Коротку історію організаційного ставання УРДП”. Навіть ця коротка хронологія вселює в мене „пихатість” за Рух, в який стільки праці вклали українці, зміцнює в мені певність за дальшу працю його та за працю З'їзду, який ось має розпочатися.

Прибувають делегати на ІХ-й З'їзд УРДП. Помітні хвилювання їх, піднесення, а, може, навіть і турботи за успіх праці З'їзду. З'їзд же цей відбувається на сороковому році впливової живучості праці УРДП серед українського і чужинецького суспільства! Якщо ж і були в кого якісь турботи, то вони швидко розвіюються при зустрічах з хорошими друзями, однодумцями, давніми співпрацівниками.

Ще перед З'їздом багато праці в підготовці до нього виконали члени Секретаріату ЦК УРДП, а тому дисциплінованість вимагає від усіх учасників З'їзду вчасно і пильно братися за працю, щоб досягнути, як завжди,

влучних і далекойдучих рішень та постанов. Зауваги, внески і пропозиції учасників З'їзду стислі й ясні, бо, як спостерігаю, дорожать часом і коштами; ці люди свідомі того, що вони репрезентують важливий відтинок в українському суспільстві; це українці з високою морально-етичною якістю.

Голова ОУРДП Юрій Іхтіярів висвітлює працю ним очолюваної Крайової Організації, ділиться з учасниками З'їзду плянами її праці на майбутнє. Сам собі говорю: Іхтіярів знає що робить, з ким робить і для кого робить, а отже і члени цієї Крайової Організації з жертвенністю посвячуються тій праці. Голова Крайового Комітету УРДП в Канаді Павло М. Макогон з досвідом праці на цьому терені; з життєвою практикою на Заході, зі слідом переслідувань і переживань в підсоветщині, — чітко викладає нам осяги їхньої праці... І так один за одним представники з Англії, Австралії, від окремих осередків. Виступаю з переконанням, що Крайова Організація УРДП в Західній континентальній Європі також немало праці вклала в систему Українського Революційно-Демократичного Руху. Як і інших звітодавців, також мій звіт присутні схвалюють.

Але звіти Голови УРДП Михайла Г. Воскобійника, Генерального Секретаря ЦК УРДП Олексія Г. Коновала, голови Видавничої Спілки *УВ* і Фондації ім. І.П. Багряного Анатолія М. Лисого, Головного Редактора *УВ* Михайла Т. Смика та інших із Секретаріату дають мені зрозуміти, що ми повинні зробити для нашого Руху, якщо хочемо мати сильніші позиції як в українському суспільстві, так і серед чужинців. Замало зроблено, наприклад, щоб був Державний Центр УНР і в нього могли б входити як рівні всі українські політичні партії й щоб УРДП в ДЦ могла відігравати також провідну роллю. А не так, що комусь там хочеться бачити в ДЦ лише УРДП, а за інші українські партії навіть мови не ведуть. Така „гра” таки небезпечна, бо виглядає на те, щоб лише пересварити УРДП з іншими її партнерами в КУППО чи УДР. Тяжка праця Голови УРДП М. Воскобійника в такій атмосфері. Розумію, що йому в допомогу треба мати більше осіб із Секретаріату ЦК УРДП. А це не лише „розвантажить” М.Г. Воскобійника, а більш усього зміцнить та поширить контакти і співпрацю як з українськими політичними середовищами, так і з іншими національностями.

Працю Генерального Секретаря О. Коновала, голови Фондації й Видавничої Спілки А. Лисого, Головного Редактора М. Смика Голова УРДП окреслив надзвичайно складною. Багато є труднощів у праці членів Секретаріату, працівників Видавництва *УВ*. Цікаві думки в дискусії і пропозиції.

Ввечорі доповіді Надії О. Світличної „Стан українського опору на Батьківщині” й Василя І. Гришка „Три етапи нашого сорокаріччя: огляди, підсумки й висновки”. Ці доповіді нас усіх зовсім полонили! А другого дня доповідь М. Воскобійника „Пляни партії на наступні п'ять років та наше становище до нашого довкілля”, проєкти постанов, резолюцій, знову ж цікаві дискусії, внески, схвалення... Таким чином ми маємо дальші напрямні в нашій праці, якою допоможемо нашій Батьківщині, нашим людям, самі собі.

СОРОК РОКІВ НА СЛУЖБІ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ

(ДОПОВІДЬ ВИГОЛОШЕНА НА ВІДЗНАЧЕННІ 40-ЛІТТЯ ГАЗЕТИ
„УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ” В ДЕТРОЙТІ, ЧІКАГО І ТОРОНТО)

Шановні пані й панове!

В минулому році в одному з вересневих чисел газети *Нью-Йорк таймс* була цікава стаття про чужомовну пресу в Нью-Йорку. Серед згаданих у статті газет мови про якусь українську пресу не було. Можливо тому, що тираж нашої преси такий низький, що автор статті не вважав потрібним її згадувати, а може були якісь інші причини.

Всі чужомовні газети Нью-Йорку, як і інших міст Америки, зазнають занепаду, терплять від постійного зменшення читачів, а звідси і зменшення тиражу. Так, колишній єврейський щоденник *Forward* з тиражем 500,000 став тижневиком із тиражем 25,000.

Найкраще мабуть стоїть справа в 250,000 китайців міста. Для них у Нью-Йорку видається одинадцять китайських щоденників, більш як англомовних. Як зазначив редактор одного із цих щоденників, газета для них — це політичний інструмент при допомозі якого здобувається вплив і сила. Але „наша головна ціль, — додав він, — допомагати новим імігрантам пристосуватись до американського життя.”

Таке ж завдання ставили перед собою і редактори єврейської преси. „Наша ціль була інтеграція, — сказав редактор єврейського тижневика, — і, я думаю, ми це завдання виконали.”

У більшій чи меншій мірі таку ціль мають і інші чужомовні газети міста: еспанський щоденник із тиражем 80,000; грецький щоденник

із тиражем 35,000, італійський щоденник — 50,000; польський *Nowy Dziennik* — 24,000; арабський тижневик — 6,000; *Новое Русское слово* — 43,000; і німецький щоденник заснований ще в 1834 році із тиражем 18,000. Цікаво, що в 1900 році в Америці було 700 німецьких газет, а тепер лишилося лише 14.

Я згадав ці чужомовні газети, щоб, порівнюючи їх із нашою пресою, підкреслити, що значення етнічної преси у взаєминах еміграції із країною її походження залежить не від її тиража, а від тією функції, місці, яку вона у цих взаєминах виконує. Отже, цим порівнянням я не збираюся нашу українську пресу взагалі, і особливо *Українські вісті*, 40-літній ювілей яких ми відзначаємо, принизити. Ні, перегляд її минулої і теперішньої діяльності показує нам ту колосальну роллю, яку вона виконувала в минулому і виконує тепер.

Поставмо перед собою питання: Чи відчують якусь втрату в Китаї, Італії, Іспанії чи в Німеччині, якщо в Америці припинять виходити згадані етнічні газети. Я думаю, що ні. Державне життя в тих країнах пульсуватиме так, як і перед тим, бо ж ці газети ніякого впливу на життя, особливо на політичне життя країн походження їхніх читачів, не мають та вони й не намагалися його мати, бо ж їхньою ціллю була інтеграція.

Крім цього, і це дуже важливе, країни, з яких прибули в Америку ці етнічні групи, пресу яких ми згадали, є самостійні держави, функціонування яких не потребує допомоги ззовні. Навіть тоді, коли в тих країнах відбуваються революційні події, чи зудари груп або партій з різними ідеологічними орієнтаціями, але які відбуваються під власними державними прапорами тих країн — ці країни зовнішньої допомоги не потребували і не потребують, так як потребує її наш народ. Бо стан нашої батьківщини України цілком відмінний від стану самостійних держав, а тому й завдання української вільної преси, в тому й *Українських вістей* цілком відмінне від завдань згаданих газет.

Заснування *Українських вістей* і публікація їх на протязі сорока років зумовлені політичним станом України. У відкритому посланні *До Росії минулої, сучасної і грядущої* Олесь Бердник понад шість років тому писав:

„Глянь на моє чоло, Росіє, — ти побачиш *терновий вінець!*”

Так, результат багатовікової спілки наших народів — Голгофа Україна, — окраденої, замученої, оббріханої, розп'ятої.

Не поспішай лютувати, Росіє! Задумайся і згадай минуле: твоє духовне падіння і наша ганьба почалися в той день, коли ми, не розпізнавши гадючого духу московських тиранів, відкрили Золоті Ворота України для чужинецьких орд.

Що ж попливло крізь наші Золоті Ворота до тебе, Росіє, і що приплинуло до мене? Все відбувалося на історичному полі, нічого не можна приховати!

Ти отримала наші багатющі землі, Росіє, а на додачу — трудящі руки і мистецькі душі, рівних яким мало у світі. Ти безжалюно пожирала

наші багатства і безсоромно смоктала творчий геній України, привласнюючи собі пріоритет і славу. Ти прикрила убогість та нікчемність своїх лицарів і опричників нашою піснею, нашою думкою, звитягою лицарів. А натомість?..

Ти зруйнувала колиску свободи — Січ Запорізьку, дивовижний витвір Еволюції, який міг би на кілька століть наблизити епоху волі й народовладдя. Ти привласнила собі *все*, що було пов'язане з історією запорізьких лицарів духу — клейноди, архіви, легенди, пісні. Ти наклала вето на саму пам'ять про них, бо жахаєшся їхнього воскресіння у духосфері сучасності.

В цьому діялозі не варто перераховувати всі факти та імена: архіви твоїх жандармських катакомб мають *все*, щоб освіжити пам'ять. Тому згадаю лише основне.

До спілки з тобою український народ виборював свою суверенність, свою волю і в тій борні гартував душу, творив пісню і високу мисль космічного всеохоплення. Ми не грабували чужих багатств і не захоплювали чужих земель. Жадаючи волі, ми шанували волю сусідів. Ми не мурували в'язниць, не городили кордонів, не творили кріпаків з вільних громадян. І коли якийсь український старшина ставав вельможею і захоплювався фєвдальними привілеями шляхти, то він сам одривався від духу Матері-України, стаючи її ворогом і прислужником агресивних сусідів.

Наша щирість веліла бачити у сусідів такий же духовний устрій як і в себе. Це була жаклива помилка...

Досвід трисотлітнього прислужництва та приниження показав: одна помилка, одне хитання дає ланцюгову реакцію помилок та падінь у грядущому. Те, що зроблено сьогодні — неможливо переробити завтра. Чорні зерна зради й страху виростають в чортополох занепаду, з якого годі шукати виходу.

Висновок такий: *кожен народ повинен сам вирішувати свою долю, не дозволяючи іншим народам перебрати на себе керівну ініціативу.*

(Сучасність, ч. 10, 1985)

Оці останні слова — *кожен народ повинен сам вирішувати свою долю, не дозволяючи іншим народам перебрати на себе керівну ініціативу* — і є те кредо, те вірую, якого дотримувалися засновники нашої газети і ті, що її видавали і видають ось уже сорок перший рік.

Заснування газети українською підсоветською еміграцією показало, що центральні і східні землі України не були, як дехто з приємністю твердив, диким полем, де більшовицький режим до тла винищив самостійницький дух. Не заперечуємо, що як царат у минулому, так і більшовики пізніше нанесли нашому народові велику духовну шкоду, але „петлюрівський дух” вірності державним ідеалам, оформлених в Українській Народній Республіці — ще був живий.

Демонстрація цієї вірності заснуванням газети самостійницького спрямування, а також активна участь підсоветської еміграції в створенні Української Національної Ради нанесли нищівний удар і російській чор-

носотенній еміграції, яка вважала, що серед українською народу уже нема кому взяти у свої руки прапор „петлюрівських недобитків”. Нова підсовєтська еміграція показала, що під ударами червоних окупантів самостійницька ідея не тільки не завмерла, але що вона стала органічною потребою більшости народу, зокрема нового покоління інтелігенції, що виросла під совєтским режимом, а також і серед загалу селянства і робітництва, з яких ця інтелігенція вийшла.

Заснування *Українських вістей* відбувалося одночасно із заснуванням Української Революційної Демократичної Партії — УРДП — про яку свого часу її надхненник Іван Багрянний казав:

„Ми прийшли як закономірність, як неминучість в український політичний світ. Ми не вигадана доктринерами й комбінаторами знічєв'я політична партія — ми витвір самого життя, нас породила сама дійсність, боротьба”. І далі:

„Тоді не питалися, чи потрібна така партія... Треба було організувати й захищати, й рятувати від заглади десятки тисяч людей, шикувати в бєву політичну когорту представників підсовєтського українського народу, більшість з яких в проклятій большевицькій центрафузі денационалізації й зрівнялівки навіть забули, хто вони й чиї вони діти. Треба було їх рятувати двічі — раз від Дамоклового мєча Ялтинської угоди, а два — витягти їх з небуття для організованої акції...

„Пригадаймо ці роки. Пригадаймо десятки тисяч цієї нашої східньої еміграції кинуті на призволяше, приречені на примусову репатріацію, фактично приречені на смерть, розгублені, морально стероризовані, до того ж зневажені й стероризовані навіть своїми.

І ця еміграція мала тільки Дамоклів мєч Ялтинської угоди над головою. Мєч, який кожної хвилі був готовий упасти і відтяти нам голову.”

Відколи зла доля звєла Україну з Росією, остання в трактуванні т.зв. братнього українського народу застосовувала політику „лисичого хвоста і вовчої пащі”. Царська Росія з її незмінним гаслом — „православіє, самодержавіє і народність” (звичайно російська) забороняла не тільки українську мову, але взагалі всяке культурне українське життя. Потім Ленінове фальшиве гасло про право народів Російської імперії на самовизначення аж до відокремлення, яке було пізніше з його ж наказу подавлено силою і запроводжено режим нагана, тюрми і палиці. Потім відступ, крутіння лисичим хвостом і українізація, а далі знову праця вовчої пащі — голод, розгром української науки і початок посиленої русифікації, де найменший вияв пошани до рідної мови й культури трактується буржуазним націоналізмом. Навіть нещасного вчителя української мови, який відважується на перерві говорити із учнями українською мовою вважають націоналістом.

„Ворог проникає там в усі галузі національного життя, не лишаючи ні одної щілини, куди б не була запушена отрута денационалізації і винародовлення. Література, школи, всі засоби комунікації — прєса, радіо, телебачення — переслідують лише одну ціль — тотально одурманити народ. І все це робиться у створеній атмосфері страху.”

Кожний народ має свій початок, свої шляхи розвитку, свої вірування, звичай, свою культуру. Коли народ втрачає її, а з нею і пам'ять свого минулого — тоді народ перестає існувати. Тепер наш народ веде вирішальну битву — битву на культурному фронті.

Та крім національної культури є ще й світова культура, яка є сукупністю, сумою національних культур. Між цими культурами мусить бути творче змагання, здорова конкуренція, без якої немислимий поступ ні національної, ні світової культури. Отже, потрібна свобода творчості, свобода розвитку національних культур, а не зближення чи злиття їх.

Тому політика агресії, окупації, колоніялізму, примусової асиміляції — це злочин проти людства.

І ось проти цього злочину і стали 40 років тому і стоять нині *Українські вісті*, мов той біблійний Давид проти московського комуністичного Голіята. І то байдуже, що тираж *Українських вістей* не доходить і до 2-ох тисяч, а тираж московської *Правди* становить 6 мільйонів 700 тисяч. Наш часопис має сильнішу зброю, бо зброя ця — це правда.

І цю правду про поневолений стан України наша газета голосила ввесь час. Ось навіть тепер, як можна утриматись, щоб не сказати тієї гіркої правди, як у березні цього року в Києві було відзначено 172-гу річницю від дня народження того, кому ми зобов'язані тим, ким ми є, відзначення річниці народження Тараса Шевченка. Те, що я вам прочитаю, не є вигадкою „найбільшого ворога українського народу, буржуазного націоналіста” (так вони нас зовуть там), а лише деякі місця із статті „Геній, що єднає народи”, поміщеної в київській *Літературній Україні* за 13 березня ц.р. Ось послухайте:

„Ушосте Радянська Україна віншує дорогих гостей з усього світу на Всесоюзнім Шевченківським літературно-мистецьким святі «В сім'ї вольній, новій...»”

9 березня перед початком урочистостей їх учасники — кияни, гості міста — за традицією склали шану засновникові нашої партії і держави В.І. Леніну, борцям за владу Рад, воїнам, заглибленим у дні Великої Вітчизняної війни. Яскраві тюльпани й гвоздики лягли до підніжжя пам'ятника вождю світового пролетаріату, монумента на честь Великої Жовтневої соціалістичної революції, на могилу Невідомого солдата в парку Вічної слави. Квіти було покладено також до пам'ятників О.С. Пушкіну, Т.Г. Шевченку, що перед Київським державним університетом його імені.

У святковому сьайві вогнів Жовтневий палац культури. Сюди на урочистий вечір з нагоди відкриття свята „В сім'ї вольній, новій”, здається, нескінченним потоком йдуть кияни, збираються гості. О 18-й годині зал теплими оплесками вітає президію вечора, у складі якої член Політбюро ЦК Компартії України, перший секретар Київського міського партії Ю.Н. Єльченко, кандидат у члени Політбюро, секретар ЦК Компартії України В.А. Івашко, заступник Голови Ради Міністрів УРСР М.А. Орлик, завідуючий відділом культури ЦК Компартії України Б.В. Іваненко, голова Київського міськвиконкому В.А. Згурський, керівники ряду міністерств і відомств, творчих спілок і товариств республіки, перший секретар правління Спілки

письменників України П.А. Загребельний, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії О.Т. Гончар" і інша дрібнота. Як бачите традиційний московський етикет збережено: навіть у святковий день, в день Шевченка поставили його на „належне місце" — після Леніна і Пушкіна.

Та виникає питання: чому це від ЦК був лише перший секретар київського міському партії. А де ж була решта, де був сповідний „український правитель", а в дійсності теж заляканий, послухний і безвольний Володимир Щербицький? Боїться, щоб йому не зробив хтось того, що він зробив Шелестові? А де була мадам — товариш Валентина Шевченко, президент чи пак Голова Верховної Ради України? Чи ж не випадало їй своєю присутністю вшанувати, якщо не генія України, то бодай, свого однофамільця. Теж побоялася! Бідна Україна! Твої Коразон Акіни сидять по тюрмах, а при владі „герої", які тільки й оглядаються на Москву, що бува не спотикнутися.

Відзначаючи сорокліття нашої газети хоч коротко згадаємо засновників її, а ними були: полковник Кирило Дацько, полковник Андрій Долуд, Леонід Білецький, Юрій Горліс-Горський і довголітній директор Видавництва Українські вісті в Новому Ульмі п. Петро Майсюра. В перші роки існування газети до Редакційної Колегії належали Михайло Воскобійник, Павло Маляр, Олександр Зозуля, Юрій Горліс-Горський, Микола Степаненко. Та завжди, особливо після закінчення т.зв. цикльостилового періоду і переходу газети на видання друкарським шляхом — душею кожного редакційного складу газети був Іван Павлович Багрянний. Був час, що газета виходила три рази в тиждень, в редакційній колегії було 8 редакторів, а весь персонал Видавництва нараховував 52 особи. Варто згадати й перших працівників газети, які видавали її на цикльостилі. Це були Станіслав Дмитренко і Віталій Яровий. А пізніше фаховий друкар харків'янин Григорій Кудь вишколив працівників на лінотипі — Івана Кухаренка, Івана Борисенка, Івана Лукашевича, а пізніше ці вже допомагали іншим опанувати цей фах.

Крім згаданих попередніх редакторів в *Українських вістях* редакторами були фейлетоніст і письменник Мартин Задека, Василь Ромашко, Віталій Бендер, Андрій Глинін, Федір Гаєнко, а від часу перенесення газети в Детройт, на протязі майже восьми років, редагує газету ваш покірний слуга.

Більшість із вас, Пані й Панове, пригадуєте заснування щораз нових часописів у Німеччині після закінчення 2-ої світової війни. *Українська трибуна*, *Арка*, *Авангард*, *Молоде життя*, *Літературно-науковий вісник*, *Проблеми*, *Наша думка*, *Український голос*, *Неділя*, *Час*, *Наше життя*, *Громадянка*, *Орлик*, *Ранок* — всі ці періодичні видання не змогли втриматись. Нині видаються *Шлях перемоги* (Мюнхен), *Українське слово* (Париж), *Християнський голос* (Мюнхен), *Українська думка* (Лондон) і *Українські вісті* (Детройт). Згадаємо лише часописи, які започаткували і видають нові українські емігранти. На нашу думку, всі вони відзеркалюють повністю політичну орієнтацією і партійно-політичне зрізничування нашої еміграції.

Оскільки серед згаданих віцїлілих газет є й *Українські вісті* то виникає

питання: чим пояснити її живучість? Пригадується ювілейне число газети присвячене появі тисячного числа. Вже тоді в ряді статей відзначався феномен живучості газети. Пригадується також, як покійний Іван Багряний турбувався, щоб газета на померла ще за його життя. Помер він двадцять років тому, а газета ще живе. В чому ж секрет її живучості? Про це свого часу говорив сам Іван Павлович. З гордістю він говорив, що за нами не стояли ніякі забезпечені організації, ніякі багаті „дяді” і вона, наша газета, не тільки втрималася в самий критичний час, в час репарацій, але й зросла, розвинулася.

Як і кожна преса, *Українські вісті* не тільки інформують, але й ідейно-політично виховують своїх читачів. Особливістю *Українських вістей* був їхній щільний зв'язок із читачами, зв'язок не тільки духовний, але й матеріальний.

Не слід забувати, що *Українські вісті* не були єдиним друкованим органом УРДП. Революційно-демократична партія видавала також журнали *Наші позиції*, *Штурм*, російською мовою *Освобождение* і декілька років *Український прометей* в Детройті.

Видавати таку кількість пресових органів без жодного цента сторонньої допомоги вимагало і вимагає, як казав Ів. Багряний, колосальної напруги, напруги людського серця і, як кажуть, любови свого народу „до глибини кишені”. І якби в наших передплатників не було цієї любови — наша газета вже давно померла б. А вона живе і живе головним чином, що її читачі хочуть, щоб вона жила і більшість передплатників є також і жертводавцями. При цій нагоді не можна не згадати нашого найщедрішого і найбільшого жертводавця покійного Івана Гребінника, який кожного року жертвував на пресфонд одну тисячу, а інколи й більше доларів. За весь час він пожертвував газеті 38,000 доларів. Коли він помер, то його не було за що похоронити. Вірні друзі зібрали гроші, з почесною похороновили його, а позаминого року на його могилі поставили йому за-служений пам'ятник.

Одним із наших великих і щедрих жертводавців є також подружжя Галини і Олексія Воскобійників. У час найбільшої матеріальної скрути, коли не знаєш, чи буде за що випустити наступне число газети — з допомогою завжди приходять подружжя Вискобійників. Ми вдячні їм і решті жертводавців, які складають пожертви в міру своїх можливостей.

Українські вісті, так я вважаю, є найбільшою мірою демократичною газетою. Тоді коли інші партії і організації мали свою пресу тільки для своїх партійних потреб, ми мали нашу газету для широкого громадянства, до його диспозиції. Такими завжди були, такими вони є і такими будуть *Українські вісті*.

Та й автори-дописувачі *Українських вістей* були також і безпартійні, або й такі, що належали чи належать до різних політичних партій і репрезентують землі всієї нашої соборної України. Перегортаючи сторінки *УВ* за минулі роки перед нами повстає ціла плеяда авторів, співпрацю з якими може гордитися кожна газета — ось деякі з них: Іван Багряний, Василь Гришко, Леонід Білецький, Степан Баран, Віталій Бендер, Мартин Задека і Олександр

Шпилька, Василь Чапленко, Ярослав Рудницький, Юрій Дивнич, Борис Лисянський, Григорій Костюк, Василь Сокіл, Анатолій Юриняк, Юліян Мовчан, Аркадій Животко, Михайло Воскобійник, Вадим Сварог, Сергій Голубенко, Іван Лисяк-Рудницький, Юрій Артюшенко, Семен Підгайний, Михайло Островерха, Дмитро Дорошенко, Степан Росоха, Святослав Гординський, Олексій Коновал, Леонід Лиман, Василь Витвицький, Федір Гайовий, Мирослав Стиранка, Павло Маляр, Олександр Зозуля, Ілля Демиденко й інші. Всі вони репрезентують всю нашу соборну Україну і майже всі політичні угруповання, починаючи від петлюрівців і кінчаючи гетьманцями.

На превеликий жаль частина з них уже відійшла в інший світ, а деякі ще й далі не випускають пера з рук.

Не без підстав кажуть, що газета — це є літописець сьогodenня. Із сторінок минулих річників *Українських вістей* перед нами повстають події минулих років. Про одну із цих подій я і хочу розповісти Вам, бо, думаю, мало хто знає її деталі.

Ви знаєте, Пані й Панове, як уявляє собі чи бажає майбутню Росію її бард Солженіцин: галичани, розсадники мазепинства, їм, росіянам, не потрібні, а тому можуть відділятися від Советського Союзу, який в майбутньому зватиметься Росією, а українці з центральної і східних земель України залишаться в Росії, бо вони ж і відділятися не бажали і не бажають, бо німецька видумка про якусь самостійну Україну їм чужа. Пригадуєте Ви також, як свого часу було створено Американський Комітет Звільнення народів Росії, а потім під впливом одностумців Солженіцина і т.зв. приватних американський кіл, яким дуже не подобалися слова „свобода народам” було створено Американський Комітет звільнення від більшовизму.

Проти цієї зміни рішуче виступив на сторінках преси УРДП покійний Іван Багряний, який обурювався, що американська демократія, на яку з такою надією дивляться поневолені народи, намагаються примирити непримириме, намагаються поєднати вовків із вівцями, пана і раба. Так звані приватні кола надіслали в Європу представників російської соціалістичної партії, які намагалися переконати Багряного змінити своє ставлення до комітету, обіцяли навіть, як винагороду, велику фінансову допомогу газеті *Українські вісті*, але цей хабар було відкинута.

Проти УРДП почався похід у пресі. Приватні кола почали творити нові партії, які гроші то взяли, але на політичній сцені довго не втрималися. Чи чуєте ви тепер щонебудь про федералістів? Ні, їх нема, а політичне середовище, яке своєю принциповою поставою захистило честь наддніпрянської еміграції є і діє по сьогоднішній день.

Свого часу Іван Багряний писав:

„Політична роля еміграції, як виразника волі й інтересів свого народу, лишається незмінною. Вона лишається і надалі політично та духовно співзвучною з прагненнями й інтересами народу. Вона й надалі лишається великою та відповідальною. І велика вона та ефективна тільки в співдії еміграції як цілоти, — людей „великих” і „малих”, — політиків з Божої ласки (чи як там говорять ті, що решту еміграції списують з політичного

бальянсу), мислителів та діячів науки й мистецтва, і простих робітників, що за політичний аргумент мають тільки запрацьований гріш, який хочуть віддати до арсеналу боротьби.

А звідси — треба дбати не за розмагнічення, а за моральне скріплення нашої еміграції.

І великою лишається роля та значення нашої демократичної преси, що безперечно, успішно виконує свою функцію, заступаючи інтереси нашого народу.

(Іван Багряний Зброя першої лінії, УВ ч. 1000)

Відважуюсь тут ствердити, що цю ролю ми виконуємо, а якщо інколи й не вдається її виконати, то принаймні ми прагнемо заступати інтереси нашого народу.

Як газета революційно-демократичного напрямку, з нашого руху ми не робимо жодного табу.

З нашого минулого ми не вибираємо і глорифікуємо тільки окремих осіб. Для нас був і є дороговказом не тільки Юліян Бачинський і Микола Міхновський, але й їхній попередник о. Василь Подолинський, греко-католицький священник на Лемківщині, автор брошури польською мовою „Слово перестороги”, де він ще в 1848 році перший проголосив, що тільки створення самостійної незалежної соборної держави врятує населення Галичини від винародовлення.

Наш рух не є всеохопним. Ми ніколи не говоримо, що ми є нація. Ми є частиною її і не прагнемо підкорити собі все національне і суспільне життя і не тільки тому, що в нас як і в решти політичних партій на еміграції немає відповідних для цього сил, а головним чином тому, що всяка всеохопність приводить до внутрішнього поневолення, вона не виправдала себе, історія її відкинула і це тільки справа часу, що ця всеохопність буде відкинена і в країнах, які постануть на руїнах Союзного Союзу.

Ми свідомі того, що в нашому політичному житті існують лінії поділу ідеологічного, програмового характеру, але вважаємо абсурдом ділити українців на дві категорії — революціонерів і опортуністів.

Для нас всі, що прагнуть самостійності України, є наші союзники, хто б це не був: націоналісти, соціялісти чи гетьманці. Отже ми бажаємо порозуміння, міжгрупового компромісу.

Ми ніколи не боялися зустрічатися із земляками з України, особливо з мистцями, хоч і знаємо, що серед них є й такі, що за тими мистцями слідкують. Ми також не боїмося розмовляти про наше майбутнє, про наше прагнення до самостійності державної із росіянами, бо знаємо, що й серед них є такі, що стоять в опозиції до теперішнього ладу в Союзному Союзі. Ховання голови в пісок не можна назвати політикою. Розумний політик говорить навіть із ворогом.

Стояти осторонь від інших груп це не є сила, а слабкість, нетолерантність — це симптом молодого, або й старечого так і недозрілого організму.

Ми не зловживаємо словом патріотизм, бо знаємо, що наприклад,

Грушевський не вживав цього слова, хоч і був більшим патріотом ніж партійцем, членом партії соціалістів-революціонерів. А Симон Петлюра став символом патріотизму, бо коли виникла потреба вибору між патрією і партією вибрав перше і всього себе і своє життя віддав отчизні.

І нас дуже дивує, що серед нас є такі, що на словах говорять про патріотизм, а в ділах їхніх, як шило з мішка, вилазить партіотизм.

Ось саме тепер, коли об'єднані сили нашого відвічного ворога Москви і певних єврейських кіл ведуть посилену атаку на нас, політичну еміграцію, а вірніше на нашу українську справу — ми стоїмо на самих фронтових лініях, розводимо внутрішні, партійно-отаманські свари, хоч серед цих голосних сварок і чуто, як колись уже писалось у нашій пресі, тихенькі ледве чутні голоси; „Боже, нам єдність подай!”

І виходить воно так, як колись писав наш великий розум, покійний Микола Шлемкевич — Під прапором патріотизму є патріотична анархія.

Ці партійні порахунки перекинулись навіть у СКВУ. Та все ж ми віримо, що в кожній партії є справжні українські патріоти, які готові спільними силами стати в обороні української правди. Тому гаслом кожного чесного українця має стати:

Патріоти всіх українських партій, єднайтеся!